

Wandeling 66: Warmoesstraat 1

Vijf kamers op een rij: over diaconiewoningen en een pakhuis

Wij sloten in de Bildtse Post van woensdag 17 augustus 2011 Wandeling nummer 65 af met de woorden 'Ondanks dat we nu stoppen, zetten wij het ooit weer eens op een lopen. Het ooit van destijds is heden nu geworden.

Wij zullen deze en komende weken wandelen in de Warmoesstraat en wel aan de brede kant. Ja, ook de Warmoesstraat kende vroeger een smalle en een brede kant. Wij zullen boeiende panden tegenkomen: van doopsgezinde kerk tot barak, van gymnastieklokaal tot timmerschuur, van café tot tabakswinkel, van kapperszaak tot voorschotbank, van amhuis tot supermarkt, van slagerij tot drukkerij, van Rehoboth tot de Drie Aangezichten. Ook zullen we wandelen in Pots steeg en naar de Pöle met zijn vijver de Koem, en ook zullen we de eerste industrie op Het Bildt tegenkomen op de Zuiderhoek met zijn stoomoliefabriek, de zeepziederij, de groentedorgerij en de cichoreidorgerij.

Warmestraat

Met de officiële invoering van de straatnamen, op 1 januari 1964, werd het Zuideinde Warmoesstraat gedoopt. Wat heeft deze straat in vredesnaam te maken met warmoes, een ouderwetse bladgroente? Niets! Hoe komt de straat dan aan zo'n vreemde naam? Dat komt doordat het Zuideinde in de tweede helft van de achttiende eeuw, ongeveer vanaf 1760, zo genoemd werd. Maar in de boeken van het Bildtse Nedergerecht van 1600 tot 1750 staat de straat te boek als Warmestraat. We mogen aannemen dat warmoes een deftige versie is van warme.

Of is de komst van de grietmansfamilie Van Haren in St.-Annaparochie van invloed geweest? Heeft de adel zijn stempel gezet op de manier hoe ambtenaren de straatnaam opschreven in de kloekke boeken van het Nedergerecht? Bedenk wel dat wij de informatie over een straatnaam uit zulke boeken halen, maar daarmee is nog niet gezegd hoe het volk de straat noemde! Desalniettemin, de overgang van warme naar warmoes is een feit!

Armestraat

We nemen aan dat de naam Warmestraat niet het resultaat is van Bildtse humor en dus niet een knipoog richting Koudeweg is (want ook die naam is van recente datum). Waarom dan Armestraat? Zou het een eufemisme kunnen zijn van het negatief klinkende Armestraat? En zo ja, kunnen we dan die naam wel verklaren? Het antwoord is verrassend: ja, dat kunnen we! Van oudsher bezaten zowel de kerk- en armvoogden als de diaconie op het Zuideinde heel veel huisjes en kamers, waarin armlastigen, ouden van dagen, manken en kranken onderdak vonden. De St.-Annabursters van de 16de eeuw hadden een reden om de straat Armestraat te noemen.

Vaartdemping

We hebben in deze serie eerder uitgelegd dat Het Bildt, maar ook St.-Annaparochie planmatig is aangelegd. Op de scheiding van twee kavels was vanaf de Oudebildtdijk een vaart met een kleipad geprojecteerd. Deze sneden de Middelweg en rond het snijpunt is het dorp Altoenae gebouwd. Vanaf de kruising vervolgden vaart en pad hun weg: de vaart tot aan de Blikvaart, het pad, als de huidige Warmoesstraat en Hemmemaweg, tot aan de Bildtdijk (Berlikum).

Zoals de Oostervaart de buurt op het Oosteinde in tweeën deelde in een smalle en een brede kant, zo deed de Zuidervaart dat met het Zuideinde: ook hier was een smalle en een brede kant, die slechts door één loopbruggetje waren verbonden. Wij zullen de komende maanden wandelen langs de panden aan de brede kant, de oostkant van de Warmoesstraat.

Op de brede kant stond voor de vaartdemping een rij bomen langs de wal. Het gedeelte van de Zuidervaart binnen de bebouwde kom – 't stinkgat genaamd – baarde door de eeuwen heen altijd zorgen. Ten eerste was de vaart nabij de 'oude pijp' zeer smal, zo smal dat een praam er met veel moeite kon passeren en ten tweede vroegen de wal en de straat altijd om dringend herstel. De kosten van het onderhoud van de houten wal met de waterstoepen moest worden opgehoest door de eigenaars van de huizen aan de brede kant van het Zuideinde. De eigenaars wilden maar een ding: vaartdemping. Reeds in 1836 werd

het idee van het omleggen van de vaart door de grietnijraad geopperd, maar het zou tot 1861 duren voordat de Zuidervaart daadwerkelijk werd gedempt. De schepen voeren voortaan via de nieuwe vaart langs de Kade en via de Kolk om.

Brede rijweg

Door de vaartdemping ontstond er een brede straat die opgedeeld was in twee looppaden langs de voorgevels van de huizen die elk door een rij iepen gescheiden was van de eigenlijke rij(tuigen)weg in het midden. Op de rijweg lagen ook de rails van de paardentram richting Berlikum.

Ondanks de twee bomenrijen was de straat uitermate geschikt voor het beoefenen van bijvoorbeeld kaatsen en tippen. De bewoners klaagden steen en been bij het gemeentebestuur; kapotte ruiten! Minder hinderlijk was bijvoorbeeld een wedstrijd met velocipèdes, die de plaatselijke kasteleins wel eens uitschreven. Ze vonden plaats op het Zuideinde. Ook de grote kermisattracties vonden in de 19de eeuw een plek op de Zuiderhoek of op de hoek waar tot 1860 de 'oude pijp' de plaats aangaf waar de Noordervaart overging in de Zuidervaart.

90° gedraaid?

Het eerste pand dat wij op onze Wandeling tegenkomen, is het hoekhuis (Van Harenstraat 8). Dat hebben we echter al in een eerdere Wandeling behandeld. Maar de huidige situatie tussen de voormalige winkel van Jetty Boterhoek en de kapsalon van Groen verschilt op z'n zachtst gezegd drastisch met die in het verleden. De grond tussen het destijds minder diepe huis op de hoek en de doopsgezinde kerk (nu Warmoesstraat 3, kapsalon Groen) was ooit bebouwd met vijf huisjes die een voor een tussen 1774 en 1835 werden opgeslokt door het hapgrage hoekhuis. Laten we nu die vijf huisjes, met de voorgevel aan het Zuideinde, voor ons geestesoog dansen, dan is het niet raar om te veronderstellen dat het eigenlijke hoekhuis, in een veel kleinere versie als nu het geval is, ooit ook met de voorgevel naar het westen heeft gestaan.

N.B. Ook het hoekhuis aan de andere, smalle, kant van de Warmoesstraat, het in 1929 afgebroken huis van J. Westra (nu breed troitroir met pinautomaat van Rabobank en twee plantenbakken) stond met de voorgevel naar de Warmoesstraat en niet naar het noorden gericht.

Of er tot 1774 altijd sprake is geweest van vijf huisjes op een rij is dubieus, want het tweede huis vanaf de hoek op de Hoge buurt (nu Van Harenstraat 10, Wetting) had in 1620 een "vrij gebruik van een vrije steigh nae de Warmestraat". De bewoners van dat pand hadden dus vanaf het Zuideinde achterom toegang tot hun huis aan het Oosteinde.

Huisje no. 1

Geloof het of niet. Het noordelijkste huisje, dat dus ongeveer op de plek van het zuidelijke winkelgedeelte van Van Harenstraat 8 stond, was rond 1730 eigendom van Beert Willems Wassenaar. Hij

was bierbrouwer en vanaf 1727 eigenaar van de brouwerij aan de smalle kant van het Zuideinde (nu: Warmoesstraat 8).

Brouwer Wassenaar stierf en zijn weduwe, Tjerkje Leenderts, trouwde in 1741 met Fetze Jacobs Fedder. Zij verhuurde het huis aan bijvoorbeeld Jan Bartels. Hij was schoenmaker. Het echtpaar Fedder woonde zuidelijker aan het Zuideinde (nu Warmoesstraat 5, ooit Zapatos). Tjerkje Leenderts overleed aldaar en Atkje Beemts Wassenaar, haar dochter uit het eerste huwelijk, erfde het pand rond 1756. Zij was gehuwd aan Mense Machiels. Hij was 'schuivevoerder' van beroep. Ook zij woonden op Warmoesstraat 5. Atkje en Mense verhuurden het huisje aan diverse lieden, in 1767 aan ene Jan van der Laan. Hij was glasmaaker van beroep. In mei 1774 verkocht "Atkje Beemts Wassenaar gesterkt met haar man Minse Machiels, egtelieden te St. Anna gebuurte aan Pieter Luitzens de Kuur, gesworen clerq en Feikje Gerrijts Wijngaarden, egtelieden aldaar" het huis voor 280 caroligulden. Pieter Luitzens de Kuur was sinds 1772 eigenaar van het hoekhuis. Hij breidde zijn bezit dus uit.

Huisje no. 2

Nu wandelen we zuidwaarts en blijven staan bij het platte dak. Hier stond het tweede huisje. In 1741 was Jan Minse eigenaar. Hij was in naam van zijn vrouw tevens eigenaar van het hoekhuis (Van Harenstraat 8). Zij heette Grietje Arjens. Jan en Grietje kwamen te overlijden en hun zoon Mense Jans verkocht in 1772 het huisje (plus het hoekhuis) aan Pieter Luitzens de Kuur, de rijke secretariaambtenaar die het handelen in huizen als nevenfunctie uitoefende. We weten zeker dat dit huisje in 1792 is weggebroken. De Kuur verhuurde het pand aan de kerk- en armvoogden van St.-Annaparochie. En omdat we nu weten dat dit huis in 1792 is gesloopt, kunnen we voorzichtig

reconstrueren – mocht het hoekhuis ooit met de voorgevel aan het Zuideinde hebben gestaan – dat Pieter Luitzens de Kuur het oorspronkelijk hoekhuis en huisje no. 1 heeft laten slopen en dat hij daar nieuwbouw heeft gepleegd. Dit zou betekenen dat het nieuwe hoekhuis met de klokgevel naar het noorden en met zijn huidige lengte, in de periode 1772-1792 is gebouwd.

Huisje no. 3

We wandelen verder naar de huidige garagedeur. Hier stond in 1693 een



diaconiehuis. Het werd bewoond door het gezin van Pijtter Willems. We weten dat Pijtter Willems op 11 maart 1683 'voor de kerk' is getrouwd met Neeltje Pijtters, maar we weten niet waar. De bouw van de huidige Van Harenkerk was destijds nog in volle gang, dus daar trouwden ze niet. In 1716 was Neeltje

Pijtters reeds weduwe. De verdere bewoners zijn ons onbekend.

De diaconie bleef eigenaar tot in 1809, want in dat jaar werd de woning verwandeld (wandelkoop is een oude benaming van ruiling). We citeren een proclamatieakte: "De diaconen der Gereformeerde Gemeente [dit is de hervormde gemeente – DZ] te St. Annaparochie en P.L. de Kuur procureur fiscaal aldaar begeren bode en consent op de verwandeling en de aanwandeling van (...) aldus aangewandeld tegen een oude bouwvallige huisinge cum annexis staande en gelegen aan de brede kant van de Warmoesstraat aldaar, laatst bij de weduwe Jan Alles bevoond geweest, thans

ledig, hebbende Auke Nollens ten oosten, Claas Philips weduwe met een mandelige muur ten zuiden, de straat ten westen en de aanwandelaars met een mandelige muur ten noorden."

N.B. Naastligger Auke Nollens was bakker, wonende aan de Hoge buurt (Van Harenstraat 10, Wetting).

Jan Alles was reeds in 1798 overleden en zijn weduwe heette Akke Sijbes. Zij was vroedvrouw van beroep en werd in 1747 geboren te Oudkerk. Zij was de laatste bewoner van dit huisje dat spoedig werd afgebroken. De plek van het huisje werd in 1832 omschreven als erf.

Huisje no. 4

Direct ten noorden van het huidige pakhuis stond in 1707 een huis. De grondpacht bedroeg slechts twee stuivers, wat inhoudt dat we het bouwsel mogen betitelen met huisje. Grietie Piers was eigenares en zij verkocht "een camer in de brede kant van de

Warmestraat, met de gerechtigheit van de put met de secreet benevens de nabuiren" voor 148 caroligulden aan Ijckje Clasen die een jaar later reeds overleed. Zij was kennelijk vrijgezel en kinderloos, want haar broeder en zuster erfdien het huisje en verkochten het in 1709 aan Christina Dirx, weer met het recht van het gebruik van de put,

zoals we net ook lazen, maar nu bezwaard met het onderhoud van het touw van de puttemmer! Zij was weduwe van Dirck Dirx, een gewezen dienaar van het Nedergerecht van Het Bildt.

De oude Christina had zeker geldgebrek, want ze verkocht in 1720 haar huisje voor 111 caroligulden, vier stuivers en zes penningen en ze bedong "dat ik, vercooper, in de vercofte vrij sal woonen de tijt van twee jaren van mairj 1720 af te rekenen in dien ik zoo langh leve, eerder verstervende zo zal van

mijn dood af aan de camer komen tot vrie dispositie van de coper."

Koper was Dirck Arjens, koopman te St.-Annaparochie. Hij verkocht "de fraaijke kamer" spoedig voor 135 caroligulden aan Claas Lourens. Andere eigenaars volgden. In 1755 verkocht Lijbsbet Jans het pand voor 70 caroligulden aan Dirck Thomas en zijn vrouw. Zij heette Aaltje Tijsses. Ze waren vijf jaar eerder getrouwd en kregen geen kinderen. In december 1778 overleed Dirck Thomas. Hij was reeds weduwnaar.

Familie Stolte

Steven Stevens Proost, mederechter van Het Bildt en dr. Henricus Andree, secretaris van Het Bildt, "als redders van de boedel van wijlen Dirk Thomas" verkochten de kamerwoning voor 216 caroligulden aan de weduwe Teunis Jacobs. Haar man was schipper van beroep geweest en afkomstig van Minnertsge. De weduwe heette Maartje Clasen. Zij woonde hier tot in 1793. Een dochter van haar, Tettje Teunissen, werd geboren in 1741 te Minnertsge. Tettje trouwde in 1768 met Claas Filips Stolte en woonde vanaf 1793 als weduwe in dit huisje. Het eigendom ging over naar zoon Filippus Klases Stolte. Hij was timmerman en trouwde in 1794 met Bregtje Oeberius. Het gezin Stolte woonde aan de smalle kant van het Zuideinde (nu het zuidelijke pand van schoenzaak Wassenaar) en dus verhuurde de timmerman het huisje dat we nu bespreken aan onder andere de oude werkster Eelkje Johannes. De oudste zoon van Filippus en Bregtje, Klaas Filips Stolte, trouwde in 1814 met Froukje Heeres de Vries en zij kwamen hier wonen. Klaas was ook timmerman van beroep (kennelijk in de zaak van zijn vader) en Froukje hield hier een winkeltje draaiende. Hoe de overgang is gegaan, weten we niet, maar in 1832 was de weduwe Jan Everhardus van Loon eigenares van het kleine winkelhuisje. Zij, en eerder haar man die in leven notaris was, woonden in het hoekhuis (Van Harenstraat 8). Zij liet het pand in 1835 slopen en de grond versmolt, net als bij de eerder genoemde huisjes, met het huis op de hoek.

Huisje no. 5

Op de plek waar nu het pakhuis staat, stond in 1720 een huis eigen aan IJsbrand Jans, houtkoper te St.-Annaparochie. In 1729 was ene Gerrit Arjens eigenaar. Hij verhuurde het huis aan de diaconie van St.-Annaparochie. In 1741 was dr. Cornelis Albarda eigenaar. Hij was van 1703 tot aan zijn dood

in 1742 secretaris van de grietnij Het Bildt en woonde in het ruime huis op de

hoek Van Harenstraat-Wassenberghstraat (nu Van Harenstraat 3, advocaat Meijer). Zijn erfgename waren de dochters Johanna en Cornelia. De familie Albarda verhuurde het pand aan de diaconie (voor armlastige lidmaten van de kerk) en aan de kerk- en armvoogden (voor armlastigen in het algemeen).

De juffers J. en C. Albarda verkochten in 1758 "de huisinge" voor 55 caroligulden aan Reinder Douwes. Zijn moeder woonde hier en na haar nog vele anderen. In 1794 overleed de eigenaar. Zoon Douwe Reinders Schat verhuurde het huis en namens hemzelf en zijn broers en zuster verkocht hij het in 1822 voor f 150,00 aan Teunis Klazes Stolte. Hij was timmerman en kennelijk heeft hij het huis gekocht om het sloopmateriaal te hergebruiken of te verkopen. De grond werd eigendom van de al eerder aangehaalde weduwe Jan Everhardus van Loon, de eigenares van het hoekhuis.

Doorreed en stalling

Maar de koek is nog niet op. Over de plaats waar later de oude bakkerij van Beetstra en Dragstra en Weidema jr. en Weidema sr. stond en op de plek waar nu het pakhuis staat, is nog meer te vertellen. De grond werd in 1832 nog omschreven als erf, maar het gedeelte van dit erf ter hoogte van het huidige pakhuis, werd van 1850 tot 1857 gebruikt door kastelein Johannes Jacobs de Vries, uitbater van de herberg aan het Oosteinde (nu Van Harenstraat 14, Tupelo). Hier lag de doorreed naar zijn herberg. Ook De Vries zijn opvolgers hebben deze uitrit nog gebruikt. Maar in maart 1890 verbouwde Sjoerd Rienks van Kammen zijn herberg zodanig dat er nu een nieuwe, brede doorreed aan het Oosteinde bijkwam (nog steeds te zien in de voorgevel van Tupelo). De toegang via het Zuideinde was voltooid verleden tijd.

De huisartsen die het hoekhuis bewoonden, gebruikten een op het erf staande stalling. Heel- en vroedmeester Bocke Frans Stellingwerff liet de stalling met een wagenhuis in 1851 bouwen. Hier waren het paard en de chais van de huisarts gestald, een soort van vroege ambulancepost. Ook de huisartsen Bauke Douwes Camstra (1857-1865) en Gabriël Adriani (1865-1870) gebruikten de stal en het wagenhuis. Het niet bebouwde erf was door een muur gescheiden van de Warmoesstraat.

Pakhuis

In 1870 kocht bakker Gabe Jakkeles Weidema het hoekhuis met erf en stalling. Hij stichtte hier op het erf een bergplass. Zoon Jakkle Weidema nam later de bakkerij over en verzocht in september 1907 "vergunning tot het bouwen van een nieuwe bergplass en pakhuis bij het huis door hem zelf bewoond op de plaats waar thans een houten schuurtijt staat. De onderste verdieping moet dienen voor turfbegplass en stalling van het paard. De 2de verdieping en de zolder voor berging van rogge en meel."

Het pakhuis had oorspronkelijk een dubbele deur aan de straatkant (de plek is nog zichtbaar in de muur). In 1964, met de invoering van de officiële straatnamen, stond het pakhuis te boek als Warmoesstraat 1. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Links het pand van bakker Dragstra en de muur met beren en tussen de derde en vierde boom van links het pakhuis met deur, ± 1930



Wandeling 67: Warmoesstraat 3

Doopsgezinde vermaning werd een barak vol Franse douaniers

De oudste berichten

We zijn op onze wandeling gekomen tot Warmoesstraat 3, misschien wel het interessantste pand van het Zuideinde. In 1720 stond op deze plek het "Mennonite vermaning huis", oftewel de doopsgezinde schuilkerk, maar het is zeer goed mogelijk dat reeds in 1663 hier de kerk van de mennonieten stond. In dat jaar namelijk verscheen ds. Horreus, hervormd predikant te St.-Annaparochie, ter classisale vergadering te Leeuwarden met de alarmerende mededeling dat er in zijn dorp een nieuw "Mennonistisch Vermaenhuis" werd gebouwd en verzocht "oversulcks raedt ende advys hoe tselvige op het gevoechlijkste soude conen tegengaen."

Maar de overheid belette het bouwen van vermaningen niet. De doopsgezinden waren nodig om belasting te heffen, want veel mennisten waren rijk. Dus werd de bouw getolereerd. Maar de vermaenhuisen mochten in niets van gewone huizen te onderscheiden zijn, dus geen toren, geen grote ramen en ze mochten niet aan de openbare straat staan. Ze stonden achter de huizenrij en waren door een steeg bereikbaar. Zo ook in de Warmoesstraat. Voor het vermaenhuis stond een woonhuis. N.B. We moeten hier begrijpen dat het vermaen- en het woonhuis niet dezelfde breedte had als het tegenwoordige pand Warmoesstraat 3. Het perceel was destijds – en in 1807 nog – smaller. Ten zuiden van de bebouwing lag, in 1706 reeds, een erf met pad dat toegang verschafte tot de tuin achter het Rechthuis (nu Van Harenstraat 14, Tupelo). Deze toegang is ± 1830 komen te vervallen.

Waterlanders

In 1695 waren er 47 gemeenten aangesloten bij de Friesche Doopsgezinde sociëteit. Ze waren ontstaan uit de gecombineerde Friezen, Vlamingen en Waterlanders. In Het Bildt waren twee preekhuizen, een te St.-Annaparochie en een te Oudebildtzijl. De gemeente telde 80 leden die niet en 27 die wel bedeed werden.

Er was ook nog een gemeente van Oud-Vlamingen, ook wel de Jan Jacobsgezinden of fijne mennisten genaamd. De leden hiervan gingen tussen 1755 en 1759 over naar de Verenigde Vlaamse en Waterlandse gemeente of naar de hervormde kerk. Pas een jaar geleden kwamen vijf erachter dat het leerhuis van het Jan Jacobsvolk aan het Oosteinde stond (nu Van Harenstraat 32, Fixet-oost). De gecombineerde gemeente kende nog geen vast aangestelde, bestudeerde predikanten; liefdepredikers gingen in de diensten om de beurt voor, zo ook in de vermaning aan het Zuideinde.

Vermaners

Op 2 juni 1698 overleed Wiegier Sijbes te St.-Annaparochie. Hij was de vermaner van de verenigde Vlaamse en waterlandse gemeente alhier. Heeft hij hier gewoond? We mogen aannemen van wel, want in 1744 werd hier beroepen als predikant Jan Pieters Recker, wonende te Dokkum, die veertig preekbeurten moest vervullen te St.-Annaparochie en te Oudebildtzijl. Voor de preekdienst kreeg hij volgens contract 100 caroligulden en vrije woning in het vermaenhuis te St.-Annaparochie. Hij vertrok in mei 1745 naar Veenwouden. In 1754 kwam hier de nieuwbenoemde leraar Dirk Pieters Bakker, predikant bij de doopsgezinden te Drachten, die op 28 juli zijn intrede deed in de kerk alhier. Hij bleef hier preken tot 1805 en overleed op 16 mei 1806. Dirk Pieters woonde in het voorhuis. Hij ging altijd gekleed in een "bonten rok". In 1806 erlden de doopsgezinde gemeente St.-Annaparochie en Oudebildtzijl een aanzienlijke som en lieten nu te Oudebildtzijl een nieuwe kerk en een nieuwe pastorie bouwen. De vermaning in St.-Annaparochie werd als overbodig beschouwd en te koop aangeboden.

Armhuys

"Dirk Dirks Blaumuts en Cornelis Teunis Crap huislieden onder St. Anna Parochie en Vrouwenparochie als diakenen der doopsgezinde gemeente van St. Anna en Oude Bildtzijl verkopen aan Dirk Evert Siderius en Grietje Johannes Gorter echtelieden en huislieden onder St. Anna Parochie een deftige huizinge voorzien van voorkamer, twee kamers, put en bak, benevens een ruim vertrek voormaals gebruikt tot de doopsgezinde vermaning, sampt bleekveld, bomen en plantage, bij de weduwe wijlen Dirk Pieters bewoond, voor fl. 1.526." Het echtpaar Siderius verkocht huis, vertrek en erf twee jaar later aan de volmachten van Het Bildt. N.B. Het eigenlijke bestuur in de drie Bildtse parochiedorpen berustte bij twee volmachten en twee kerk- en armvoogden, in elk dorpsgebied door de stengerechtigde pachters van het oud Bildt gekozen. De volmachten inden belasting. Hieruit werden de dominee en de koster/schoolmeester betaald, alsmede de onkosten van dijken, wegen, vaarten en bruggen, de kerk, de pastorie en de school en ook de armlastigen. De gezamenlijke volmachten van Het Bildt waren eigenaar van dit armhuys. De volmachten wensten "een wees- en armhuys in te richten in de oude doopsgezinde

leere". Voor f 150,00 maakte timmerman en buurman Jan Jans Post negen bedsteden op de zolder, vier en vijf tegen elkaar, met een schut tusschenbende van 19 voet lang en zeven voet hoog. Verder moest hij de pannen bestrijken, de kraak dichtmaken en daarin drie kribben plaatsen en een raam in de muur bij de trap maken. Voorts werd het gebouw beneden door een muur in tweeën verdeeld. In 1810 werd de verbouwing nog voltooid, maar toen stonden ineens de Fransen op de stoep.

Gendarmerie

Koning Lodewijk Bonaparte kreeg onenigheid met zijn grote kleine broer, Napoleon Bonaparte. Het gevolg was dat Nederland opnieuw een Franse bezetting te gedogen kreeg. De kustbevaking in Nederland werd door Franse douaniers overgenomen. Ook in Het Bildt gebeurde dat, in mei 1810. Baljuw en het gemeentebestuur wezen het pas verbouwde armhuys aan als onderkomen voor de Franse soldaten, om de ingezetenen van inkwartiering te bevrijden. De St.-Annabuurster noemden het gebouw sindsdien 'de Brak', de eerste a van barak werd op z'n Bildts ingeslikt.

Op 9 juli 1810 werd bij Keizerlijk Decreet Nederland bij Frankrijk gevoegd. De ambtelijke voertaal werd Frans. Door een rapport van de onderprefect van 1813 weten we "dat de brigade gendarmerie te St.-Annaparochie bestond uit slechts drie man, voor wie een woning, bestaande uit vier kamers, gehuurd werd voor f 132,00 per jaar. Een goede woning, al voldeed hij niet aan alle eisen." Eerder, in augustus 1811 klaagden de Fransen ook al: "Het lokaal bevatte niet meer dan drie vertrekken, waarvan slechts een bewoonbaar kon worden genoemd, als het er niet lekte..." Maar de Brak werd ook gebruikt als kerk. Een arme kerel, Jan Feddriks, nam voor wat soldatenbrood als predikant waar. En de Brak werd ook gebruikt als danszaal! De soldaten vervaakten zich met de lokale schone onder begeleiding van vioolklanken. De violist was buurman Jan 'Postje' (timmerman Jan Jans Post woonde een pand zuidelijker, Warmoesstraat 5, Zapatos). Na de klap te Leipzig, in oktober 1813, namen gendarmes en douaniers de benen.

De Brak

Na de stichting van het Koninkrijk der Nederlanden ging het uitgeleefde lokaal over in handen van de armvoogdij en werd het gebruikt waarvoor het in de eerste plaats bestemd was: een armhuys. Maar een bijzonder armhuys, want in de Brak bivakeerden de gezinnen van armlastige mensen en ook zieken en zwakken. In 1825 woonden hier de gezinnen van Marten Cornelis Groot (62 jaar), Willem Jans Pluimer (50 jaar), Jan Arjens Schepenaar (46 jaar), Sjouke Sjoukes Boterhoek (30 jaar), Sjouke Hendriks van der Vee (34 jaar), Jacob Berends Kobus (54 jaar) en Klaas Gerrits Keizer (36 jaar). Allen waren werkmans. De namen van de gezinshoofden in de jaren 1825-1870 laten we hier achterwege. Het instituut kerk- en armvoogden van St.-Annaparochie werd in 1859 gereorganiseerd. De Brak en het voorhuis werden eigendom van het burgerlijk ambestuur St.-Annaparochie. Toen in 1871 de drie armbesturen in de gemeente Het Bildt samengingen, stootte het burgerlijk ambestuur St.-Annaparochie veel gebouwen af. Jan Johannes van der Leij, logementshouder te St.-Annaparochie (Van Harenstraat 16, Kringloopwinkel) kocht het huis en de Brak voor respectievelijk f 313,00 en f 1.051,00.

Voorhuis

Ook het voorhuis werd bewoond door arbeidersgezinnen die maar moeilijk de eindjes aan elkaar konden knopen. De armvoogden fungeerden hier als een soort woningstichting. De gezinshoofden waren Janke Jans Groenjes (1829-1832), Anne Jans Post en Willem Jans Pluimer (1832-1841), Cornelis Jacobs Visser (1842), Beert Gerrits Gelder (1843-1844), Pieter J. Boekbinder (1845-1846) en Pieter Berends Kobus (vanaf 1847). Hij werd geboren in 1805 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Eke Meinderts Wijbenga (kwam van Jorwerd). Het echtpaar kreeg drie kinderen. In 1859 was Sjouke Sjoukes Boterhoek een van de twee hoofdbewoners van het voorhuis. Hij werd geboren in 1833 te St.-Annaparochie en woonde hier met zijn vrouw Baukje Sipkes Dijkstra en vijf kinderen. Het gezin Boterhoek vertrok in december 1862 naar Finkum. De andere hoofdbewoner was Johannes Kornelis Cuperus. Hij werd geboren in 1831 te Oosterberium. Zijn vrouw Lijsbert Jans Wagenaar kwam van Stiens. Met hun twee kinderen vertrok ook dit echtpaar in december 1862



St. Anna Parochie, Zuideinde

naar Finkum. De verdere bewoners tot 1870 laten we hier onbesproken.

Nieuwbouw

In 1870 werd Jan Johannes van der Leij dus eigenaar van het voorhuis. Hij liet het slopen en er verrees een nieuw huis dat nu de volle breedte van het perceel innam. Jouke Sijmens Schat huurde het pand en opende hier een kruidenierswinkel. Hij werd in 1839 te St.-Annaparochie geboren en trouwde pas op veertigjarige leeftijd met Froukje Willems Tanja. Het echtpaar kreeg geen kinderen. Achter het nieuwe voorhuis (ten oosten van de huidige herenkapsalon) was nog een kamerwoning, die toegang had via de steeg. (Die is nog altijd te vinden tussen Warmoesstraat 1 en 3.) Of deze kamerwoning met puntdak in 1870 nieuw gebouwd is, of in het westelijkste gedeelte van de oude Brak is gecreëerd, is onbekend. Het stond, net als de Brak, met de noordelijke muur op de grens met de burenten noorden. In dit achterhuis woonden Sijmen Joukes Schat en Atje Jacobs Boekbinder, de ouders van winkelier Jouke Schat. De vader overleed hier in 1889. De moeder vertrok naar elders. Daarna werd het achterhuis nog bewoond door werkmans Sijmen Lieuwes de Vries met zijn vrouw en zeven kinderen en vanaf ± 1912 door rentetrekker Pieter Jaspers Keizer en zijn vrouw Grietje Pieters Hooghiemstra. Straks meer.

Rehoboth

Jan Johannes van der Leij werd in 1870 dus eigenaar van de Brak. De voormalige kazerne werd nu de zaal waar de bijeenkomsten van de "christelijke jongelingsvereniging" werden gehouden. Het bestuur daarvan herdoopte de Brak in Rehoboth (naam die Izaak gaf aan een put die hij gegraven had; zie Genesis 26:22). Maar er waren meer gebruikers. In 1877 was

het pand aan de smalle kant op het Oosteinde van St.-Annaparochie niet langer geschikt om nog te dienen tot bewaarschool. In Rehoboth vond de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen een plaats voor de 36 kleuters. Juf Dieuwke Stremmeler kweet zich van haar taak. En ook de naai- en breischool voor meisjes (50 leerlingen) werd in Rehoboth ondergebracht. In 1880, toen de nieuwe openbare lagere school aan het Noordeinde geopend werd, ging de bewaarschool van Rehoboth naar het Zandpad (nu Wassenberghstraat), de latere Schakel.

Dolerende gemeente

De orthodoxe hervormden scheidde zich meer en meer af van de liberalen. De Bildtsche Courant meldde in februari 1880: "Eenige confessioneelen houden thans elken Zondagmorgen, soms 's avonds nog eens, een samenkomst voor hun godsdienstige behoeften in Rehoboth." R.J. van der Leij en J.J. Bekius waren de plaatselijke voorgangers. Op pinkstermaandag 1885 werd zelfs een orgel in gebruik genomen. Ook werden de zitplaatsen verhuurd. Het gebouw was weer een kerkje geworden. In 1887 stichtten de orthodoxen hun dolerende gemeente. De afsplitsing was een feit. Ongeveer 200 gedoopte leden van de hervormde gemeente sloten zich aan. De Nederduitse gereformeerde gemeente kocht nu het lokaal Rehoboth met het voorstaande winkelhuys, bewoond door Jouke Sijmons Schat, plus de achterkamer voor f 3.500,00. Rehoboth werd opnieuw ingericht. In 1889 verrees de kerk van de dolerende gemeente (de B-kerk) aan het Noordeinde. Er werden nu geen kerkdiensten meer in de voormalige Brak gehouden. Het werd vooral gebruikt voor vergaderingen en als oefenruimte voor bijvoorbeeld het plaatselijke christelijk gemengd koor. Wat het lokaal (nu werkplaats Gep Brouwer) van de hervormde kerk was, was Rehoboth voor de gereformeerde B-kerk.



Kapsalon Groen

Verkoop in 1927

Dieven zijn van alle tijden. De Bildtsche Courant meldde in 1905: "In den nacht van 8 op 9 Maart is bij J.S. Schat, Zuideind St. Anna Parochie een winkelruit uitgesneden en eenig spek, vet en garen ontvreemd." De vrouw van huurder en winkelier Jouke Sijmens Schat overleed in 1924. Schat blies in februari 1927 zijn laatste adem uit. Er volgde boelgoed. Onder het verkochte was een orgeltje. De A- (het latere Volksgebouw aan het Oosteinde) en de B-kerk (het later gymnastieklokaal aan het Noordeinde) gingen samen in de nieuwe kerk (nu Gideonkerk). Het perceel aan de Warmoesstraat werd, nu huurder Schat was overleden, in 1927 te koop aangeboden. In de Leeuwarder Courant van 1 april verscheen een advertentie: "Notaris R.Tj. Timmer te St. Anna Parochie zal op Donderdag 7 April 1927 's av. 7 uur, bij Van Kammen, publiek verkoopen: de winkelhuizing c.a. aan het Zuideinde te St. Anna Parochie, laatst in gebruik bij wijlen Jouke S. Schat, met daarachter staande woning tot middag van 12 Mei 1927 verhuurd aan Klaas Bijlsma, benevens het daarachter staande vergaderlokaal; ter totale grootte van 2,5 are." Er werd f 3.391,00 geboden, door Albert Miedema, barbier aan de smalle kant van het Oosteinde te St.-Annaparochie. N.B. De 2,5 are bestonden uit voorhuis en erf (1 are), achterkamer (0,6 are) en lokaal (0,9 are). Pieter Jasper Keizer, de hoofdbewoner van de kamerwoning met puntdak verhuisde in 1921 naar elders te St.-Annaparochie. De nieuwe bewoner was werkmans Klaas Dirks Kuiken. Hij woonde hier met zijn vrouw Dirkje Boonstra en vijf kinderen. In 1926 verhuisde dit gezin. De laatste bewoner was landarbeider Klaas Tjers Bijlsma. Hij was getrouwd met Dirkje Kuiken. Zij woonden hier met hun kinderen Tjerk en Jarig. Toen kapper Miedema eigenaar werd in 1927, kon Klaas Tjers

Bijlsma geen nieuwe woning bemachtigen. Zijn gezin mocht blijven wonen tot 12 mei 1929. Toen werd de kamer bij de woning van Miedema getrokken.

Kapper Miedema

Albert Miedema werd geboren in 1900 te Hardegarijp en trouwde in 1928 met Hieke Jasper (kwam van Leeuwarden). Zij kregen twee kinderen: Jetske (1929) en Harmen (1932). Kapper Miedema klopte aan bij timmerman K. Kuiken Dzn. Deze maakte in 1927 een "scheersalon in het huis eertijds bewoond door wijlen Jouke S. Schat, zulks voor den heer A. Miedema, kapper alhier, waardoor het bestaande zijkamertje met winkel vervalt en wordt vervangen door een scheersalon met gang". In september 1940 vroeg Albert Miedema vergunning voor "het afbreken eener schuur gelegen achter de woning en het herstellen van zijn woning met het oude hout der afgebroken schuur". Dat waren de laatste restanten van wat eens de vermaning, de Brak en Rehoboth was geweest. Kapper Miedema won prijzen in de duiven-sport.

Dameskapsalon

Er was ook een dameskapsalon gesitueerd in het pand. In 1934 adverteerde kapper Miedema het volgende in de Bildtsche Courant: "Dames! Afgaande op 't goed werk en de voldoening van de geholpen Dames, beveel ik mijn Nieuwe Kapster in vertrouwen aan. Permanente f 2,50 alles inbegrepen. Gaarne vooruit bespreken. Verder gelegenheid voor Knippen, Wassen, Onduleeren, Watergolvnen. Beneden stadsprijzen. A. Miedema, kapper, Zuideinde St.-Annaparochie." Behalve de damessalon was er ook nog ruimte voor commensalen. Bij kapper Miedema woonden in: Kerst Jaarsma (tot 1932), Epkjen Dokter (1932-1936), Hendrikje Gouma (1936-1937), Tiede Andringa (1937-1938), Boukje Vos (1938-1939), Leonard Charlier (1939) en Margot Pino (1939-1942). Of wij hier te maken hebben met dameskapsters is onbekend. Na de Tweede Wereldoorlog was er weer sprake van een damessalon. In De Bildtse Post van 6 februari 1948 verscheen de volgende advertentie: "Dames! Dames! Maandag 9 Febr. opening van Miedema's Dames-Kapsalon. Aan onze zaak is verbonden te heer K. Hiemstra, dames-kapper. Dus dames, voor een prima permanent naar Miedema'sapperszaak, Zuideinde, St. Annaparochie. Badhanddoek meemenen, s.v.p." Deze dameskapsalon was niet een lang leven beschoren, want Bouwe van Houten bewoonde van maart tot oktober 1949 een "gedeelte van de voormalige damessalon". Albert Miedema verkocht de zaak en vertrok in september 1956 met zijn vrouw naar Leeuwarden.

Familie Groen

Koper werd Hillebrand Jacobus Groen. Hij was kapper van beroep en knipte en schoor zijn klanten in Warmoesstraat 13 (nu Klaproos). Op 10 september 1956 opende hij zijn nieuwe zaak. Zijn eerste klant was Rikus de Jong. Hillebrand Groen werd geboren in 1912 te St.-Annaparochie en trouwde met Trijntje (roepnaam Tine) Faber met wie hij drie kinderen kreeg: Daniël, Jelle en Frans Gerben. Behalve kapper was Hillebrand Groen ook duivenhouder. De volle medaillekast die prominent in de scheersalon hing en de goed onderhouden duiventil achter het huis getuigden daarvan. Zoon Daniël Groen trouwde in 1966 met Johanna Jacobina Dijkstra en woonde eerst te Marum. Maar in 1967 kwam hij met zijn gezin weer, zij het tijdelijk, in zijn ouderlijk huis wonen. Hier opende de zoon op 20 oktober 1967 een dameskapsalon of een "salon de coiffure pour les dames". Daniël Groen beloofde zijn cliëntele in De Bildtse Post "een modern en verzorgd kapsel, een kleurspoeling die geheel bij uw uiterlijk past, een vakkundige behandeling en een prima service". Deze damessalon was te vinden aan het einde van de gang, waar ooit Klaas Tjers Bijlsma uit was verhuisd. De eerste klant die besproken had, was mevrouw L. Kuiken-Sijtsma. In 1968 verhuisde het gezin van Groen jr. naar Stadhouderweg 9. Hillebrand Groen verhuisde in februari 1978 met zijn vrouw en jongste zoon naar de Kade. Het pand was nu louter een bedrijfspand. In 1980 werd de zaak verbouwd. De herensalon die aan de noordwestzijde van het pand de oude plaats behield, kreeg een aparte ingang. De damessalon nam de achterzijde van het pand over de gehele breedte in beslag en in de zuidwesthoek aan de straat, daar waar vroeger het woongedeelte was, was een byouterieboetiek gecreëerd. In 2004 is 'kapsalon Groen voor hem en haar' nogmaals vernieuwd. De dameskapsalon wordt nu gedreven door Klazien Groen, de derde generatie. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

In het derde pand van links knipte en schoor kapper Hillebrand Groen zijn klanten, ± 1960.

Het pand anno 2012.

Wandeling 68: Warmoesstraat 5

Een bakkerij (1823-1954) bewoond door drie generaties Kuik

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1706 was Uldrich Tania eigenaar van het pand van deze week. Hij was chirurgijn en tevens dorpsrechter van St.-Annaparochie. Hij bezat meerdere huizen en we zullen hem op onze Wandeling langs de huizen op het Zuideinde nog vaker tegenkomen. Tania verkocht het pand in 1706 aan Steven Willems en diens vrouw. Steven Willemsz (Wassenaar) was timmerman alhier en was getrouwd met Trijntje Cornelisdr. Hij trouwde als weduwnaar in 1718 met Sjoukje Jobsdr. De Wassenaars hebben hier gewoond, maar in 1727 en in 1731 nog, werd het huis bewoond door chirurgijn Sierd van der Leij en zijn vrouw Brechtje Revers. Het eigendom ging over in handen van Beernt Willems Wassenaar, een broer van de na Franeker vertrokken timmerman. Wij zijn hem eerder tegengekomen (de huisjes nabij Warmoesstraat 1); hij was bierbrouwer. Beernt Willems Wassenaar overleed en zijn weduwe Tjerke Leenderts hertrouwde in 1741 met Fetze Jacobs Fedder. Het gezin Fedder woonde hier tot 1754. Een dochter van Beernt en Tjerke, Atje Beernts Wassenaar, erfde het huis. Zij trouwde in 1758 met 'schuiveorder' Mense Machiels. In 1783 verkocht Atje het huis voor 550 caroligulden aan Johannes Broekens. Hij was koopman te Leeuwarden en verhuurde het huis aan de Zuideinde aan Jurjen Mathijs Eerenborg. De huurder was uurwerkmaker van beroep. Hij trouwde in 1785 met Anna Maria Elisabeth Fegers. Zij was afkomstig van Leeuwarden. Het echtpaar vertrok in mei 1787 kinderloos naar Leeuwarden.

1766 te St.-Annaparochie. Hij was timmerman van beroep en trouwde in 1793 met Trijntje Jans. We zijn Jan Jans Post eerder tegengekomen als de violist die dansavonden opvrolijkte bij de Franse doaniers in de Brak. Verder komen we hem tegen als bouwer van panden in St.-Annaparochie, zoals het arnhuis (ooit Warmoesstraat 39). Mocht de timmerman een grote klus zijn gegund, dan verscheen er steevast een advertentie in de Leeuwarder Courant, zoals op 21 januari 1807: "Twee of drie knekten, het timmeren en metzelen geheel of ten deele verstaande, kunnen van stonden aan werk bekomen bij Jan Janzen Post, timmerman te St. Anna, belonende een goed dagloon."

Kuik, Kuik en Kuik

Het echtpaar kreeg drie kinderen, onder wie Trijntje. Deze dochter trouwde in 1822 met Dirk Dirks Kuik. Hij was een zoon van de molenaar te Vrouwbuurtstermolen en werd in de herfstmaand van 1796 aldaar geboren. Vader en moeder Post bezaten ook nog een zuidelijker staand pand aan het Zuideinde (nu Warmoesstraat 9, Steputat) en ze verhuisden in 1823 van hier naar daar. In het huis dat we thans bespreken kwamen nu Trijntje Jans Post en Dirk Dirks Kuik te wonen. Zij kregen vijf kinderen. Dirk Dirks Kuik was bakker van beroep en bestierde hier de bakkerij en de bakkerswinkel. Kuik overleed hier in april 1861. De weduwe overleed een jaar later en toen nam zoon Gerben Dirks Kuik de broodbakkerij over. Hij werd geboren in 1828 en trouwde met Pietje van der Velde, een dochter van de schoolmeester alhier. 'Germ Kúks Pytsy'

den heer R. Posthuma, die zich dan wenschte vestigen als brood-, koek- en beschuitbaker."

Rinze Posthuma werd in 1891 te Oosterbierum geboren. Hij en zijn vrouw Folkertje Douma (kwam van Klooster Anjum) kregen acht kinderen. Behalve van bakken had Posthuma ook verstand van dichten, getuige de Bildtsche Courant in december 1924:



Wasdag in de Warmoesstraat met uiterst links het winkelhuis van bakker Dirk Gerbens Kuik, 1901

Fijne Speculaas en banketletters, Heertijck Taai.
Over smaak valt niet te twisten,
Onderzoek, is 't naaste recht.
Ja, als alle lién het wisten,
Was het pleit spoedig beslecht.
Ga daarom eens een onse koopen,
Proeft en keurt het, broos en fijn.
Dan behoeft 'k niet meer te hopen,
Dat gij steeds mijn klant zult zijn.
Zeker weet ik, 't smaakt naar meer,
Elke klant komt telkens weer.

In hotel De Klanderij te Leeuwarden behaalde Rinze Posthuma in september 1933 een eervolle vermelding bij de nationale vakwedstrijden voor bakkerspatroons in de categorie waterbusbrood. Op 30 april 1934 verhuisde het gezin Posthuma naar Franeker en werd een bakker te Oopenhuizen de nieuwe eigenaar van de bakkerij aan het Zuideinde.

Bakkerij Van der Kooij

Hij heette Klaas van der Kooij. Hij werd geboren in 1882 te Hindeloopen. Hij was getrouwd met Trijntje de Jong (ook geboren te Hindeloopen). Zij vestigden zich hier met de kinderen Simon, Jannigjen, Meintje, Ijede, Eeltje, Annië en Douwe Lolke in mei 1934. Zoon Ijede trouwde eind 1945 met Aaltje Tjepkema. Dit echtpaar kreeg drie kinderen: Klaas, Anne Cornelis en Ida.

"Met ingang van 11 juni 1947 waren de bakkerswinkels in St.-Annaparochie woensdagmiddags vanaf 12 uur gesloten," zo meldde De Bildtse Post destijds in een advertentie die ondertekend was door Klaas Balt (Oudebildtdijk), J. de Boer, F. Brouwer, J. Buikstra, H.K. Dragstra, W. Goodijk, Sake de Jong, IJ. van der Kooij, weduwe Lont (Oudebildtdijk), W. Pars en H. Piebenga. De bakkerij aan het Zuideinde adverteerde in De Bildtse Post van 26 november 1948: "Ter gelegenheid van St. Nicolaas leveren wij: taarten, oranjekoeken, speculaas, koekjes, marsepein, taai-taai, pepernoten, borstplaat (eigen fabrikaat). Banketletters en 75 gram boter f 1,-. Banketletters en 50 gram boter f 0,50. Beleefd aanbevelend, Bakkerij Vd. Kooij, Zuideinde, St. Annapar. P.S. Probeert ons fijne suikertaai."

Kostgangers

In april 1949 overleed bakker Ijede van der Kooij na een ernstige ziekte op zeer jonge leeftijd. Aaltje Tjepkema bleef houdster van de brood-, koek- en bankerbakkerij. Met hulp van de volgende, inwonende knechten hield ze de bakkerij draaiende: Tjerk Riemersma (1949-1950), Bauke Hibma (1951-1952), Kornelis Hiemstra (1952-1953), Fokke Plantinga (1954-1955) en Andries Dijkstra (1955-1956). En als we dan alle inwonenden op een rijtje willen hebben, dan moeten we kostganger Gerben Woudman (1956-1961) niet overslaan. Hij verhuisde in november 1956 van Menaldum naar zijn nieuwe woonplaats. Woudman was onderwijzer en trouwde in november 1961 met Lientje Stapert. In 1954 ging bakkerij Van der Kooij op in de Bildtse Bakkerij. Sindsdien werden er geen bakkerswaren meer gebakken, maar nog

slechts verkocht. In maart 1977 verhuisde de weduwe Van der Kooij naar de Grietmansstraat.

Bank, fiets, schoen

Het bestuur van de Raifeisenbank (later Rabobank) te Marrum werd eigenaar. In juni 1968 kreeg de Raifeisenbank een vestiging in St.-Annaparochie (nu Van Harenstraat 29, kapsalon Frans Gerben Groen). In 1977 bleek die ruimte te klein te zijn en in oktober dat jaar verhuisde de bank naar de Warmoesstraat. Het in 1878 gebouwde pand werd gesloopt en een nieuw gebouwd, nu over de volle breedte van het perceel. De bank hield hier kantoor tot in 1992 en verhuisde toen naar het huidige pand op de hoek Van Harenstraat-Warmoesstraat. Rijwielhandelaar Bauke van Dijk verkocht zijn zaak in Beetgum en opende in oktober 1993 in zijn geboortedorp een winkel in rijwielen en accessoires. De fiets maakte plaats voor babykleding. Na de zomer van 2002 opende Anja Miedema in de voormalige fietswinkel een babykledingboetiek. Die winkel was niet een lang leven beschoren, want in september 2003 was "de nette winkel c.q. bedrijfsruimte" al weer te huur. Op vrijdag 16 september 2005 werd het pand weer in gebruik genomen. Toen opende schoenenwinkel Zapatos de deuren en in De Bildtse Post werd geadvertiseerd: "Openingsaanbieding: 2de schoen, ½ prijs. Dat is dus 25% korting op onze toch al scherpe prijzen!!" De zaak met de Spaanse naam (zapatos betekent schoenen), hield in 2012 opheffingsuitverkoop. Het pand staat leeg en is te huur. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Bakkerij Van der Kooij

Timmerman Stolte

In december 1786 verkocht Johannes Broekens het huis aan Harmens Bartels, molenaar te St.-Annaparochie, maar de grienijsecretaris dr. Henricus Andreae niaarde de koop en werd dus eigenaar. Andreae verhuurde het huis aan Jop Foppes. Hij trouwde in februari 1787 met Geertje Siebes. Het echtpaar kreeg geen kinderen. Jop Foppes noemde zich met de verplichte naamsaanname in 1811 De With. In november 1801 kocht Mink Klase Stolte de "zeekere huisinge cum omnibus cum annexis zamt bleekveld en agter erve, staande en gelegen aan de brede kant van de Warmoesstraat, bij Jop Foppes cum sociis bewoond" voor f 420,00 van de gewezen secretaris Andreae die nu te Franeker woonde. Stolte werd geboren in 1777 te St.-Annaparochie en was timmerman van beroep. Hij trouwde in november 1800 in de kerk alhier met Lijte Dirks Gorter. Het echtpaar Stolte verhuisde in 1802 kinderloos naar Ferwerd en de timmerman schopte het later tot stadbouwmeester van Harlingen.

Timmerman Post

Timmerman Mink Klase Stolte is slechts een korte poos eigenaar geweest, want "de secretaris Everhardus van Loon en de procureur Pieter de Kuur gedenken op Maandagen den 12 en 26 April 1802, telkens te 3 uur na noen, bij de eerste zitdag en de finale palmslag, in de herberg te St. Anna, bij strijkgeld te verkopen, een huizinge en erve bij Jop Foppes en anderen bewoond." Hoogste bieder met f 450,00 was Jan Jans Post met zijn vrouw. Jan Jans werd postuum geboren op 12 maart

werd moeder van vijf kinderen. Het bakkershuis had sinds de herbouw van het pand ten noorden (Warmoesstraat 3, kapsalon Groen) in 1870 de beschikking over een brede steeg aan de noordkant. Toen het bakkershuis in 1878 werd herbouwd, bleef die steeg bestaan. Op 12 mei 1899 droeg Gerben Dirks Kuik de bakkerij over aan zijn zoon Dirk Gerbens Kuik. De zoon werd nu hoofdbewoner. Hij was 28 jaar toen hij in 1899 trouwde met Pietje Theunis Runia (kwam van Berlikum). Het echtpaar Kuik kreeg geen kinderen. De gereformeerde Bakker overkapt de noordelijk gelegen, brede steeg in 1902. Daar was het tijdens regen voortaan droog, maar Dirk Gerbens Kuik, destijds een van de tien bakkers in St.-Annaparochie, hield het niet altijd droog. De Bildtsche Courant berichtte: "Bakker D. Kuik van St. Annaparochie geraakte op 10 juni 1911 met paard en broodkar in de Zuidvaart, doch kwam met de schrik vrij, evenals een kleine mede-passagier."

Verkoop in 1919

In januari 1919 werd bij kastelein Van Kammen provisioneel publiek verkocht "de goed onderhouden winkelhuizinge waarin sedert ruim 100 jaren een goed beklante brood-, koek- en beschuitbakkerij wordt uitgeoefend, met aangehooren, op gunstigen stand aan het Zuideinde in St.-Annaparochie, groot 1 are en 60 centiare, in eigen gebruik bij den heer D.G. Kuik. Betaling en aanvaarding 1 Mei 1919 of eerder." Rinze Rinzes Posthuma, bakkersknecht te Oosterbierum, bood f 5.117,00.

De Bildtsche Courant meldde: "Bij dezen bericht D.G. Kuik aan de ingezetenen van St.-Annaparochie en omstreken dat hij op 1 April 1919 zijn zaak denkt over te dragen aan

Het pand vandaag de dag.



Wandeling 69: Warmoesstraat 7

Smokkelwaar in de kelder van latere boekwinkel en lingeriezaak

De oudste berichten

Geloof het of niet. In het laatste jaar van de 17de eeuw was Uldrich Tania eigenaar van dit pand. We zijn hem vorige week ook tegengekomen als eigenaar van Warmoesstraat 5. De chirurgijn en dorpsrechter woonde sinds 1681 eerst op het Oosteinde, maar vanaf 1699 verbleef hij in het pand dat we nu zullen bespreken.

Tania trouwde twee keer, in 1681 met Trijntje Dieures Storm en in 1702 met Engeltje Sjoerds. Uit de twee huwelijken werden 15 kinderen geboren (die niet allen de volwassen leeftijd behaalden). In 1721 overleed Tania en zijn erfgenamen verkochten nu aan Melis Dirks en zijn vrouw "een schonen sterke welbetimmerde huisinge bestaande in een voorhuis, twe kamers, kelder, wijde gang, keucken, grote zolders en een mandelige steeg ten zuiden van de huisinge de welke niet magh bebouwt worden, met put, bak en gemak en hebbende gemelds copers de vrijheit om 't gemak door de steigh te mogen legen mits zeker weder schoonmakende, met hovinge boomen en plantazie zoo als 't zelve afgepaalt is, staande in Anne gebuurte op de brede kant van de warmestraat, belast met vier en twintigh stuivers jaarlijxse grondpagten en onderhout van heiningen als van ouds, voorts met zodane actien, servituten en geregtigheden daartoe en aanbehorende." De copers betaalden "de zomma van zeven hondert vijftigh caroli gulden van twintigh stuivers ijder te betalen op drie gelijke termien."

Stal

Melis Dirks was in 1715 in de kerk te St.-Annaparochie getrouwd met Geertje Abes, een

tagie genaamd, daaraan ten zuiden leggende, staande en gelegen in de warmoesstraat te St. Annaparochie."

De term hermitage is hier op zijn zachtst gezegd vreemd. Het woord betekent kluisnaarshut. Deze moet dan hebben gestaan in het hofje dat lag ten oosten van Warmoesstraat 13 en 15 (nu respectievelijk Klaproos en ooit Bruna) en ten zuiden van Van Harenstraat 16 (nu Omrin kringloopwinkel) en 18 (nu Toering en Van der Meer). Het hofje 'de Heeremytagie' lag dus ten westen van de huidige Cingel.

Stalling en wagenhuis

De Kuur verhuurde het huis aan diverse werklieden. Hoe de overgang is gegaan, is onbekend, maar in 1818 was het huis eigendom van de volmachten van Het Bildt. Zij waren ook eigenaar van het rechthuis aan de Hogebeurt (Van Harenstraat 14, nu Tupelo). De nieuwe grietman van Het Bildt, Tjaard Anne Marius Albert van Andringa de Kempnaer kocht in 1837 het rechthuis, alsmede het huis aan het Zuideinde dat we nu bespreken.

Gerrit Tigchelaar bewoonde het huis en hij was... koetsier! Grietman Andringa de Kempnaer liet huize Oostenburg bouwen en verkocht in 1843 zijn bezit. Winkelier Johannes de Vries kocht het voormalige rechthuis en "de stalling en wagenhuis, uitkomende op het Zuideinde, waarin stalling voor 4 koeien en 2 paarden, knechtskamer, hooizolder" voor f 828,-. Johannes de Vries verkocht het pand in 1856 aan Isaäk Jelles de Vries.

Smokkelwaar

gerijfelikheden, op het Zuideinde te St. Anna-Parochie, bij W.A. Kuiken en anderen

in huur tot 12 mei 1875," voor f 1.651,00. Koper was Cornelis Klazen Post, boekhouder, maar ook een verwoed handelaar in huizen. Hij verhuurde het pand. Huurder werd Douwe Jacobs Hildama. Hij werd geboren te Minnertsgea en was schoenmaker van beroep. Hildama woonde hier met zijn vrouw Mekje Pieters Elsinga en er woonde ook nog een nicht bij in. Maar kennelijk was er nog genoeg woon- en werkruimte over, want R.M. van Loon, oefende hier het vak van baarscheerder en haarsnijder uit. Schoenmaker Hildama ruilde in 1879 van woning met Sijds Annes Krap. Sijds Annes Krap werd geboren in 1849 in St.-Annaparochie. Hij trouwde met Froukje Jacobs de Jong met wie hij zes zonen kreeg, te weten: Teunis, Jacob, Anne, Arjen, Taek en Tiete. Sijds Annes Krap was hovenier, armvoogd, voorzitter van de allereerste ijsclub te St.-Annaparochie, en hij was herbergier, want Krap maakte er nu een flinke herberg van. In 1883 ging de zaak dicht en verviel de vergunning die op dit pand rustte, zij het tijdelijk. Er werd boelgoed gehouden: o.a. "een puik biljard, een tapkast en andere kasteleinsgereedschap".

Samenscholingen

In de strenge zeg maar beruchte winter van 1890-1891 deden zich ongeregelde heden voor in St.-Annaparochie. De Bildtsche Courant berichtte: "Had een menigte vrouwen en mannen bij den armvoogd te St. Anna-parochie aanvraag om onderstand gedaan, waaraan niet zoo gereed en zoo ruim voldaan werd als de vragers wenschten. De mareausée wist zonder geweld te bewerken, dat de ontevredenen zich verspreidden, maar de orde was verstoord."

Hierop verzocht Sijds Annes Krap ontslag als armvoogd, maar later die week kwam hij op zijn verzoek terug. De loco-burgemeester verbood "het houden van samenscholingen en in elkanders nabijheid zijn van meer dan 3 personen, hetzij zich al of niet bewegende". Het gezin Krap verhuisde naar elders te St.-Annaparochie. Toen verhuurde eigenaar Cornelis Klazen Post het huis aan Johannes Jans de Lang. Hij werd geboren in 1850 te St.-Annaparochie en maakte er weer een bier- en koffiehuis van. In 1905 werd het pand te koop aangeboden. Jacob Ates van der Meulen werd eigenaar. Bierhuishouder De Lang verhuisde en de nieuwe eigenaar werd nu de nieuwe bewoner.

Verkoop in 1932

Jacob van der Meulen werd geboren in 1869 te St.-Annaparochie en was verver. Hij woonde hier met zijn ouders en zijn vrouw Antje Durks van der Plaats (kwam van Beetgum). Jacob was destijds al een wereldreiziger, want hij was met zijn ouders in 1884 van Noord-Amerika weer naar het Bildt verhuisd. Zijn vrouw Antje hield zich hier bezig met een boek- en papierwinkel. Verver Van der Meulen overleed in 1918, wellicht aan de Spaanse griep. De weduwe verhuisde in 1927 met haar dochter naar Sneek. Het pand werd te koop aangeboden. De nieuwe eigenaar was Freerk van der Werff. Hij oefende hier het beroep van huisschilder uit. Hij verhuisde met vrouw Wijske de Jong en drie kinderen in februari 1927 van Dantumadeel naar hier. Na de geboorte van twee zonen verhuisde het gezin Van der Werff weer terug naar Dantumadeel. Hij verhuurde het pand aan Dirk Haanstra. Hij werd geboren in 1894

te Leeuwarden en was wagenmaker. In 1932 vertrok het gezin Haanstra naar Tirns. Het pand was gekocht door Rintje Sijbes Swart. Hij was landarbeider en verhuisde van het Oosteinde (nu Van Harenstraat 94) naar hier. Rintje Swart werd geboren in 1881 te Vrouwenparochie en trouwde in 1905 met Jantje van der Kuur. Het echtpaar kreeg tien kinderen (van wie een zeer jong overleed). Rintje Swart overleed in 1956. Tien jaar later verhuisde de weduwe naar de Stadhoudersweg.

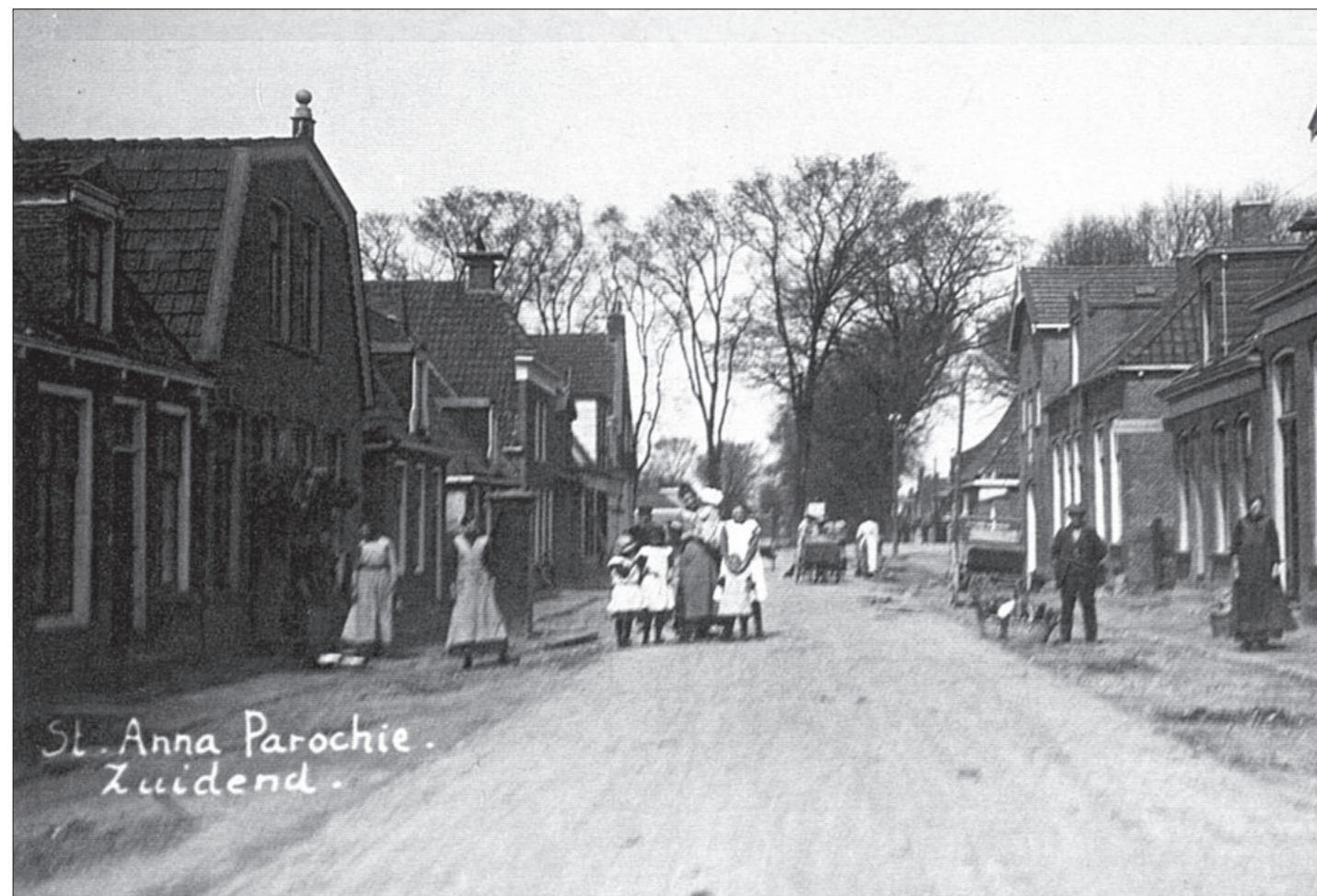
Lingerie Diva

Gerrit Martenszn van Dijk, handelaar in huizen, kocht het pand en verkocht het gelijk door aan Sije Sjoukes Boterhoek, de koopman die zuidelijker in de Warmoesstraat woonde (ooit Warmoesstraat 41, nu gevel Voorschotbank). Hij wilde het pand drastisch verbouwen in een winkel met showroom, maar de verbouwing ging niet door. Het pand werd gebruikt voor opslag van oude meubelen en is sindsdien een bedrijfspand. Ook zoon Gerard Boterhoek heeft het als zodanig gebruikt, alvorens Jan Arjen Monsma hier de handel in tweedehands artikelen voortzette. Hij noemde het pand de Winkel van Sinkel. In 2005 stond het pand te koop. In mei 2006 werd het pand verbouwd (het dak werd vernieuwd) en op 9 september 2006 opende lingeriewinkel Diva de deuren. Gerda Faber-van der Graaf uit Berltsum zwaaide hier de scepter. In september 2011 ging de lingeriezaak dicht en stond het pand lange tijd te huur en te koop. Sinds kort is er een kledingzaak (First choice outlet) te vinden. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbild.nl



Uiterst rechts het robuuste pand van de familie Boterhoek, ± 1975



Rechts Warmoesstraat 1, 3, 5 en 7 na het rooien van de dikke iepen, 1918

rijke boerendochter. Het was haar tweede huwelijk. Het echtpaar bleef kinderloos. In 1730 erfde Siouckie Beerts het huis. Zij was de weduwe van chirurgijn Cornelis Cornelis 't Hoen. In 1745 woonde ze hier nog, maar vier jaar later werd het huis bewoond door haar dochter, Antje Cornelis 't Hoen. Deze dochter verkocht het deftige en goed betimmerde huis in 1753 voor 805 caroligulden aan Jacobus Hixenius en zijn vrouw. Jacobus Hixenius trouwde in 1734 in de Jacobijner kerk te Leeuwarden met Gesina Wielinga. Hij was advocaat aldaar, maar hij werd in 1749 benoemd tot secretaris van de grietenij Het Bildt. Hij woonde daarom in achterhuis van het rechthuis (Van Harenstraat 14, nu Tupelo). Maar de woning in het rechthuis had geen uitgang naar de openbare weg. Dus kocht Hixenius dit huis aan het Zuideinde om het te verbouwen tot een koetshuis met een paardenstal. En het bood ook nog plaats aan een woning voor de koetsier. Hij heette Roelof Hendriks en woonde hier met zijn vrouw Janke Jilderts en kinderen. De secretaris overleed in 1761. Zijn vrouw verkocht het pand namens zichzelf en haar dochter Sjoerdje aan Henricus Andraea, de nieuwe grietenijsecretaris. Een gedeelte van de woning verhuurde Andraea aan de armvoogden.

De hermitage

In 1805 verkocht de gewezen secretaris Andraea het pand aan Pieter Luitzens de Kuur, de ambtenaar die in het handelen in huizen een tweede broodwinning had. Het werd als volgt omschreven: "een huis met verscheidene paardestallinge, wagenhuis, tuin loopende tot aan de erve van weduwe Gerrit Annes, als mede 't hofje de Heeremy-

De Vries was een kleermakerszoon en werd in 1812 te St.-Annaparochie geboren. Hij trouwde in 1852 met Lieuwke Minnes Cupido (kwam van Hollum, Ameland). Het echtpaar bleef kinderloos. Isaäk Jelles de Vries begon hier een tapperij. Op de zolder waren tal van kamertjes die verhuurd werden aan armlastigen. De kelders van het grote huis werden gebruikt voor opslag van en dubieuze handel in smokkelwaar. 'Ouwe Izak' (zo werd hij genoemd) overleed in september 1861. Zijn weduwe bleef hier wonen en trouwde in 1864 met Johannes Sjoukes Dijkstra, die nu hoofd-bewoner werd. Johannes Dijkstra was koopman van beroep. Het echtpaar verhuisde in 1869 naar Vrouwenparochie.

De volgende bewoner was Pieter Jacobs Hoogstra met zijn vrouw Antje Boersma. Zij dreven hier - niet lang! - een winkel en werden rond 1872 opgevolgd door Willem Arjens Kuiken en zijn vrouw Martzen Jarigs Rozendal. Ook Willem Kuiken hield hier een herberg en hij timmerde aan de weg. Hij schafte een biljart aan en schreef wedstrijden uit. Hij hield met Pinksteren 1871 een wedstrijd met velocipèdes en hij organiseerde op zondag 21 september 1873 een kaatspartij. De prijzen bestonden uit koffiekannen en trekpoten.

Tapper Willem Kuiken vertrok met zijn vrouw naar Dokkum. Later zou hij terugkeren op Het Bildt. Hij verdrong in de Koudevaart.

Sijds Annes Krap

Lieuwke Minnes Cupido was intussen overleden en haar dochter uit het eerste huwelijk verkocht het "huis met herberg, waarin onderscheidene vertrekken, met grond en erf, voorzien van regenbak, put en verdere



Het pand anno 2012.

Wandeling 70: Warmoesstraat 9

Het huurhuis dat lang, eeuwenlang een kruidenierswinkel was

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1682 woonden in het pand dat wij nu zullen behandelen "Sicke IJ-beles en Vrouck Sijercks sijn wijff". Hij kwam van St.-Annaparochie, zij van Ferwert. Zij trouwden in 1655 in de kerk van St.-Annaparochie. Het echtpaar woonde hier in 1707 nog terwijl toen een kamer bewoond werd door ene Haije Douwes. Kennelijk werd het echtpaar onderhouden door de diaconie van de hervormde kerk, want in 1710 was de diaconie van genoemde kerk eigenaar van het huis. De diaconie verkocht "de huisinge bestaande in twee kamers, gang en achterhuis met de achterplaatse met boomen en plantagie voor een hondert seventigh caroliguldens en tien stuivers" aan Ulldrich Tania en zijn tweede vrouw Engeltje Sjoerds. Tania was chirurgijn en dorpsrechter van beroep. We zijn hem de afgelopen twee weken ook tegengekomen als eigenaar van onroerend goed in de Warmoesstraat. Een dochter uit zijn eerste huwelijk, Antje Ulldrichs Tania werd in 1689 geboren in St.-Annaparochie en trouwde in 1712 met Andries Sijbes. Dit echtpaar kwam hier nu wonen. Maar niet lang, want in 1713 stierf Antje in het kraambed. Andries Sijbes hertrouwde nu met Jannigje Johannis. Het echtpaar kreeg vijf kinderen en dreef hier een winkel. In 1727 overleed winkelier Andries Sijbes en werd de inboedel geïnventariseerd. We lopen hier en daar even mee.

Inventaris 1727

"Huisgeraden in de agterkamer: een paar groene gordijnen met rabat; een bont steenkleeft; een bont kastkleeft; een Hollandse kast; een ketel op de kast; twee tafels; tien stoelen; vijftien bonte pantjes so groot als klein; vier koppen; een stoffer; dertien te kopjes; drie te schoteltes en een tangh. In de spijskamer: enig daags schotelgoed; een bierhaan; een lamp; een strijkijzer; drie stoelkussens; een mangelbord en stock. In de Voorkamer: twee paar groene gordijnen met rabatten; een koper gootling en ketel; twee tinnen kandelaars; een tinnen half minglen; een idem kom; enig schotelgoed; een koper potje; een kleerkorf; een bont schoorsteenkleeft; twee bedden en peulen; zes oorkussens; drie dekens; een spiegel; een wit glasgordijn; dertien pantjes en klampstusjes; een eiken kistje en twee losse opstaande heerdijsers.

Op de plaats: negen tinnen lepels; een aschep; een tang; een hangijzer; een treeft; een ijser potseel; een koekmes; een ijseren pot; een ijseren beugel; enig schotelgoed; twee houten water emmers; een luiwagen; een besem; een puthaack; een kleine tobbe en een grote idem in de kelder. In de gangh: een stijftrac; twee korfjes; een wiegh en een kakstoel."

Winkelwaren 1727

"De winkelwaren bestaende in nabenoemde posten: Berger steenwerke; 17 werp plegt steenwerk; 6 witte borden [elk bord werd getaxeerd op een stuiver]; houten lepels; 5 komforen; grauwe potten en kruiken; 19 worp steenwerk; bos schrobbers; half dosijn vegers; drie grote vegers; drie trap vegers; half bos besems; agt vleugels; dweilgoed; vier vierbant schrobbers; drie luiwagens stocken; ses paar klompen; jenever; edick; luiwagens; boenders; platte idem; witters en quasten; twebacken en pantje; swarsel dosen en swavel stocken; pont pruimen; 2 pont stijsel; 2 pont rosijnen; pont komijn; 1/2 pont witte suiker; verf stoffen; 2 lood kaniel; wit was; blausel; saffraen; varndel peper; 4 pont pat as; 1 1/2 pond kandij suiker; half lopen meel; 2 1/2 spijnt gort; maat sout; 1/2 varndel the; 2 1/2 pond toback [getaxeerd op 30 stuivers]; seep; half kan olij; dosen; vatje en tontje; viesel; trompen; vles en de bosse; sout maten; meel maten; olij back en maten; 2 kisten; tragter en trompen; slabbers en pekellaaring; schalen en evenaars; 16 pont gewigt; 2 pont keersen; 2 dosijn pijpen; swavel stocken en krijt; pont rijs en eijer korf."

Diaconiehuis

De zes kinderen verkochten gezamenlijk het huis voor 352 caroliguldens aan Rein Ates en zijn vrouw. Zij heette Tjebbeje Clasen. Rond 1743 verkocht het echtpaar het huis aan vader Hendrik Jansen Lep en zoon Dirk Hendriks Lep. Zoonlief was getrouwd met Rinske Teunis en was "schuivevoerder" van beroep. Beurtschipper Lep en zijn vrouw woonden hier met hun drie kinderen, maar zeker in 1763 en waarschijnlijk al eerder verhuurden ze het pand aan de diaconie van de hervormde kerk te St.-Annaparochie die het gebruikte als armenwoning. Aan die situatie veranderde eerst niets toen in oktober 1767 dr. Henricus Andrae het huis kocht. Andrae was secretaris van de grietenij Het



Uiterst rechts het huis van de familie Steputat, ± 1975

Bildt en wij zijn hem in eerdere Wandelingen (brede kant Oosteinde) reeds tegengekomen als eigenaar van menig huis. De secretaris verhuurde het huis later aan vaste huurders. Zo vinden we in de jaren 1785-1790 ene Pieter Bosje als huurder.

"Bólloopster Tryntsy"

In 1804 kocht Pieter Luitzens de Kuur het huis met "schuirtje, bleekvelthe met put, zoo als afgeheinigd is, hebbende aan de noordkant een steeg, waar van 't gebruik en onderhoud mandeelig is met het daar aan naastgeleegen huis, wordende bij Pieter Gerrits en anderen bewoond, staande en gelegeen aan de breede kant van de Warmoesstraat in St. Anna gebuurte" voor f 450,00. We zijn de gezworen klerk al vaker tegengekomen als huizenbezitter. De Kuur verhuurde het huis aan Johann Valentijn Wilhelm tot 1815. De eigenaar overleed en zijn erven verkochten het huis aan Jan Jans Post jr. Hij was timmerman met Trijntje Jan Ernestes. Post was merman. Na zijn overlijden in 1828 bestierde zijn weduwe hier een winkelje en was ook nog "bólloopster". Om nog meer inkomsten te genereren verhuurde zij twee kamers aan diverse werklieden. Het was een komen en gaan.

Trijntje Jan Ernestes overleed in dit huis op 22 april 1837 op 73-jarige leeftijd. Maar het pand bleef een winkelpand. Achtereenvolgens woonden hier de winkeliers Jan Dirks Bilstra (schoonzoon), Marten Hendriks Wagenaar en Klaas Klazes Kooi.

Achterhuis

De erven De Jong verkochten in 1839 het huis aan Dirk Ates van der Zee. Hij was koopman c.q. winkelier en woonde aan het Oosteinde (Van Harenstraat 36, Henk ten Hoor - oost). Winkelier Van der Zee verhuurde het voor- en het achterhuis. Ook het oostelijker staande huisje – dus direct achter Warmoesstraat 9 – was in bezit van Van der Zee. Dat verkocht hij aan Sijmen Pieters Schat, weesvader van het armhuis te St.-Annaparochie. Het eigenlijke huis dat wij hier behandelen, herbergde twee woningen: een voor- en een achterhuis. Ten oosten hiervan stond nog een huis (en in de jaren zestig, zeventig van de 19de eeuw is er zelfs sprake van in totaal vier woningen). Van het losstaande huis was al in 1713 sprake! Wij gaan er hier niet verder op in. Wij richten onze blik op het huis aan de Warmoesstraat.

Herberg

In 1854 verkocht Dirk Ates van der Zee huis, bleek en erf cum annexis aan Jacob Andries Nieuwland, landbouwer in de Zuidhoek (nu Langhuisterweg 9). Het bleef een huur-

huis. Maar niet nadat in 1859 Anne Pieters Wielinga de nieuwe eigenaar werd, want eigenaar werd bewoner. Wielinga richtte het pand in als winkelhuis. Wielinga overleed in 1867 op jonge leeftijd (hij was slechts 47 jaar). In 1871 kocht Dirk Jarigs Rosendal het pand en toverde het voorhuis om in een herberg. Rosendal was getrouwd met Gieleeske, een dochter van Gerardus van der Velde, schoolmeester te St.-Annaparochie. In 1880 verkocht herbergier Rosendal het pand aan Cornelis Klazes Post. Ook hem zijn we al menigmaal tegengekomen op onze Wandelingen als eigenaar van huizen in St.-Annaparochie. C.K. Post verhuurde het huis eerst aan Albert Klazes Bouma, beambte ter secretarie en later briefvengarder en zijn vrouw Neeltje Wijbes van Buren. De volgende huurder heette Jacob Pieters Boersma. Hij was werkmans. De volgende huurder was Albert Alberts Schuite. Hij kwam van Steenwijk en was rijksveldwachter. De diender vertrok met zijn gezin in 1895 naar Rottevalle. De derde huurder op rij was Jan Rinzes Schat.

Klaas Jaspers Keizer

Schat werd in 1868 geboren te St.-Annaparochie en was getrouwd met Ida Johannes Bruinsma. Hij was hoveniersknecht. Eigenaar C.K. Post overleed en zijn dochter Maartje Post verkocht het huis aan Klaas Jaspers Keizer. Deze Keizer huurde en bewoonde al in 1889 het achterhuis. Hij verkaste nu naar het voorhuis. Klaas Jaspers Keizer werd in 1858 geboren te Berlikum. Zijn vrouw heette Jacobje Gerrits Keizer. Klaas J. Keizer was gardenier. De vrouw des huizes overleed in 1926. Sijtske Rosendal (de weduwe Jan de Jong) trok nu bij Keizer in. Zij overleed in januari 1936 en vier maanden later gooide Keizer het huis in de verkoop en verhuisde naar de steeg 't Achteromtsy (ooit Warmoesstraat 29). De nieuwe eigenaar was Cornelis Tjepkes de Haan. Cornelis, zeg maar Kees de Haan werd geboren in 1893 te St.-Jacobiparochie. Hij trouwde in 1918 met Christina Poelstra die van Finkum kwam. Het echtpaar kreg drie

kinderen: Tjepke, Maartje en Grietje. Kees en Stien hadden hier een kruidenierswinkel. In 1941 liet De Haan de oude voorgevel afbreken. Er werd een nieuwe voormuur opgetrokken voorzien van nieuwe licht- en deurkozijnen. In december 1971 verhuisde het echtpaar De Haan-Poelstra naar de Beuckelaerstraat en in 1972 werd Marten Otto Steputat de nieuwe eigenaar. Hij woonde hier met zijn vrouw Grietje de Groot en hun zonen Tijmen en Klaas Rudolf.

Achterhuis

Voor we afsluiten komen we nog even terug op het achterhuis. Rond 1905 verhuisde Klaas Jaspers Keizer van het achterhuis naar het voorhuis. Bewoner van het achterhuis werd nu Jan Tjerk Stroosma. Hij werd in 1859 geboren te St.-Annaparochie en was getrouwd met Akke Jan Schat. In 1908 werd het achterhuis onbewoonbaar verklaard, maar na enige verbouwing kon er kennelijk weer in worden gewoond. In april 1936

overleed Akke Schat en de op leeftijd zijnde Jan Stroosma verhuisde naar het gesticht voor ouden van dagen (nu Vlaswiek). Nieuwe bewoner werd nu Otte Halma. Hij werd in 1898 geboren te Vrouwenparochie en was in het Limburgse Heerlen getrouwd met Wilhelmina Catharina Schat (geboren in Buer, Duitsland). In Heerlen was Halma mijnwerker. Het echtpaar verhuisde met zoon Jacob in 1948. De nieuwe bewoners waren Tjepke de Haan, zijn vrouw Lolkje Posthuma en hun kinderen Cornelis, Geertje en Tjeerd. Zij trokken in mei 1952 naar Warmoesstraat 15 en wij zullen hen daar wederom aantreffen. Grietje Post was de volgende en tevens alleraarste bewoner van deze aparte woning. Zij was sinds 1925 weduwe van Tjepke de Haan (een andere dan de hierboven genoemde). Op 27 februari 1958 overleed de weduwe. Het achterhuis werd nu samengevoegd met het voorhuis. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Het huis nu. (foto: Jan Bonefaas)

Wandeling 71: Warmoesstraat Ongenummerd

300 jaar geleden een schoenmakerij, nu een fiets- en voetpad

De oudste berichten

Geloof het of niet. Waar heden ten dage het fiets-/voetpad loopt, stond ooit een huis. In het gapende gat tussen Warmoesstraat 9 en 11 woonden in 1680 "Pijter Tjeerds en Pijtie Simens sijn wijff". Pieter Tjeerds was ouderling en hij woonde hier in 1713 nog. Zes jaar later was Beernt Pijters de hoofdbewoneer. Hij was pas getrouwd met Janke Wijgers en was schoenmaker van beroep. Met hun twee kinderen verhuisden de echtelieden naar Tzummarum. Uldrich Tania kocht het huis aan. Hem zijn we eerder, zelfs vaak tegengekomen als huizenbezitter in de Warmoesstraat. De chirurgijn c.q. dorpsrechter verhuurde het huis aan Jildert Doedes die in 1719 trouwde met Jaika Cornelis. Ook Jildert was schoenmaker, zodat we met recht mogen stellen dat het pand een schoenmakerij was. In 1722 kocht Hendrick Ruirds het pand. Hij was ook eigenaar en bewoner van het direct ten zuiden staande huis en dus horen we volgende week meer over hem. Hij verhuisde in 1722 van het ene naar het andere huis, hij schoof dus een huis op! Een zoon van hem, Sijbe Hendriks, trouwde in 1732 met Berber Gerrijts Ursinga. Zij had haar wortels in Franeker.

"Huis met bijestal"

Toen rond 1743 de eigenaar Hendrick Ruirds overleed, werd deze schoondochter Berber eigenaar, kennelijk krachtens een testament, want haar man Sijbe was reeds jong overleden. De schoondochter hertrouwde daarna met Jan Feikes Feijkema, mr. schoenmaker te Franeker en vroedsman van de universiteitsstad. In 1758 overleed Berber Gerrijts Ursinga in de ouderdom van 51 jaren en acht maanden en kocht Roelof Hendriks "de huisinge aan de breede kant van de Warmestraat" voor 530 caroliguldens van vroedsman Feijkema. Roelof Hendriks was gardenier te St.-Annaparochie, echtgenoot van Janke Jilderts en vader van zes kinderen. Hij woonde hier zelf, maar het staat vast dat Hoite Peisel hier in de jaren 1770-1772 ook woonde, alvorens hij het jagermeestershuis in het Bosch betrok toen hij zijn vader opvolgde als jagermeester van de stadhouder van Friesland. In 1775 verkocht – en wij citeren de koopbrief: "Roelof Hendriks te St. Anna voor de helft en als vader over sijn 6 kinderen bij Janke Jilderts zijn wijlen huisvrouw in egte verwekt, voor de andere helft, aan Enne Ennes mr. timmerman en Geertje Clases echteluiden aldaar een huis met agtererve en bijestal, schuurtje cum annexis, vrij van grondpact, hebbende een vrije ruime steeg ten zuiden, staande en gelegen aan de breede kant van de Warmoesstraat te St. Anna, door verkoper bewoond voor 1.100 caroliguldens."

Gardeniershuis

Enne Ennes was mr. timmerman en bezat meerdere huizen in het Bildtse hoofdoord. Zo komen we hem volgende week en de week daarna tegen als eigenaar van Warmoesstraat 11 en 13. Het huis dat we thans behandelen, verhuurde hij aan Fedde Arjens Wagenaar. Fedde werd in 1746 geboren in St.-Annaparochie en trouwde met Jannigje Arjens met wie hij drie kinderen kreeg. Kennelijk was hij gardenier van beroep want hij bezat twee morgen land in de Zuidhoek onder St.-Annaparochie. Timmerman Enne Ennes verkocht het huis reeds in 1776 aan dr. Henricus Andraea, de bij ons bekende grietenijssecretaris. Fedde Arjens Wagenaar bleef huurder tot 1789. In de woelige Franse jaren moest de secretaris het veld ruimen. Hij verkocht dit huis aan Pieter Luitzens de Kuur, ook niet onbekend voor ons. De gezwoeren klerk ter secretarie verhuurde het huis aan achtereenvolgens Anne Jaspers, Gerrijt Jans en Hendrik Dirks. De laatste noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming Feenstra. Hij werd geboren in 1768 te Nijelamer en was getrouwd met Trijntje Johannes Hoekstra die van Beetgum afkomstig was.

Winkelhuis

Na 1811 was het huis eigendom van de erven P.L. de Kuur die het verhuurden aan onder meer schoenmaker Pieter Pieters Haarsma. Gaandeweg de jaren werd het huis opgedeeld in meerdere woningen. In 1829 was er sprake van drie. We concentreren ons zoveel mogelijk op het voorhuis. Het pand werd bij boedelscheiding toegewezen aan Klaas Pieters de Kuur. Na zijn overlijden in 1824 werd zijn weduwe Tjitske Aebes Boonstra eigenaar. Zij trouwde met Evert Allers Bekius en hem komen we tegen als verkoper van dit huis in 1829. Huurder was destijds de weduwe Jacob Jans Meijer, Trijntje Sjoerds de Vries. Zij werd geboren in 1768 te Lemmer en was winkeliers en zij kocht nu het winkelhuis. In 1832 stierf ze. Evert Allers Bekius kocht het pand (hij was een paar jaar eerder ook al eigenaar)

Op deze luchtfoto staat het zevende pand vanaf de hoek nog fier overeind, 1954.



en verhuurde het huis aan de winkelier Willem Willems Herk. Hij werd geboren in 1772 te St. Truijen in Limburg. Hij was getrouwd met Gerrijte Jilderts Sjoerdsen (kwam van Hindeloopen). Willem Herk overleed in 1835 en Gerrijte trouwde een jaar later met Johannes Hendriks Krotte die nu winkelier en hoofdbewoner werd, maar niet lang. In 1837 verkocht eigenaar Evert Allers Bekius het huis. Spekkoper voor f 663,00 was Ane Pieters Brouwer. Hij werd tevens de nieuwe bewoner. Ook hij was hier winkelier. Hij werd in 1807 te St.-Annaparochie geboren en was getrouwd met Eeke Gerbens Steensma (kwam van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar kreeg vijf kinderen.

Slagerij

In 1876 behelste het pand en eventuele aanbouwsels vier woningen. Eigenaar Brouwer verhuisde naar elders in St.-Annaparochie en overleed in 1877. De erfenamen bleven eigenaar en verhuurden het winkelhuis aan de dertigjarige Ritske Pieters Tulner. Hij was werkmans en doodgraver. Tulner was getrouwd met Pietje Pieters van der Ploeg die hier een kruidenierswinkel dreef. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. In 1889 verhuisde het gezin Tulner. De volgende huurder was koopman/winkelier Jochum Klazes Hiemsta. Hij kwam van Oosterbieum. Met zijn vrouw Tjitske Willems Kuiken en zijn kinderen vertrok hij 1892 naar Leeuwarden. De volgende huurder was Gerrit Ijpes de Koe. Hij werd in 1862 geboren te Berlikum en was getrouwd met Janke Dirks Visser (kwam van Irsnum). De Koe verzocht aan het gemeentebestuur vergunning voor het oprichten van een slagerij in het winkelhuis. Dat mocht. In 1894 verhuisde het slagersgezin naar een ander pand aan het Zuideinde (ooit Warmoesstraat 45). Wij zullen hem daar weer tegenkomen met zijn slagersmes. Ondertussen was bij boedelscheiding het pand toegewezen aan Gerben Anes Brouwer, een zoon van Ane Pieters Brouwer.

"Voorstreek"

De volgende huurder was Job Arjens Wassenaar. Hij was schoenmaker en barbier en vestigde zich hier op 12 mei 1894. Hij was getrouwd met Jantje Jans Beimers. Zij verbleven hier vier jaar. In de Bildtsche Courant maakte Job Wassenaar zijn verhuizing bekend: "Job A. Wassenaar, schoenmaker te St. Anna-parochie, is verhuisd van de Voorstreek naar de Nieuwe Vaart." Het mag bekend zijn dat Nieuwe Vaart destijds de benaming van de Kade was, maar van Voorstreek, als aanduiding van huizen aan de Warmoesstraat, had u daar wel eens van gehoord? Nu, in 1898, werd de eigenaar ook bewoner. Gerben Anes Brouwer opende een winkel in groenten en kruidenierswaren. Ook waren er tuinzaden te koop en eind november 1900 tijdens de Sinterklaasuitstalling was er in de

winkel van Brouwer chocolade te verkrijgen.

Verkoop

Gerben Anes Brouwer werd geboren in 1838 te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn vrouw Jikke Jacobs van der Wal (kwam van St.-Jacobiparochie) en de oomzegger Obbe Pieters Brouwer en diens vrouw Gelbrigje Mollema (kwam van Wirdum). Gerben Brouwer overleed in 1917, vijf jaar na zijn vrouw en toen was Obbe Brouwer de hoofdbewoner en mede-eigenaar van het winkelhuis. In de Bildtsche Courant verscheen een advertentie: "Op donderdag 10 april 1919 zal bij Van Kammen finaal worden verkocht: Een in goeden staat van onderhoud verkeerende winkelhuizinge met woning, paardenstal waarin stalling voor 2 paarden, steenen hok en erf aan de Oostzijde van het Zuideinde te St.-Annaparochie. Bod f 2.575,00. De winkelhuizinge in eigen gebruik bij Obbe P. Brouwer is voorzien van gaslicht en bevat: winkel, woonkamer waarin 2 bedsteden en kast, keuken, kelder, zolder en regenwaterbak. De woning, in huur bij de Wed. Nicolai bevat kamer waarin 2 bedsteden en kast, portaal, zolder en kelder.

N.B. De genoemde weduwe Nicolai was Joukje Dirks Cuperus (geboren in 1842 te Stiens). Zij bewoonde het achterhuis. Het perceel waar nu het fiets-/voetpad ligt, behelste in 1900-1920 nog steeds vier woningen.

Weduwen

Koper werd Watze Teijes de Jong, voerman en groentehandelaar te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn dochter Baukje, schoonzoon Geert Oberman en diens dochter Elisabeth Adriantje. De inwonenden verhuisden in 1928. De Jong verkocht het huis in 1931 aan Klaasje Ritskes Tulner, de weduwe Dirk Bronger. Zij werd geboren in 1880 te St.-Annaparochie. De weduwe woonde hier met haar dochter Cornelia Bronger en na 1935 met haar schoonzoon Evert Siderius (kwam van Menaldum). In februari 1936 verhuisden de bewoners en in mei dat jaar betrof Pieter Foekes Rienks de woning. Hij was brandstofhandelaar, handelde dus in briketten, turf en petroleum. Hij woonde hier met zijn vrouw Elisabeth Jelles de Jong. Pieter Rienks overleed in augustus 1955. De weduwe verhuisde in oktober 1956 naar de De Kempenerstraat in

St.-Annaparochie. Maar eerder, in 1942, verkocht "Evert Siderius, timmerman te Beetgum, als in geheele gemeenschap van goederen gehuwd met Cornelia Bronger, voor zich en als gelastigde van mejuffrouw Klaasje Ritskes Tulner, zonder beroep en wonende te Marssum, weduwe van Dirk Bronger" de burgerwoning met een gedeelte van een pakhuis onderhands aan vrachtrijder Pieter de Haan. Het bouwsel omschreven als pakhuis zal een van de voormalige achterhuizen zijn.

Sloop

Volgens het ontwerp tot herziening van het uitbreidingsplan voor St.-Annaparochie, was tussen de ontworpen nieuwe bebouwing (Beuckelaer et cetera) en de bestaande kom onder andere een verbinding gedacht vanaf de Warmoesstraat in oostelijke richting, op ongeveer 75 meter vanaf het kruispunt Van Harenstraat-Warmoesstraat. Er moest dus ergens een 'doorbraak' in de bestaande bebouwing worden gemaakt. Burgemeester en wethouders meenden verder: "Dit zal nodig maken dat o.a. de woning van de heer P. de

Haan wordt afgebroken. Bedoelde woning verkeert in minder goede conditie en het was ons bekend, dat de eigenaar deze van de hand wenste te doen."

In de vergadering van 23 februari 1954 ging de gemeenteraad zonder hoofdelijke stemming accoord met het B&W-voorstel en besloot om huis met massale steeg ten zuiden, erf, huis, gedeelte pakhuis en gedeelte pakhuis te kopen voor f 1.250,00 van "Pieter Tjepkes de Haan zonder beroep, wonende te St. Annaparochie voor zich en als gemachtigde van de heeren Lolle de Haan, fabrieksarbeider wonende te Wallaceburg, Ontario, Canada en Johannes de Haan, expeditie te St. Annaparochie."

Het huis werd met de andere bouwsels op het perceel gesloopt. De geprojecteerde straat is er nooit gekomen. Ja, de (lange) Reed werd Dordtse Straat, maar die straat is nooit echt doorgetrokken tot de Warmoesstraat. De ruimte werd bestemd voor een fiets- en voetpad. Niets herinnert ons aan de schoenmakerij die hier 300 jaar geleden stond. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Anno 2012 is het een fiets- en wandeltoegang naar de Dordtse Straat.

Wandeling 72: Warmoesstraat 11

Timmerwerkplaats met de schapenhokken voor Lammetsymet

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1707 was Hendrick Ruirds eigenaar van het huis dat we nu behandelen. Hij woonde hier met zijn vrouw Ducke Ipes en vier kinderen. Hendrick Ruirds was koopman, waarschijnlijk dreef hij hier een winkel. Het erf - u mag het tuin noemen - ten oosten van Warmoesstraat 13, was ook eigendom van de koopman. Wij hebben vorige week vernomen dat Hendrick Ruirds ook eigenaar was van het noorderlijker staande huis (de verdwenen winkel, nu fiets-/voetpad). In 1720-1722 verhuisde hij van hier naar daar. De nieuwe bewoner luisterde naar de naam Lijsbet Hendriks, een meer dan vermoedelijke dochter van Hendrick Ruirds. Zij werd als huurder opgevolgd door Wilco Andrijs, een koemelker. Toen hij kwam te overlijden inventariseerden de bijzitters van het Bildtse nedergerecht de inventaris. Ze troffen vijf koeien aan als levende have en koemelkergereedschappen als "vier koperen molckenvatten, koperen ketel, ene keern, twee witte melckemmers met ijseren hoepen, een koperen gootlingh, drie tinnen mengelen, een tinnen melck halfmengelen, een tinnen trachter." Voorts huisraad als "koppen, een rak, een wastobben, een spinwielen, een doolpot en linnen" in de voor- en achterkamer, in de gang en op zolder. Uit de "profijtelijke staat" blijkt dat Wilco Andrijs melk en boter verkocht aan klanten.

Een pot met hutspot

Voor 1739 was Douwe Sijbrens eigenaar van het huis (en ook van het reeds lang geleden afgebroken Warmoesstraat 18, maar dit terzijde). Hij woonde hier met zijn vrouw Antje Andrijs die in 1739 overleed, en drie kinderen: Trijntje, Sijbren en Andrijs. Douwe Sijbrens was winkelier. In 1745 overleed de winkelman. Uit de inventarisatie blijkt dat het huis bestond uit "het woonkamerje, de kelder, de agterkamer, de gang, de loots, nog een loots". Benieuwd wat er in de kelder stond? "Een ijzeren koekpan, een pot met hutspot, een grote pot met smeer, een kleine idem, twee kezen, een hangijzer en drie grote koperen ketels". Het huis werd eigendom van de minderjarige zoon Andrijs Douwes. Het werd nu bewoond door een tante, Sijbigje Andrijs en haar echtgenoot Sierk Cornelis. Tot 1768 was het een komen en gaan van huurders.

"Timmerloots"

Andrijs Douwes, inmiddels timmernecht in Stiens, verkocht in dat jaar het huis cum annexis voor 530 caroliguldens en tien stuivers aan Enne Ennes, mr. timmerman te St.-Annaparochie. Hem zijn we vorige week ook al tegengekomen. Enne Ennes woonde en werkte hier. Hij vertrok met zijn vrouw Geertje Clazen en de drie kinderen in 1776 naar Zaandam. Zaakwaamner Hoite Peisel verkocht het huis aan de echtelieden Gerrijt Annes Hilverda en Metje Aarts, boer en boerin in de Zuidhoek onder Vrouwenparochie. Voor 701 caroliguldens werden zij eigenaar. De gewezen boer overleed rond 1790. Zijn weduwe verkocht in 1804 de "zeekere huisinge bestaende in twee kamers, een voorhuis, met een klein kamertje, een keuken, bakoven, een lootsje, bleekvelt en agtererve, met alle verdere commoditieten en zulks met alle losse en vaste goederen exempt de twee haardstanders welke de verkoperse aan zig behoud" voor f. 1.155,00 aan Gerardus Hommema en zijn vrouw.

Dokter Hommema

Gerardus Hessels Hommema was chirurgijn, afkomstig van Oude Leije. Hij was getrouwd met Lijsbert Lieuwes. Ze kregen een zoon, Hessel. De chirurgijn verhuisde met zijn gezin van de smalle kant van het Oosteinde (Van Harenstraat 11, nu TerStal-west) naar hier. In 1809 overleed de huisarts. Zijn weduwe hertrouwde in 1811 met Jan Gerrits Kamminga en zij verhuisden met Hessel naar elders. Het huis werd onder meer verhuurd aan "commiezen der uit- en ingaande regten", bijvoorbeeld aan Johannes van Nispen, geboren te Haarlem die hier in

dit huis in 1825 overleed.

Moeder en zoon bleven tot 1830 eigenaar. Destijds was Pier Piebes Tanja huurder voor f. 75,00 per jaar. Hij was getrouwd met Trijntje Hijlkes Visser. Hij kocht het huis in 1830 voor f. 405,00. Tanja was gardenier en overleed hier in 1851. Zijn weduwe Trijntje Visser verwisselde het tijdelijke voor het eeuwige in 1860. Toen werd zoon Piebe Piers Tanja hoofd-bewoner. Hij was getrouwd met Saakje Tietes de Jong. Piebe Tanja was graankoopman. In 1865 verkocht de graanhandelaar het huis aan Cornelis Klazen Post die wij op onze wandelingen al zo vaak zijn tegengekomen als huiseigenaar.

Burgerhuis

Het huis werd omschreven als "eene burgerhuzinge met schuur, houdende stalling voor 1 paard en 4 koeijen, bleek en erf, benevens houten schuur, waarin stalling voor 5 koeijen, hooiberg, verdere getimmerden en aanbehooren, aan den Rijdweg, op het Zuideinde van St. Anna Parochie."

Post verhuurde het huis aan Jan Verkruijsen. Hij was oorspronkelijk "inlandsch kramer" van beroep. Hier was hij gewoon winkelier. Verkruijsen werd geboren in 1818 te Leiden en werd als huurder opgevolgd door zijn zoon Jan Jans Verkruijsen. Junior werd geboren in 1845 te Leeuwarden en was timmernecht. We zullen de jonge Verkruijsen later op onze wandeling nog wel tegenkomen. Van 1872 tot 1879 was Sijds Annes Krap huurder. Hij was gardenier en armvoogd en ruidde van woning met Douwe Jacobus Hildama. Krap verhuisde dus met zijn vrouw en de kinderen Teunis, Jacob, Anne en Arjen van hier naar Warmoesstraat 7 (nu kledingzaak First choice outlet) en Hildama van daar naar Warmoesstraat 11. Eigenaar van beide panden was Cornelis Klazen Post.

Schippershuis

Douwe Jacobus Hildama was schoenmaker van beroep. Hij werd in 1835 geboren te Minnertsgea. Hij woonde hier met zijn vrouw Menkje Pieters Elsinga (kwam van Vrouwenparochie).

Volgende huurder was Sijtze Pieters Postma. Hij werd geboren in 1853 te St.-Annaparochie en was beurtschipper. Hij was getrouwd met Aagje Jans de Blaauw. Zij woonden hier met hun zoon Pieter. In 1897 vertrok het beurtschippersgezin naar elders in St.-Annaparochie en betrok Freerk Aizes de Rood het huis. Ook hij was schipper. Hij kwam van Gorredijk. Hij en zijn vrouw Trijntje Jans van der Laan (afkomstig van St.-Jacobiparochie) kregen negen kinderen onder wie Ilgeram. Vreemde naam.

De volgende in deze lange rij van huurders was Jan Sjoukes Boterhoek, werkman van beroep. Hij was getrouwd met Gooikje Klazes Wagenveld die hier een winkelje had. Het echtpaar woonde hier met zoon Klaas (de helft van een tweeling).

Timmerman Kuiken

Het pand bestond in 1889 uit drie woningen. Een jaar later overleed Jan Sjoukes Boterhoek en zijn weduwe woonde hier toen met haar zoon Klaas. In 1907, toen de erven Cornelis Klazen Post het pand in de verkoop gooiden, werd Klaas Dirks Kuiken de nieuwe eigenaar.

Klaas Dirks Kuiken werd geboren in 1880 te St.-Annaparochie. Hij was timmerman en was getrouwd met Sieuwke Jentjes Schuitema. Ze kregen

vier kinderen: Maria, Dirk (niet oud geworden), Martha en Dirkje. Klaas Dirks Kuiken was dus timmerman, maar hij gaf ook cursussen in bouwkundig tekenen. Zijn aardappelbroebakken alsmede de aardappelzeeften van zijn hand waren befaamd.

De vrouw des huizes ontfermde zich hier, vanaf 1912, over een winkel in kruideniersartikelen en later in galanterieën, zeg maar potten en pannen, maar 's winters waren er in deze winkel bijvoorbeeld ook schaatsen te koop. In de noordelijke helft van de voorgevel zat de deur en het winkelruit. De plek van de deur is heden ten dage nog zichtbaar.

Schapenhokken

Timmerman Kuiken maakte en

plaatste vanaf 1907 de schapenhokken die gebruikt werden op Lammetsymet, de jaarlijkse markt te St.-Annaparochie. Hij was destijds een van de velen. In compagnonschap met Sjouke van der Vee sloeg hij de maandag van Stannemet de hokken voor Lammetsymet en beurde voor elk hok een gulden aan huur. De compagnons waren echter niet alleen. Buiten hen sloegen Jan Krotje, Rense Dijkstra, Sjoerd de Bildt en later Folkert Beimers en Gerrit Dijkstra hun hokken.

In die tijd was Lammetsymet nog werkelijk een veemarkt. Er werden in totaal zo'n veertig hokken geslagen.

Tot slot

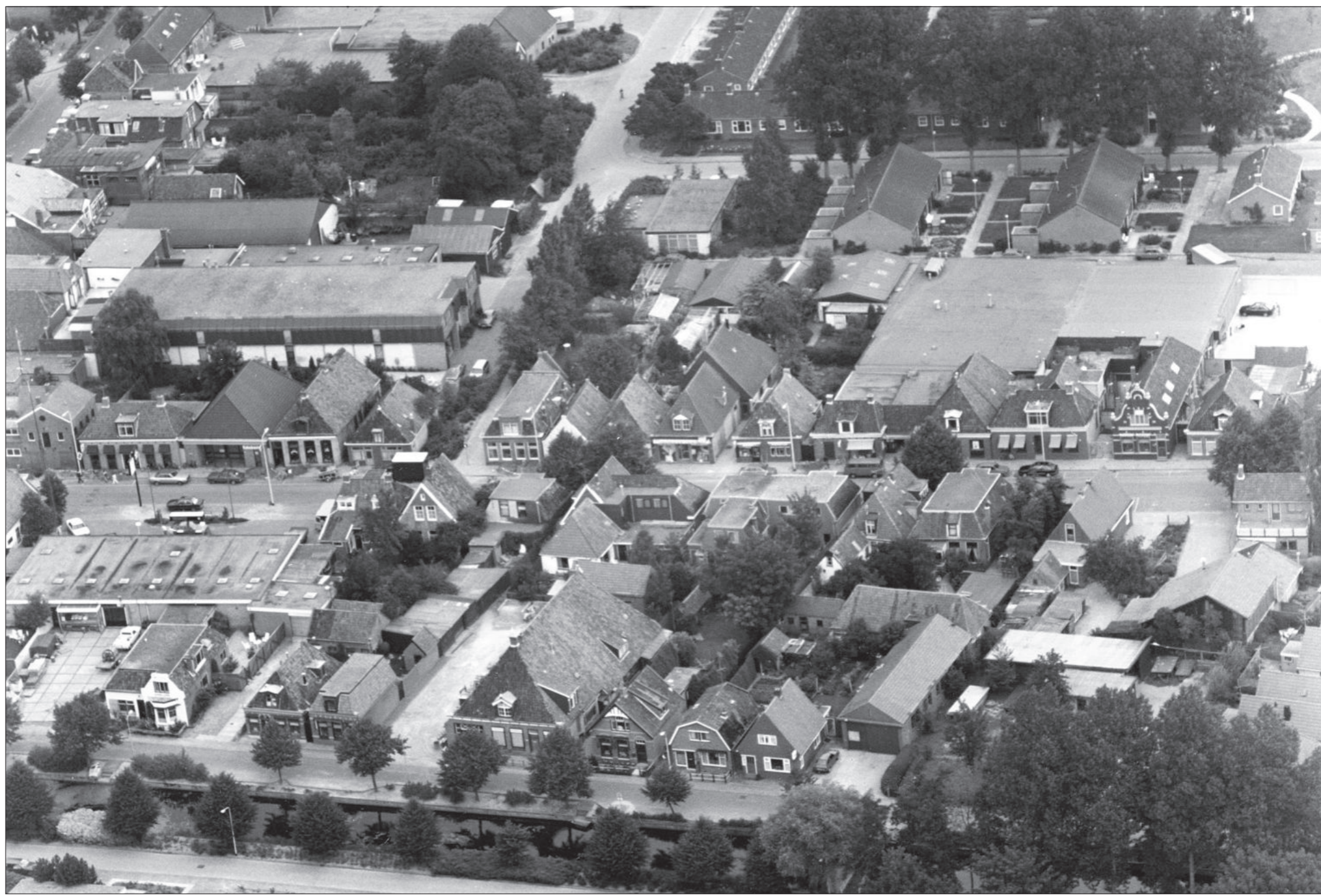
Behalve een timmermansoog had K.D. Kuiken ook een oor, voor muziek wel

te verstaan. Hij was muzikaal. Hij had de leiding over het in december 1924, mede door hem, opgerichte, gemengde koor dat de simpele naam Ons Koor droeg.

Sieuwke Schuitema overleed in 1950. Klaas Kuiken verhuisde in maart 1963 naar het bejaardencentrum Beuckelaer. Daar overleed de oud-timmerman zeven maanden later.

De laatste in de lange rij van bewoners is Sijbren Wijbenga, besteller bij de PTT, die hier in augustus 1963 met zijn vrouw Hiltje van der Weij kwam wonen. Wijbenga liet de voorgevel veranderen en er werd een autobox in de brede tuin gebouwd. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Direct rechts van het fiets-/voetpad de woning van de familie Wijbenga, ± 1975



Het huis nu.

Wandeling 73: Warmoesstraat 13

Het kuipershuis van 1774 en de eerste goalpalen voor vv Quick

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1708 was Jouv Hendrix eigenaar en bewoner van dit pand. Hij was in 1683 getrouwd met Sara Martens. Zij kregen een zoon Marten. Hoe de overgang is gegaan, is ons onbekend, maar in 1716 was Simon Ritskes eigenaar van het huis. Dit huis had slechts een klein achtererf, een kleine tuin ten oosten. De tuin van bijna alle huizen aan de oostzijde van het Zuideinde liepen door tot de toenmalige en tegenwoordige Cingel, maar deze niet. De grond ten oosten van het huis dat wij nu behandelen, behoorde bij het noorderlijke staande huis. Recht tegenover het huis lag een enige loopbruggetje – een houtje – over de Zuidervaart.

Simon Ritskes woonde hier met zijn vrouw Dirkje Lenards. Simon overleed in februari 1729. Een jaar later verkocht "de wedu Simon Ritskes voor zestig caroliguldens en tien stuivers, ijdter gulden 20 stuivers doende, te betalen op drie gelijke termijnen, aan Wijnold Obes mr. schoenmaker in Anne gebuurte en Neeltje Jans echtelieden, een kamer met agterplaatse met al 't geen daar in, om en aan aard, muur, spijker en nagelvast is en toebehoort, staande in Anna gebuurte op de brede kant van de Warmestraat, hebbende de straat ten westen, vrij van huurjaren, belast met vijf stuivers en acht penningen jaarlijx grontpact, voorts met actien, servituten en geregtigheden min nog meer als daar toe en aanbeporen en so 't bij de verkopers wort bewoont."

Geniaard

Wijnold Obes was dus schoenmaker van beroep. Hij zou in oktober 1728 trouwen met Antje Sjoerds, maar Antje overleed, nog voor de tweede huwelijksproclamatie. Een droevig geval. In april 1729 echter trouwde de schoenmaker met Neeltje Jans. In 1739 woonde het echtpaar hier nog. Wederom weten we niet hoe de overgang is verlopen, maar in 1755 verkocht Dirk Jans "meede als vader en voorstander van zijne onmondige kinderen bij zijn wijlen huisvrouw Neeltje Dirks in egte verwekt" aan Dirk Tomas en zijn vrouw Aaltje Tjssens het huis bestaande

in een kamer en een gang. Ze zouden 50 caroliguldens en vijf stuivers betalen. Maar de koop werd geniaard door de curatoren over de minderjarige Andrijs Douwes voor dezelfde prijs plus kosten. De naamemer was eigenaar van Warmoesstraat 11 (zie vorige week).

De genoemde curatoren verhuurden de kamer met gang aan onder andere Cornelis Knege, Pijter Ennes Haarsma en diens weduwe.

Nieuwbouw rond 1774

In 1767 verkocht Andrijs Douwes het huis aan mr. Sijbrandus Cup. Hij was chirurgijn. Maar een chirurgijn zal toch niet in zo'n klein huisje hebben gewoond? Nee, hij woonde aan de smalle kant van het

Zuideinde (nu Warmoesstraat 8). Dokter Cup bezat meerdere panden in St.-Annaparochie. Hij verhuurde het huis dat we nu behandelen aan diverse gezinnen.

Voor 110 caroliguldens verkocht Cup in 1770 het huis aan dr. Henricus Andraea, de grietijnssecretaris, maar wederom werd de koop geniaard. Ditmaal door de ons bekende mr. timmerman Enne Ennes. Ook hij verhuurde het huis aan diverse lui.

Enne Ennes heeft het huis gesloopt en pleegde nieuwbouw, want in 1778 verkocht de inmiddels naar Zaandam vertrokken timmerman zijn eigendom voor 615 caroliguldens! Een vermeerdering van ruim 500%.

Koper was Pieter Sijdses met zijn vrouw. Zij heette Aaltje Roelofs. Pieter Sijdses was ook timmerman van beroep. Hij

verhuurde het huis aan de nog ongehuwde Dirk Gerrits Krotte die timmerknecht was (zeer waarschijnlijk bij zijn huisbaas).

N.B. Met de nieuwbouw rond 1774 heeft Enne Ennes, die ook eigenaar was van het buurhuis ten noorden, een stuk achtererf (tuin) overgeheveld van het noordelijke pand naar Warmoesstraat 13.

Huis met twee kamers

In 1787 overleed Pieter Sijdses. Zijn weduwe Aaltje Roelofs verkocht een jaar later namens zichzelf en haar kinderen "een voor weinige jaren nieuwbouwde woning en timmerwinkel en agtererf aan de brede kant van de Warmoesstraat" voor 550 caroliguldens aan Claas Arjens en zijn vrouw.

Claas Arjens was een Wassenaar. Zijn (tweede) vrouw heette Iltje Thijssens. Ze kwam van Beetgum. In 1791 overleed Wassenaar en naar zijn wens, verwoord in een testament, werd Baukje, het enige kind uit het eerste huwelijk, eigenaar van dit huis. Moeder Iltje Thijssens hertrouwde reeds in 1792 met Jouke Douwes. Het echtpaar betrof nu deze woning. Dochter Baukje Clasen Wassenaar trouwde met Jan Thijssen de Jong en zij verkochten in 1806 het huis aan Pieter Coenraads, mr. brouwer te St.-Annaparochie die het meteen doorverkocht aan Sierk Pieters en zijn vrouw Wietske Aukes.

Het huis werd in 1807 omschreven als "een huisinge waarin twee kamers, een gang, een ruime schuur en verdere gerieflijkheden, benevens bleekvelden, agtererf met bomen en plantage en zulks met alle losse en vaste goederen bij en aan de huisinge behorende." Bewoner was destijds Harmen Jeltsen en zijn vrouw Annaatje Sijbrandus Cup, de dochter van de dorpschirurgijn. Zij waren van 1804 tot 1807 uitbaters geweest van de grote herberg aan het Oosteinde (Van Harenstraat 16, nu Kringloopwinkel). Na de gewezen herbergiers betrof eigenaar Sierk Pieters het pand.

Verkoop in 1840

Sierk Pieters liet zich met de verplichte naamsaanneming in 1811 De Vries noemen. Hij was gardenier van beroep. De gardenier was als weduwnaar van Maaike Seerps in 1806 in het huwelijksbootje gestapt met Wijske Aukes (kwam van Wierum). Sierk Pieters de Vries werd vijf keer vader. Zijn vrouw overleed in dit huis in oktober 1821. Vijf jaar later verkocht De Vries het

huis voor f 300,00 aan Dirk Arjens Lont. De nieuwe eigenaar verhuurde het pand dat nu uit twee woningen bestond. Het voorhuis werd verhuurd aan Arjen Dirks Ket. Hij werd geboren in 1797 te St.-Annaparochie en kwam als verver en glazenmaker aan de kost. Hij was getrouwd met Iltje Pieters de Bes. Zij kwam van Leeuwarden. In 1830 werd huurder eigenaar. Of hij geluk heeft gekend, is maar de vraag, want vijf van zijn kinderen, overleden in tien jaar tijd jong: twee uren oud, twee dagen oud, twee jaar oud, vier jaar oud en 12 jaar oud. Ket boodt het huis te koop aan. In de Leeuwarder Courant van 16 oktober 1840 verscheen de volgende advertentie:

"De notaris O.B. Oeberius, te St. Anna Parochie, zal, op Zaterdag den 24 October 1840, des namiddags ten 4 ure, in de Herberg van J.C. Wassenaar, aldaar provisioneel verkoopen: eene huiszinge, gekwoteerd no. 195, voorzien van 3 kamers, gang en achterhuis, met erve en aanbeporen, staande en gelegen in de Warmoesstraat te Sint Anna Parochie; bewoond door den eigenaar Arjen D. Ket; den 12 mei 1841 te aanvaarden."

Kuiperszaak

Koper werd een persoon uit Harlingen die trouwens al zeven jaren in St.-Annaparochie woonde. Zijn naam luidde Hilbrand Ruurds Riewald. Hij werd geboren in 1809 te Harlingen en trouwde in 1839 met Grietje Geerts Telenga (kwam van Franeker). Hilbrand Riewald was kuiper van beroep. Grietje Telenga overleed in 1868. Kuiper Riewald hertrouwde in 1877 met Foekje Riens Faber. In datzelfde jaar verhuisde hij naar de smalle kant van het Oosteinde te St.-Annaparochie. Zijn jongste zoon Frans (geboren in 1850) nam de zaak over. Frans Riewald was ondertussen getrouwd met Trijntje de Vries (kwam van St.-Jacobiparochie). Zoals gezegd nam zoonlief de zaak over. Hij adverteerde aan de lopende band in de Bildtsche Courant. We doen een greep: "grootte voorraad seinstokken, harken en jukken; eigen gemaakte boonemmers; graanzeven." Trouwens met die graan- en aardappelzeven en ook met een bijenwoning behaalde Frans Riewald in 1905 prijzen op de landbouwtentoonstelling te Wolvega. Ook zijn raap-, biet- en aardappelsnijders werden met de hoogste onderscheiding bekroond. Een vakkundige man dus, die trouwens in 1911 overleed.

Een dochter van de vakkundige man, Dirkje Riewald, trouwde met Daniël Jans Groen. Hij nam nu de kuiperszaak over. Het echtpaar kreeg vier kinderen: Frans (1905), Jan (1908), Hillebrand Jacobus (1912) en Gerrit (1915). De vrouw des huizes stond bekend als 'Dainels Dirky'.

Goalpalen vv Quick

In april 1931 verbouwde buurman en timmerman Klaas Dirks Kuiken het huis. Het kreeg een nieuwe voorgevel en de kap werd vernieuwd. De oude juffers – wie weet van 1774, het jaar dat timmerman Enne Ennes nieuwbouw pleegde – werden nu op het sportveld Davila (nu De Waaie) gebruikt als goalpalen voor de destijds in oprichting zijnde voetbalvereniging Quick (nu vv St.-Annaparochie).

In 1935 begon zoon Hillebrand achter in het huis van zijn ouders een kapperszaak waar de laatste nieuwtjes op grote schaal werden uitgewisseld. Later werd de kapsalon naar het voorhuis verplaatst. In mei 1944 trouwde kapper Groen met Trijntje (Tine) Faber (kwam van Menaldumadeel). Het gezin van Hillebrand en Tine woonde hier bij in tot september 1948 en hier werd hun zoon Daniël geboren.

Eigenaar Daniël Jans Groen overleed in 1958, zijn weduwe in 1963. De erven Groen verkochten het huis aan Johannes Martin (Hans) Zondervan die hier in juli 1964 kwam wonen met zijn vrouw Wietske Catharina Huisman.

Het gezin Zondervan-Huisman verhuisde in 1977 van hier naar de overkant van de straat (Warmoesstraat 26). Nieuwe bewoner werd nu Martha Angelina Roes, studente te Laren en vriendin van Peter Zondervan, een broer van de vorige eigenaar. De bewoner vertrok in 1988. Het huis werd verkocht en verhuurd aan Cornelis G.J.M. van der Steen. De allerlaatste bewoner vertrok in 1989 naar Amsterdam. Het huis was nu een bedrijfspand geworden.

In 1993 openden Johannes Tjepkema en zijn vrouw hier de kadoshop Rembrandt. In april 1998 werden de cadeaus verwisseld door bloemen toen Trijnie Bultstra hier bloemenzaak De Klaproos opende. Anno 2012 zijn hier nog steeds bloemen te koop.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Het tweede huis links van Sinterklaas is Warmoesstraat 13, ± 1969



Inmiddels zit Trijnie Bultstra al zo'n 14 jaar in het pand met de Klaproos. (foto: Jan Bonefaas)

Wandeling 74: Warmoesstraat 15

“De sterke huisinge waarin winkelnering wordt bedreven”

De oudste berichten

Geloof het of niet. In maart 1716 kocht Steven Willems met zijn vrouw “een huisinge bestaande in een gang en twee kamers samt achterplaatse met bomen en plantagie met al 't geen daar in, om en aan aard, muur, spijker en nagelvast is en toebehoort, (...) belast met twintigh stuivers jaarlijxe grontpagt en onderhoud van heiningen en de helfte benevens de nabuiren, staande in de Warmestraat in Anna gebuurte op de brede kant, hebbende Simon Ritskes ten noorden, de cingel en gragt van de heere grietman jonkheer Adam Ernst van Haren ten oosten, Hendrick Ruidrs ten zuiden en de gemeene straat ten westen, voorts met sodane actien, servituten en geregtigheden daar toe en aanbehorende”.

Steven Willems en zijn vrouw kochten dit huis van Dirck Gerrijts Krottie als erfgenaam van zijn broeder Hendrick Gerrijts Krottie voor 170 caroligulden. De familienaam Krottie is oud en uniek voor het Bildt. De eerste keer dat de toenaam Krottje in de boeken voorkomt, is in 1663 toen ene Gerrijt Krottje woonachtig was in de Warmestraat. Het is meer dan aannemelijk dat de genoemde Dirk en Hendrik zonen waren van Gerrijt Krottje en dat de vader hier al in de zeventiende eeuw woonde.

Zes vrouwen

Het huis bestond in 1716 dus uit een gang en twee kamers. De achterkamer werd destijds bewoond door Willem Eelkes. Hij evenaarde koning Hendrik VIII in het aantal vrouwen met wie hij trouwde. Je kon zijn vrouwen tellen op de vingers van Anna Boleyns hand; Willem Eelkes is waarschijnlijk de enige Bildtder die zes maal is getrouwd (in 1697, 1700, 1708, 1718, 1723 en 1728).

Koper Steven Willems was mr. timmerman te St.-Annaparochie en een telg uit het Wassenaargeslacht. Hij woonde hier niet, maar verhuurde het huis en kennelijk knapte de timmerman het op want hij en zijn vrouw Sjoukje Jobsdr verkochten het huis in 1727 voor 420 caroligulden. Kopers waren Luitjen Johannis en zijn vrouw Antje Philips. Luitjen Johannis overleed in oktober 1729. De weduwe trouwde daarna met Jan Theunis. Zij was winkelierster.

Schippershuis en slagerij

Voor 1747 kocht Brechtie Sierks het huis. Zij verhuisde reeds in 1725 van Franeker naar St.-Annaparochie. Zij is drie keer gehuwd geweest, voor 1725 met Cornelis Jansen, in 1730 met Willem Bokkes en in 1745 met winkelier Frans Lases. In 1768 overleed de eigenares. Een zoon uit haar eerste huwelijk, Jan Cornelis, eride het huis dat toen werd bewoond door Laas Annes. Hij was een neef van winkelier Frans Lases.

Erfgenaam Jan Cornelis was in 1756 getrouwd met Rixtie Gerrijts. Jan en Rixtie



Het Zuideinde, ± 1910

“Aan H.H. Burgemeester en Wethouders der Gemeente Het Bildt, De ondergeteekende vraagt vergunning voor het maken van een steenen gebouwte dienende voor de stalling van een paard, achter en verbonden aan zijn huis op het Zuideinde te St. Anna Par en het restaureeren der achtergevel van het huis met aanverwante werken, als het maken eener rookleiding met schoorsteen enz. St. Anna Par.” De gemeentearchitect J. Winters Jz. had geen bezwaar tegen het bouwen van een stal voor het paard van J. Dijkstra.

Hij was dus vrachtrijder van beroep en oefende het beroep uit met paard en wagen. Jan Dooitzen Dijkstra komt niet voor in de lijst van uitgegeven nummerbewijzen (kentekens) in Friesland. Trouwens, op het moment toen Dijkstra als getrouwd man met paard en wagen de weg opdraaide, hadden slechts zes Stannabuurtsters een automobiel.

Uitbreiding

In 1913 kocht vrachtrijder Dijkstra met zijn vrouw Martje Timmerman (zij kwam van Wansverd) een lap grond van ruim acht are van de familie Vlaskamp, de eigenaar van de marechausseekazerne (nu Van Harenstraat 20). Voortaan liep de achtertuin tot aan de Cingel.

Het gezin Dijkstra vertrok op 20 december 1920 naar Noord-Amerika, maar niet voordat er “op Dinsdag 16 November a.s., namiddags om 1 uur, ten verzoeke en ten huize van den heer Jan D. Dijkstra aan het Zuideinde te St. Anna Parochie, bij boelgoed à contant” werd verkocht de volgende goederen: “meubilaire goederen, als: eikenhouten kabinet, kast, tafels, stoelen, regulateur, kachels, tobben, emmers, rekken, pannen, steengoed, glaswerk, enzovoort en voorts: tuineg, 3 slijpsteen, 24 aardappelbakken, timmergereedschap, houten palen, 2 piekestelpen, heerenrijwielen (Fongers), kinderwagens en hetgeen meer te voorschijn zal worden gebracht.”

kregen een dochter die jong stierf en twee zonen. Vader Jan Cornelis werd ook niet oud. De tweede zoon werd zelfs postuum geboren. In 1769 overleed moeder Rixtie, zodat het huis nu eigendom was van de broers Cornelis Jans en Jan Jans. De eerste noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming Cornelis Jans de Vries, de tweede Jan Jans Post. Cornelis was landbouwer en woonde op een boerderij tussen St.-Anna- en Vrouwenparochie (nu De Buurfrou, Middelweg-Oost 34) en broer Jan was landbouwer op de zogenaamde afgebrande plaats ten zuidwesten van St.-Annaparochie (nu Siktaris Brouwerstraat). De beide broers, en vanaf 1820 hun erfgenamen, verhuurden het huis dat verdeeld was in meerdere kamers, aan voornamelijk schippers. We vinden onder andere: Jan Arjens Schepenaar (in 1811); Jacob Jans Meijer (in 1822), Jacob Taekes van der Leij (in 1825) en schuivevoerder Jan Jans Post jr (in 1828). Op 12 mei datzelfde jaar verkochten de erfgenamen het huis aan Marten Harmens van Straten. Deze Van Straten werd in 1807 in St.-Annaparochie geboren en was slager van beroep. Hij trouwde in 1828 met Neeltje Pieters Visser en was in 1831 vader van twee dochters toen hij op 19 juni, 's nachts half een, overleed in het Huis van Opsluiting en Tuchtiging te Leeuwarden. Waarom de slager uit St.-Annaparochie in het tuchthuis verbleef, is ons helaas onbekend.

Winkelpand

De weduwe gooid “de sterke huizinge, waarin winkelnering wordt

gedreven, met bleek en achtererve” in 1833 in de verkoop. Anneus Ulbes Noordenbos, huisarts te St.-Annaparochie werd voor f 301,- koper. De slagerij werd voortgezet door Johannes Sjoukes Dijkstra die het pand huurde. Huurder werd in 1836 koper (voor f 500,-). Dijkstra was destijds 31 jaar oud en getrouwd met Houkje Sjoerds de Boer. Haar moeder woonde in het achterhuis. In 1839 verhuisde het gezin Dijkstra naar een gardenierswoning aan de Nieuwebildtdijk onder St.-Annaparochie.

Winkelier Johannes Fekkes Dekker huurde het huis van Johannes Dijkstra en Houkje de Boer die het in 1844 voor f 708,- verkochten aan Klaas IJsbrands de Groot en zijn vrouw dreven in het pand aan de Warmoesstraat een winkel, maar niet lang. Op 17 januari 1847 overleed winkelier De Groot hier en op 16 december datzelfde jaar blies de weduwe haar laatste adem uit. De erfgenamen verkochten het huis in 1848 aan Tjerk Romkes Bijlsma, die het tot 1850 verhuurde aan werklieden.

Timmerman

Tjerk Romkes Bijlsma was een zoon van timmerman Romke Tjersks Bijlsma die een pand zuidelijker woonde en werkte (nu Warmoesstraat 17). Daar was reeds in 1768 het timmerbedrijf door Sijmen Tjersks gesticht dat steeds van vader op zoon overging: van Sijmen Tjersks, via Tjerk Sijmens, op Romke Tjersks. De vierde generatie, Tjerk Romkes Bijlsma, trouwde in 1850 met Grietje Gerrits Post en zij gingen nu wonen in het huis dat wij thans beschrijven. Vader en zoon Bijlsma woonden dus naast elkaar. De vader overleed in 1864. Toen ook de moeder in 1876 kwam te overlijden, verhuisde zoon Tjerk Romkes Bijlsma met zijn gezin terug naar zijn ouderlijk huis.

Schildersbedrijf

Het pand bestond nog altijd uit een voor- en een achterhuis. Het achterhuis werd steeds verhuurd aan werklieden, wellicht aan knechten die werkten in de timmerzaak van Bijlsma op Warmoesstraat 17. Het voorhuis werd nu bewoond door Renze Jans Schat en zijn vrouw Geertje Annes Krap. Hij was gardenier.

Spoedig na 1880 werd Jarig Aukes Tolsma de bewoner van het voorhuis. Hij werd in 1847 geboren te Berlikum. In 1890 verhuisde het gezin Tolsma naar elders in St.-Annaparochie. Hoofdbewoner van het voorhuis werd nu Ids Dirks van Dussen. Hij



was zestig jaar oud en werkmans van beroep. Van Dussen werd opgevolgd door koopman Dirk Reinders Rozendal. Hij was getrouwd met Trijntje Gerrits Katje en vader van drie kinderen. Het gezin emigreerde in 1895 naar Noord-Amerika.

Wie dat reeds in 1882 hadden gedaan, waren Ate Jacobs van der Meulen, zijn vrouw Geertje Foppes de With en hun zoon Jacob, maar kennelijk kon dit gezin niet aarden in de V.S., want twee jaar later, in 1884 keerden zij terug naar St.-Annaparochie. Ate Jacobs van der Meulen was verversknecht van beroep en zijn gezin kwam in 1895 hier wonen. Hij stichtte er een schildersbedrijf. Zoon Jacob Ates van der Meulen trouwde in 1896 met Antje van der Plaats. Dit gezin woonde er bij in. Voor 1909 verhuisden de Van der Meulens naar elders. Gooike Klazes Wagenveld, de weduwe Jan Sjoukes Boterhoek, woonde hier tijdelijk. Zij was koopvrouw (dreef dus een winkeltje).

Jan Dooitzen Dijkstra

In 1903 overleed eigenaar Tjerk Romkes Bijlsma en de erfgenamen verkochten in 1908 het huis aan Jan Dooitzen Dijkstra. Hij was vrachtrijder van beroep. Hij schreef op 1 juli 1908 een briefje

Fietsmakerij Van Ek

Het huis met hok en tuin werd gekocht door Ilpe Hendriks Sipma en Johannes Dirks Noordenbos als handelaren in huizen. Zij verkochten het onmiddellijk door aan Sake van Ek. Hij werd in 1899 te Blija geboren, was vrijgezel en fietsmaker van beroep. Van Ek trouwde in juni 1924 met Hieke Knol en zij verhuisden toen naar Workum. De rijwielhersteller verkocht het huis aan Dirk van Schepen.

Dirk van Schepen

Dirk van Schepen was timmerman van beroep. Hij werd in St.-Annaparochie geboren in 1883 en was in 1907 getrouwd met Sjuwke Beerts de Bildt. Zij kregen twee dochters, Maartje en Trijntje. In september 1924 kwam het gezin Van Schepen hier wonen. De timmerman verbouwde het huis rigoreus: nieuwe voordeur, nieuwe kozijnen, nieuwe vloeren. De oude werkplaats van Van Ek werd verbouwd tot een keuken.

Van Schepen overleed in 1941, slechts 57 jaar oud. Op 18 februari dat jaar verscheen in de Bildtse Courant de volgende advertentie: “Notaris R. Tj. Timmer te St. Anna Parochie zal op dinsdag 25

Februari 1941 des namiddags om 4 uur (off. tijd) in het café van M. Velkers aldaar, finaal verkoopen: de huizinge gekwoteerd no. 316 met tuin, timmermanswerkplaats en boomgaard aan het Zuideinde te St. Anna Par. Het laatst in eigen gebruik bij nu wijlen D. van Schepen. Aanvaardig: in eigen gebruik na betaling, uiterlijk 1 April 1941. Betaling: 1 April 1941 of eerder bij vroegere aanvaarding. Bezichtiging: op den verkoopdag van 2-4 uur (off. tijd). Bod: f 3.666,-. Breeder omschreven bij biljetten verkrijgbaar ten kantore van den notaris.”

Koper werd Jouke Anes Schat. Ook hij was timmerman van beroep.

Jouke Anes Schat

Jouke Schat trouwde in 1932 op twintigjarige leeftijd met Sijtske Bosgra. Zij kregen zes kinderen: Ane, Akke, Antje, Tjitske, Remmeren en Trijntje. Timmerman-aannemer Schat verzocht in 1949 vergunning tot het plaatsen van een cirkelzaagmachine in zijn werkplaats, voor het zagen van alle voorkomende houtsoorten. De cirkelzaag dreef op een elektrische motor van 3 P.K. De werkplaats (vijf meter bij tien meter) stond destijds ongeveer veertig meter oostelijker dan het huis aan de Warmoesstraat, dus nabij de Cingel.

Zoon Ane vertrok in januari 1952 naar Australië. Het gezin Schat trad in de voetsporen van Ane; in mei dat jaar emigreerde het naar Melbourne. De Bildtse Post van 2 mei 1952 meldde: “Verkopingen. Het burgerhuis met de grote timmerschuur op het Zuideinde dat tot nu toe bewoond werd door de heer J. Schat is naar ons wordt meedeeld onderhands verkocht aan de heer Tj. de Haan te St. Annaparochie.”

Tjep de Haan

Tjepke de Haan werd in maart 1919 te St.-Annaparochie geboren. Hij trouwde in

1946 met Lolkje Posthuma. In 1952 werden zij de nieuwe bewoners. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Cornelis, Geertje en Tjeerd. Tjep de Haan stond te boek als landarbeider, timmerknecht, tuindersknecht, fabrieksarbeider en hovenier. Ook was hij handelaar in papier.

In 1963 werd het pand door de fa. A.J. Stienstra en zoon verbouwd. Het werd verrijkt met een watercloset en douche. Weer een jaar later verrees er in de achtertuin een loods voor opslag van papier, gemaakt van gewapende trilbetonplaten.

Postkantoor

Het perceel werd aangekocht door de familie Beimers, de eigenaar van het naastgelegen schildersbedrijf De Verfhoek (Warmoesstraat 17). Het werd afgebroken en in de nieuwbouw kwamen nu het postkantoor en een Brunawinkel.

De Brunawinkel is reeds voltooid verleden tijd en het postkantoor is 23 juli 2009 verhuisd naar de Primerawinkel (Van Harenstraat 39). In 2010 is de gevel versierd met bijna levensgrote foto's van de Warmoesstraat uit vervolgende tijden. Tot zover. Tot volgende week.



Het woonhuis van Tjep de Haan

Wandeling 75: Warmoesstraat 17

Het huis waar amateurhistoricus Hartman Sannes opgroeide

De oudste berichten

Gelooft het of niet. In 1686 was het huis dat nu aan de beurt is, eigendom van en bewoond door "Ruijrd Heijns en Geertie Hendricx zijn wijf". Ruijrd Heijns is drie keer getrouwd geweest: in 1644 met Willemtie Tammes, in 1657 met Maertie Jans en in 1666 met Geertie Hendricx. Nu had Tonis Jans Rapen, timmerman te St.-Annaparochie, in november 1649 schuld en hij gebruikte als onderpand "de opbrengst van het huis door hem onlangs vercoft aen Ruijrd Heijns". Het is dus best mogelijk dat Ruijrd Heijns hier eind 1649 al met zijn eerste vrouw woonde en dat voor hem timmerman Rapen eigenaar was (volgende week meer).

Ruijrd Heijns liet onder meer de zonen Hendrick en Hein kopen. De vader overleed voor 1707 en zoon Hendrick was in 1711 eigenaar van dit huis. Hem zijn we al eerder tegengekomen als eigenaar van een huis op het Zuideinde. Hij woonde zuidelijker (Warmoesstraat 11, Wijbenga) en verhuurde het huis dat wij nu behandelen aan zijn zwager Gerrit Ursinga. Die was in 1702 getrouwd in de kerk te St.-Annaparochie met Riemke Ruirds. Na Ursinga volgden nog vele huurders onder wie Gerrit Willems, Jan Jurriens Stro, Hendrik Philips, Harmen Jans, Lijsbet Wijgers, Andries Feddes en Aaltje Jans Stroo. Het huis bestond vanaf 1719 uit twee woningen. Eigenaar Hendrik Ruirds overleed in 1758.

mogen we veronderstellen dat er tussen 1758 en 1768 nieuwbouw is gepleegd.

Timmerzaak

Sijmon Tjerk werd in 1733 geboren te St.-Annaparochie. Hij trouwde op 24-jarige leeftijd met Gaatske Tijssen. Sijmon Tjerk was timmerman van beroep en stichtte hier een timmerwinkel. Het echtpaar kreeg vier kinderen: Sjuwke, Tjerk, Sjouke en Tijs. In 1789 verhuisden Sijmon en Gaatske naar zuidelijker oorden op het Zuideinde (ooit Warmoesstraat 47, nu Albert Heijn 8).

Een opmerking: we komen dichter bij de Albert Heijn/Wassenaarwinkel. Voor het eerst in de Wandeling verwijzen we nu naar een gedeelte van de voorgevel van genoemde winkel. In de acht vooruitstekende gevelsegmenten van AH/Wassenaar kan men met een beetje creativiteit de gevels van de voormalige acht panden zien. Albert Heijn 8 komt overeen met de zuidelijke helft van Etos. Vroeger woonde hier de drukkersfamilie De Jong.

Dus de ouders verhuisden in 1789 en zoon Tjerk Sijmens werd nu hoofdbewoner en zette de timmerzaak voort. De St.-Annabuurster werd geboren in 1762. Hij trouwde in 1788 met Geertje Romkes (Terpstra). De timmerwinkel zal naar alle waarschijnlijkheid getooid zijn geweest met een uithangbord waarop een bijl was geschilderd, immers het betrof een



Jetske en Tietje, dochters van rijwielhandelaar Jan Hogerhuis, staan voor het ouderlijk huis, ± 1936

Verkoop in 1918

Zoon Hartman en dochter Baukje vlogen uit en toen Hartman Sannes benoemd was tot schoolmeester op de lagere school te Kooten, verhuisde moeder Ilke Bouma van hier naar Kooten. Ondertussen werd het huis in de Bildtsche Courant te koop aangeboden: "Schilderszaak St.-Annaparochie. Te koop. Zaterdag 15 December 1917 zal finaal verkocht worden de hechte in goeden staat van onderhoud verkeerende huizinge in het Zuideinde, waarin sedert enkele jaren een best beklante schilderszaak wordt uitgeoefend. Met erf, tuin en vrije steeg. Het pand is ook voor andere doeleinden geschikt. De huizinge omvat: winkel met kelder, 2 kamers, gang, zijgang met trap naar den ruimen zolder, keukenje, ruime werkplaats, voorts pomp, 2 regenwaterbakken, steeg, hok, tuin, bleek, enz. Aanvaarding van de werkplaats met zaak op 1 januari 1918 en het huis met hok op 12 mei 1918."

Jan Couperus, de laatste verversknecht, bood f 4.017,00 en werd de nieuwe eigenaar. Hij kwam van Gaastmeer en zette de verving voort. Hij was getrouwd met Antje Groeneveld (kwam van IJlst). Het echtpaar kreeg een dochter.

Autolakkerij

In juni 1922 gooid Jan Couperus de schilderszaak, met huis, schuur en erf in de verkoop, maar de koop werd op f 3.250,00 ingehouden. Later dat jaar verkocht hij de zaak uit de hand aan Gerben Plantinga van Harlingen voor de som van f 4.000,00. Het gezin Couperus vertrok naar Leeuwarden.

Gerben Plantinga was getrouwd met Maria Kwast (ook van Harlingen). Hij breidde de zaak uit met een lakinrichting. Hij specialiseerde zich in het verven van auto's en had hiervoor een stofvrije lakkamer ingericht. Reeds in 1927 ging de autolakkerij over in handen van Romke van Reenen. En het huis werd ook verkocht. Het gezin Plantinga verhuisde naar Veenendaal, provincie Utrecht.

Jan A. Hogerhuis kocht het pand met de bepaling dat hier geen schilderszaak meer mocht worden uitgeoefend. Maar geen nood, Hogerhuis was rijwielreparateur en – handelaar en loodgieter en speelde de bombardon in het fanfarekorps Excelsior. Jan Hogerhuis was getrouwd met Froukje Blanksma, een zuster van melkboer Johannes Blanksma. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Tietje (1926), Jetske (1930) en Arjen (1937).

Familie Hogerhuis

Jan Hogerhuis stond aan de wieg van de winkeliersvereniging, opgericht in november 1936 met A. Hoekstra Dzn. en H.P. van der Meer. Wilt u weten welke winkeliers destijds waren aangesloten? Wij citeren: "K.D. Broekens; C. van Diepen; H.K. Dragstra; Gemeente-gasfabriek; Hoekstra's drukkerij en boekhandel; J.A. Hogerhuis; M. de Jong; Bildtsch Meubelhuis S. Kapenga; L. Kuurstra; Drukkerij Van Leer & De Jong; H.P. van der Meer's Manufacturen Magazijn; T. Piebenga; Fl. Post; D. van der Wal en A. Woudstra."

Jan Hogerhuis legde zich meer en meer toe op het vak van elektricien en de vooruitgang (Nederland herrijst!) was er ook de oorzaak van dat er in 1954 achter in de tuin een garage werd gebouwd. In 1963 overleed hij. Een jaar later verhuisde Froukje Blanksma naar de Wassenaarstraat.

Zoon Arjen Hogerhuis nam nu de zaak over. Hij was ondertussen getrouwd met Saapke van der Veen. Zij kregen vier kinderen: Rienkje, Froukje, Jan en Barend.

In 1967 werd het huis en de werkplaats drastisch verbouwd. De winkelruimte werd danig vergroot en, een nieuwe keuken, woonkamer en bijkeuken werden gemaakt in de vroegere werkplaats. De werkplaats werd overgebracht in een zuidelijker staand huis (ooit Warmoesstraat 21, nu AH/Wassenaar 2).

In oktober 1975 verhuisde de zaak en het gezin Hogerhuis van hier naar Van Harenstraat 42-44 (nu Expert Meijer).

De Verfhoek

Paulus Braaksma en Eelkje Oevering hadden oorspronkelijk naast de bushalte voor het PEB-huisje (nu Van Harenstraat 4) een schildersbedrijf. In december 1975 openden zij hun verbouwde winkel De Verfhoek in het pand Warmoesstraat 17. Het echtpaar woonde hier met drie kinderen. In 1996 ging de zaak over naar Henk Beimers en zijn vrouw Pietje Tadema (geboren te Ingelum). In 2002 werd de winkel flink verbouwd. In 2009 viel het doek voor De Verfhoek.

Ten noorden van het huis ligt de steeg, waar de TNT-postbus prominent aanwezig is. Als u ondanks het digitale tijdperk waarin wij leven, toch weer eens een ouderwetse brief in de bus gooit, bedenk dan dat die steeg – zonder de postbus – er in 1758 ook al lag. Hij is een echo uit een ver verleden. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Nieuwbouw

Een jaar later verkochten zijn erfgenamen het huis voor 210 caroliguldens aan Cornelis Jilderts en zijn vrouw. Zij heette Gaatske Pijters, een bakkersdochter uit St.-Annaparochie. Cornelis Jilderts kwam te overlijden en de weduwe verkocht in 1768 het huis aan het echtpaar dat het achterhuis bewoonde. We citeren de koopbrief: "Sijmon Tjerk en Gaatske Tijssen egtelieden in St. Anna begeren boode en consent op de coop van een huisenge en hovinge cum annexis staande en geleegen in de warmoesstraat aan de breede kant in gemelde dorpe, hebbende de heer grietman du Tour ten oosten, Marten Tjerk met steig ten zuiden, de straat ten westen en Rixtie Gerrijts ten noorden, bij de egtelieden copers bewoond, belast met agt en twintig stuivers jaarlijks grondpact en met onderhoud van heiningen benevens de naastlegers en verdere actien, profijtjen, servituten en gerechtigeden als van ouds."

Het echtpaar telde er 600 caroliguldens ("in silveren klinkende munte") voor neer. Gezien de toename in koopprijs van bijna 200% in slechts tien jaar tijd,

timmerwinkel. Tjerk Sijmens liet zich galgaw T.S. Bijlsma noemen. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Romke, Simen en Aaltje.

Derde en vierde generatie

Eigenaar Tjerk Sijmens Bijlsma overleed in mei 1811. De weduwe overleed hier in 1827. Hoofdbewoner werd nu de oudste zoon Romke Tjerk Bijlsma, die de timmeraffaire overnam. Hij was getrouwd met Renske Sijdzes Krap. Timmerman Romke Bijlsma overleed hier in 1864. Zijn weduwe Renske Krap stierf vijf jaar later. De volgende, de vierde generatie diende zich aan: Tjerk Romkes Bijlsma volgde in zijn vaders, grootvaders en overgrootvaders sporen. Tjerk was getrouwd met Grietje Gerrits Post. Zij kregen drie dochters: Rinske, Sijtske en Geertje. De laatstgenoemde trouwde met Tjimen Wops de Groot. De jonggehuwden kwamen hier nu bij in wonen, maar in 1894 verhuisde het gezin van Tjimen Wops de Groot richting Westhoek onder St.-Jacobiparochie. De Groot was benoemd tot strandmeester en woonde voortaan in het Hooghuis. Vader Tjerk Romkes Bijlsma droeg in maart 1895 zijn timmerzaak op het

Zuideinde over aan Klaas Sijkema.

Sijkema kwam van Ferwerd en met zijn vrouw Hiltje Jansma (kwam van Lichtaard) verkaste hij een jaar later alweer. Het kinderloze echtpaar ging terug naar Ferwerd. Nu werd de timmerzaak overgenomen door Lolke Nauta. Hij werd in 1862 geboren te Oosterbierum. Zijn vrouw Johanna van der Weg kwam van Firdgum. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Geertje, Thomas en Matthijs. Het achterhuis werd in 1897-1898 bewoond door de schoonouders van Nauta, die op 12 oktober 1897 terugkeerden uit de Verenigde Staten van Amerika naar Nederland. Het gezin van Lolke Nauta verhuisde 12 mei 1901 naar een stelhuizinge aan de Kade. Enige jaren later werd de zaak van Nauta failliet verklaard. De Bildtsche Courant publiceerde eind 1900 het volgende: "het burgerhuis met timmerwinkel, bewoond door Lolke Nauta is voor f 1.427,00 en f 100,00 overname gekocht door H. Sannes."

Sannes

Hartman Sannes was verver te St.-Annaparochie. Zijn zoon Sijtsje Hartmans



Het reeds vervlogen schildersbedrijf De Verfhoek, 1985

Wandeling 76: Warmoesstraat 19

Kapsalon Rosema was in 1873 nog een photographisch atelier

De oudste berichten

Gelooft het of niet. We hebben vorige week vernomen dat Hendrick Ruijds, zoon van Ruijrd Heijns, rond 1710 eigenaar was van Warmoesstraat 17. Straks vernemen we hier dat Heijn Ruijds, ook een zoon van Ruijrd Heijns, eigenaar is van Warmoesstraat 19. Het is waarschijnlijk waar dat vader Ruijrd Heijns eerder twee percelen in zijn bezit heeft gehad of een perceel met de breedte van twee kavels. Als dat zo is, dan moet voor 1649 timmerman Tonis Jans Rapen eigenaar zijn geweest en dan heeft hij het (grote?) huis verkocht aan Ruijrd Heijns.

In 1707 is dan zoon Heijn Ruijds eigenaar. Hij werd geboren in 1646 te St.-Annaparochie en trouwde met Reinsch Joostes. Uit dit huwelijk werden acht kinderen geboren. Heijn Ruijds had met zijn halfbroer Hendrick Ruijds een "coopmanschap ofte een graandhandel" waar ze elk 2.000 caroligulden hadden ingebracht. Geen kattendrek!

Linnen en laken

Reinsch Joostes overleed en de graandhandelaar hertrouwde in 1705 met Lijsbeth Johannis Stonebrink. Met haar kreeg hij nog een dochter. In 1708 stierf Heijn Ruijds. Uit de inventarisatie die volgde, blijkt dat hier in het huis behalve zakken vol met muntstukken (vier keer de waarde van het huis) ook een linnenwinkel was ondergebracht. De weduwe bleef hier wonen. Zij hertrouwde in 1710 met Claas Foppes. Het gezin woonde hier in het voorhuis, want het huis was vanaf 1711 gesplitst in twee woningen, met – een onderbreking daargelaten – telkens twee verschillende eigenaren. We volgen hier eerst het voorhuis, het huis aan de straat.

Claas Foppes overleed in 1722. Prompt verhuisde Lijsbeth Johannis Stonebrink.

Verkoop in 1727

De kinderen van de rijke Heijn

Tjers zijn wij vorige week tegengekomen als timmerman en eigenaar van Warmoesstraat 17. Straks komen we Marten tegen.

In 1732 hertrouwde Tjerk Sijmons met Arriaantje Martens. In 1742 overleed Tjerk. De weduwe hertrouwde nu in 1743 met Wijger Arjens, maar hij werd een jaar later al ter aarde besteld. Nu trouwde de weduwe met Alle Tjallingens en zij woonden in het huis (in 1758 nog steeds). Tjitske Wijgers, een dochter van haar tweede man, woonde in het achterhuis.

Voor 1764 was Marten Tjers eigenaar geworden van het huis. Hij naarde de verkoop van het achterhuis in 1764, zodat hij nu beide woningen in één hand had herenigd.

Marten Tjers gebruikte het hele pand. Hij werd geboren in 1734 te St.-Annaparochie en trouwde in 1763 met Sjoukje Pieters. Het echtpaar kreeg acht kinderen. Hij was net als zijn broer timmerman. Die broer Sijmon noemde zich Bijlsma. Marten hield het bij een ander timmermansgereedschap; hij noemde zich Schaafl! In 1775 – kennelijk werden de tijden krappert – verhuurde Marten Tjers wederom het achterhuis. In 1799 verkocht hij het huis aan Bote Hanses, zijn schoonzoon.

Timstra

We citeren de koopbrief: "Boote Hanses cum uxore begere boode en consent op de koop van zeekere huisginge bestaende in een voorhuis, twee kamers, schuur en timmerwinkel samt ... mitsgaders een agter erve met bomen en plantagie cum annex, staande en gelegen aan de brede kant van de Warmoesstraat in St. Anna bij de verkoopers en koopers tans bewoond, bezwaard met elf stuivers 10 penningen jaarlijkse grondpact."

Bote Hanses betaalde 600 caroligulden. Hij werd geboren in 1764 te Beetgum en trouwde in 1795 met Arjaantje Martens, een dochter van eerder genoemde Marten Tjers. Bote noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanwijzing Bote Hanses Timstra. Een op z'n zachtst gezegd vreemde



Het eerste pand rechts is het winkelhuis van Jaring Hoekstra, ± 1930

in eigen gebruik."

Het bod f 2.252,00 werd op de finale verkoop verhoogd door Hartman Sannes

Hartman Sannes

Hartman Sijtes Sannes verhuurde zijn nieuwoop, want hij woonde een huis zuidelijker. In 1871 verhuisde hij van daar naar hier, schoof dus een huis op.

Hartman Sijtes Sannes werd in 1840

1903 een fotografisch atelier opende in de tuin achter het huis. In de drie achterhuizen aldaar was het een komen en gaan van huurders en die woonden niet allemaal gerieflijk. De woning van Mink Bijlsma werd in 1908 onbewoonbaar verklaard. De oppervlakte binnen de buitenmuren bedroeg slechts 11 m². Die van de woonkamer slechts 7,5 m² en er was geen portaal of gang tussen de buitendeur en het woonvertrek. De hoogte tussen de vloer en de begane buitengrond was nihil! Er was geen privaat.

In oktober 1920 werd "tengevolge van hoogen ouderdom van den tegenwoordigen eigenaar en bij gebrek aan opvolger, eerstdaags in veiling gebracht de op best stand staande winkelhuizinge, sedert 50 jaren met succes gedreven, met flinke schuur of pakhuis, vrije reed, steeg, erf en tuin met vruchtboomen, staande en gelegen aan de Oostzijde van het Zuidende te St.-Annaparochie, een en ander tot verschillende affaires geschikt. Inmiddels uit de hand te koop met of zonder winkelovername. Te bevragen bij de eigenaar-bewoner, den heer H. Sannes."

Hartman Sannes verhuisde in mei 1921 naar Peins.

Grutterswaren

Klaas Dirks Jager, machinist te St.-Annaparochie kocht het winkelhuis c.a. Hij en zijn vrouw Aaltje de Jong begonnen hier een zaak in kruideniers- en grutterswaren. Voorts had hij tabak, sigaren en sigaretten

in de handel en handdoeken, zakdoeken, garen en band. En verder koffie, thee, vet, margarine, chocoladerepen vanaf 4 cent, apenoten, hazelnoten voor 25 cent per ½ pond. Jager werd geboren te St.-Johannesga. Hij en zijn vrouw Aaltje de Jong en de drie kinderen verhuisden al in mei 1922 naar St.-Johannesga.

Jaring Jans Hoekstra, geboren te Stiens, maar gardenier te Vrouwenparochie, nam de zaak over. Hij was getrouwd met Pietje Halma (kwam van Vrouwenparochie). Met hun zoon Sijte woonden ze hier tot mei 1932 toen ze naar Huizum vertrokken.

Kapper Rosema

In 1932 werd Floris Doekes Post de nieuwe eigenaar. Hij handelde hier in kruideniers- en grutterswaren, chocolade, suikerwerken en manufacturen. Floris Post werd geboren in 1907 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Jantje Siegersma (kwam van Oosterwolde). Het echtpaar kreeg een zoon, Johannes. Floris Post overleed in 1954. In 1959 verhuisden moeder en kind naar Kade 3.

Het winkelhuis c.a. werd gekocht door Remmer Snijder, koopman aan de Oudebildtdijk onder St.-Annaparochie. Hoofdbewoner werd Gerben Snijder die in januari 1960 overleed. Zijn weduwe Tjitske Bosgra verhuisde in mei 1960 naar elders in St.-Annaparochie.

Toen werd Theodorus Jelle Rosema de nieuwe eigenaar. Hij werd geboren in

1911 te Dokkum, was getrouwd met Sipkje Westhof (kwam van Hennaarderadeel). Op 12 mei 1960 vestigde Rosema zich hier als herenkapper met vrouw en de twee nog thuiswonende kinderen Richtje en Karel. Maar het gezoem van de tondeuze verstomde en in april 1978 verhuisde het echtpaar Rosema-Westhof naar Kade 31.

Geschenkenhuis Tara

Latere hoofdbewoners waren David George Collier en Pieter de Vries, respectievelijk toekomstige schoonzoon en zoon van Hendrik de Vries en Neeltje de Wind. In juni 1982 ging de deur definitief op slot. Het huis werd een bedrijfs pand.

Het pand werd verbouwd en Emke Haijtema opende in oktober 1982 hier geschenkenhuis Tara. Hier kon men terecht voor aardewerk, houtsnijwerk en sieraden. Tara was van korte duur. In augustus 1983 opende opticien Dijkstra hier Miedema's modebrillen (genoemd naar het filiaal met dezelfde naam in de Kleine Kerstraat te Leeuwarden).

De brillenwinkel verhuisde naar het huis op de hoek Van Harenstraat-Warmoesstraat (Van Harenstraat 8) en Wassenaar opende hier in 1987 een slijterij als onderdeel van zijn winkel. In de sinds 1994 bestaande nieuwe voorgevel van Albert Heijn/Wassenaar gaat het voormalige winkelhuis schuil achter het noordelijkste vooruitspringende gevelsegment.

Het achterhuis

In 1722 is er voor het eerst sprake van een tweetal woningen. Het gaat ons te ver om de historie van de eigenaars en bewoners van de achterwoningen (soms een, vaak meer) hier nader te beschrijven. We moeten dan wel heel veel namen noemen en u zou door de namen het huis niet meer zien. Daarom noemen we de namen van de hoofdbewoners van het achterhuis – dat trouwens in 1936 onbewoonbaar werd verklaard – in vogelvlucht.

De hoofdbewoners vanaf 1920 waren Feije Keizer (tot in 1921), Cornelis Boterhoek (tot in 1924), Jan Bouma (tot in 1927), Hendrik van der Ploeg (tot in 1931), de weduwe Jan van der Ploeg (tot in 1935), Jan van der Ploeg jr. (1935) en Eeltje Hiemstra.

Achter het huis met de levensmiddelenwinkel van Floris Post stond een oude schuur, een stelpje. De steeg liep van de straat tot het achterhuis en daar woonde Eeltje Hiemstra die totaal geen uitzicht had. Het kamerraam gaf uitzicht op een blinde muur. Eeltje Hiemstra verhuisde op 12 december 1952 naar elders in St.-Annaparochie. Daarna is dit achterhuis (wat huisnummering betreft) samengevoegd met het voorhuis.

En nog is de koek niet op, want achter de winkel van de weduwe Floris Post stond van maart 1955 tot juli 1959 een woonwagen. Hierin bivakkeerden rietdekker Albert Dijkstra (kwam van Bergum) en zijn echtgenote Geeske Dijkstra.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Ruijds waren massaal eigenaar en verhuurd het voorhuis aan Jan Pijters Plat. Toen bij boedelscheiding het huis werd toegewezen aan dochter Willemte Heins (geboren 1701) en nadat zij in 1721 was getrouwd met Dirk Johannes Kuik, kwam het nieuwbakken echtpaar hier te wonen. In 1727 verkochten Willemte en Dirk het huis. We citeren de koopbrief:

"Tjerk Sijmens cum uxore begeren bode en consent op de koop van een voorkamer met de achter helfte van de tuin waarin een klein loodse staat en de geheele wal, staande in Anna gebuurte op de brede kant van de warmestraat met al 't geen daar in, om en aan aard, muur, spijker en nagelvast is, hebbende Jacob Johannis met een mandemuur ten oosten, belast met 10 stuivers en tien penningen jaarlijkse grontpact, samt onderhoud van de straat benevens de put waar in een pomp staat, beswaart met vijf jaaren huur sullende expireren op den 12 maj 1732, jaarlijk te huur doende dartin caroliguldens en tien stuivers". De koopsom bedroeg 160 caroligulden.

N.B. Aan de helft van de tuin en de mandelige muur met de oostelijker staande woning zien wij dat het huis en erf in tweeën is gedeeld.

Timmerwinkel

Tjerk Sijmons trouwde drie keer. Tijdens de aankoop van het huis was hij gehuwd met Emke Foppes. Hij was vader van twee zonen: Sijmen en Marten. Sijmen

achternaam, maar ja, hij was tenslotte timmerman. Het echtpaar kreeg drie zonen: Willem, Marten en Hans.

Op 22 november 1826 stierf hij hier in zijn huis. Niks vreemds mee, ware het niet dat zijn echtgenote Arjaantje Martens Schaafl ook overleed. Bote overleed "voormiddags ten twee uren" en Arjaantje "namiddags ten elf uren".

Willem Botes Temstra, de oudste zoon, nam de timmerzaak over en kwam hier nu wonen. Hij trouwde in 1823 met Rinske Teunis Feenstra (kwam van Suawoude) en in 1856 met Joukje Heslinga (kwam van Beetgum). Het achterhuis werd sinds 1825 bewoond door timmernechten.

Verkoop in 1867

Willem Botes Timstra was tot 1842 timmerman. Daarna stond hij te boek als gardenier. In 1867 verhuisde hij met zijn tweede vrouw naar Beetgum. In de Leeuwarder Courant verscheen een advertentie.

"De notaris A. Wassenbergh zal Maandag den 14 Januarij 1867, des namiddags vijf uur, ten huize van J. van Zandbergen te St. Anna-Parochie, provisioneel presenteren te verkopen: eene tot allerlei affaires geschikte ruime huizinge met schuur, waarin stalling voor 4 koeijen en 1 à 2 paarden, vrije steeg, erf, bleek, afzonderlijk werkhok, tuin en verdere annexen, zamen groot pl.m. 9 roede, staande en gelegen op het Zuidende bij W.B. Timstra

geboren te Leeuwarden. Hij trouwde met Grietje Hendriks Goudemond (kwam van Joure). Het echtpaar kreeg vier kinderen van wie drie volwassen werden: Sijtsje (1863), IJje (1867) en Elisabeth (1869). Hartman Sannes was verver van beroep en zijn vrouw bemoeide zich met de winkel. Sannes adverteerde vaak in de Bildtsche Courant met wollen stoffen, mutsen, sjalen, dasjes, doeken, moffen, blauwe baai, rokstreept, boezelaar, vijfschaft en andere manufacturen. Maar ook met flink brandende petroleumlampen, ballons, hanglampen, tafellampen, lampegelazen (10 cent), gezuiverde petroleum, behangselpapieren, randen en schoorsteenstukken, tafelkleden, speelgoed etc. En was het feest in St.-Annaparochie? Dan had Sannes vlaggen te koop en te huur. Hij verifie rijtuigen, verkocht tapijten en stichtte in de tuin achter zijn huis in 1873 een fotografisch atelier voor het maken van portretten, open bij goed weer van 10.00 tot 15.00 uur.

In 1876 bestond het huis uit drie woningen en later zelfs uit vier. Grietje Hendriks Goudemond overleed hier in 1894. Dochter Elisabeth Sannes bekommerde zich nu om de winkel en er kwamen huishoudsters bij inwonen.

Weer fotografisch atelier

In 1902 begon Hartman Sannes met de verkoop van ansichtkaarten van Bildtse dorpsgezichten. Ze werden gemaakt door D. Deinema, fotograaf te Stiens die vanaf mei



De winkel van Miedema's Modebrillen, 1985

Wandeling 77: Warmoesstraat 21

Woning en atelier van Johannes Blanksma aan de Potsteeg

De oudste berichten

Gelooft het of niet. In 1707 was op de plek van het tweede (vanaf het noorden gerekend) vooruitspringende gevelsegment van de Albert Heijn/Wassenaar-winkel, sprake van een huis met twee woningen. In het voorhuis woonde het pas getrouwde stel Pijtter Jansen en Amarens Lenerts, en in het achterhuis vertoefde het echtpaar Fedde Jobs en Dieuwer Pijtters. Fedde en Dieuwer waren in 1684 voor de kerk in St.-Annaparochie getrouwd en kregen vijf kinderen. Het voorhuis werd in 1708 gekocht door Johannes Sijmons en zijn vrouw Willemtie Lenerts. Het werd omschreven als:

“een sekere halve huizinge en halve achterplaatse staande in Anna gebuurt in de warmestraat, hebbende de halve huizinge van Dieuwer Pijtters met een mandemuir, dewelks sij elx voor de helfte moeten onderhouden ten oosten, Hein Ruirds ten noorden, de armevoogden off diaconie huizinge ten zuiden en de gemeene straat of vaart ten westen.”

Verder is er in de koopbrief sprake van het feit dat de tuin in tweeën is “afgeheingit” en dat er een steeg ten zuiden van beide woningen liep. Dit is de voorloper van het Achteromtsy, alhoewel de steeg anno 1708 aanmerkelijk smaller was (daar komen we later op terug). Ook was er destijds sprake van de “watergragt” die ten westen van de huidige Cingel liep.

Wassenaar

Johannis Sijmons en zijn vrouw verkochten het voorhuis in 1717 aan Beert Dirx, mr. bakker te St.-Annaparochie. Hij werd in 1685 geboren en was getrouwd met Neeltie Hendrickx. Hij overleed rond 1722. De weduwe verkocht het voorhuis in 1723 aan Cornelis Wassenaar en zijn vrouw Sijke Hoites, die in datzelfde jaar ook het eigendom van het achterhuis verwierven. Dus was het hele huis nu in een hand verenigd. Cornelis Wassenaar was notaris en woonde op het Oosteinde (nu Van Harenstraat). Hij en zijn vrouw verhuurden het voorhuis aan Pijter Jacobs Schol die in 1720 was getrouwd met Maartje Feddes, een dochter van de al eerder genoemde Fedde Jobs en Dieuwer Pijtters. In het achterhuis verbleef Claas Feddes, kennelijk een broer

Albarda in qualiteit als geautoriseerde curator bonorum over de geabandoneerde boedel van dr. Cornelis Wassenaar cum uxore voor 245 caroliguldens en 10 stuivers te betalen in twee termijnen in klinkende munte.”

Bodehuis

Sjarde Jelles noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming Visser. Hij was pas getrouwd met Sjuwke Simens en zou vader worden van zeven kinderen. Hij woonde zelf in het voorhuis en verhuurde het achterhuis. Sjarde Jelles Visser stond te boek als werkman, maar eigenlijk was hij bode in dienst van de kerk- en armvoogden en van de volmachten van St.-Annaparochie, het dorpsbestuur dat allerhande zaken regelde die niet door grietman en assessoren (gemeentebestuur) werden verricht.

In 1821 verkochten Sjarde Jelles Visser en zijn vrouw de “hechte en nette huizinge, erve en ruime tuin, met een vrije steeg, bij Gerrit Jans Post bewoond” aan de pas getrouwde Romke Tjerk Bijlsma. Hij werd in 1795 geboren en was een telg uit de timmermansfamilie waarmee we vorige week al kennis hebben gemaakt. Ook Romke was timmerman en hij trouwde met Rensje Sijdzes Krap. Het gezin Romke Bijlsma verkaste na 1825 en zijn broer Sijmen Tjerk Bijlsma werd nu hoofdbewoner. Sijmen was echter gardenier en verhuisde al in 1830 naar een reeds lang verdwenen boerderij aan de Zuiderdijk (nu Hemmemaweg 18, Rin Westra). Romke Tjerk Bijlsma die nog steeds eigenaar was, verhuurde het huis nu aan Tjeerd Arjens Wassenaar, gardenier en later kastelein op het Oosteinde (Van Harenstraat 54, Wapen fan 't Bildt). In 1834 verkocht Romke Bijlsma het huis aan Pieter Pieters Koning. Hij was schipper, woonde eerst op het Noordeinde (nu Stadhoudersweg) en verhuisde met zijn vrouw Froukje Jans Kuiken en vijf kinderen naar het huis dat we thans bespreken.

Ververij

In 1850 verkocht schipper Koning huis en schuur voor f 800,00 aan Sijtze Sijtzes Sannes. Hij was verver van beroep en woonde in het reeds lang geleden afgebroken huis op de hoek Van Harenstraat-



Het eerste pand rechts is de woning van de familie Blanksma, ± 1935

De familie Sannes verkocht het huis in 1871 aan Jan Verkruijssen junior. Hij werd geboren in 1845 te Leeuwarden en was timmerman. Ook Verkruijssen verhuurde de drie woningen, maar daar bleef het niet bij. Direct na de aankoop bouwde hij zes, weliswaar kleine woningen onder een dak in de tuin van dit huis. Dit waren de huisjes aan de steeg. We komen er later op terug. En nog was de bouwwoede van Verkruijssen niet uitgewoed, want ten oosten van de zes huisjes, dus aan de overkant van de Cingel, bouwde hij nog eens vier huizen. Ook daar komen we later op terug.

In het midden van de steeg werd trouwens in 1875 een houten stek geplaatst,

van der Ploeg en hun zoon Marten.

De volgende die het voorhuis huurde, was Geertje Krap, de weduwe Rinze Jans Schat. Zij woonde hier met haar dochter Elske Schat die weduwe was van Sijds Kas en haar kinderen Anne en Sijdske Kas. In 1921 verhuisden ze. Daarna werd het huis nog een jaar bewoond door Johannes Jan ten Kate. Hij kwam van IJlst en was beambte bij de H.I.J.S.M., de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij. In oktober 1922 verhuisde hij met vrouw en kroost naar Halfweg (Haarlemmerlieden). Met Ten Kate kwam er een einde aan een lange rij van huurders.

Verkoop in 1922

Eigenaar Johannes Tjeerds Pot overleed. Zijn vrouw Franske Annes Krap werd voor de helft eigenares. De andere helft vererfde op Arjen Dirks Blanksma en zijn kinderen (1/8); Anne Pot, timmerman te Utrecht (1/8); Albert Pot, verver te Menaldum (1/8) en Sieds Pot, timmerman te St.-Annaparochie (1/8). In 1922 werd het huis te koop aangeboden. “De huizinge, met erf, grond, glappe, waarin put, en bleek, groot 1,22 are, alsmede dat gedeelte van de straat ten zuiden [de steeg] voorzover langs dit pand strekkende, bevat woonhuizinge met voorkamer en zijkamer, kelder, keuken, waarin regenwaterbak, ruime zolder en gangen, tot 12 mei 1923 voor f 150,00 per jaar verhuurd aan J. ten Kate, en een woning met zolder, alsvooren voor f 32,00 verhuurd aan Tjitske Dijkstra.” Een zoon van Arjen Dirks Blanksma werd eigenaar.

Arjen Dirks Blanksma werd geboren in 1874 te Minnertsgr. Hij trouwde op 19-jarige leeftijd met Tietje Pot, een dochter van Johannes Pot en Franske Krap. Tietje overleed in 1918. Zij was slechts 44 jaar. Arjen Dirks Blanksma was melkventer van beroep en kwam hier nu wonen met

zijn kinderen Johannes (1897) en Froukje (1904). In 1926 veranderde er het een en ander. Dochter Froukje Blanksma trouwde in juli met Jan Hogerhuis, rijwielhandelaar te St.-Annaparochie. Hij kwam hier bij inwonen. Dochter Franske Blanksma kwam in november weer thuis wonen. Vader Arjen Blanksma overleed in december.

Johannes Blanksma

Zoon Johannes Blanksma nam de zaak van wijlen zijn vader over en werd nu hoofdbewoner. Zijn huisgenoten verhuisden en in 1935 trouwde de melktapper en koopman met de 14 jaar jongere Jakobine Birgitte Jensen. Zij kwam uit Den Haag en was verloskundige. In 1938 verhuisde het echtpaar Blanksma-Jensen met zoon Arjen (1936) naar de Noorderweg (Stadhoudersweg). Ondanks de verhuizing bleef Blanksma eigenaar van het huis.

Johannes Blanksma was melkventer van beroep, maar in hart en nieren was hij schilder, kunstschilder wel te verstaan. In 1924 vertrok de laatste bewoner uit het achterachterhuis dat nu werd ingericht tot een werkplaats. In 1933 vroeg timmerman P. Koldijk “vergunning [aan] voor het maken van een schilderswerkplaats voor den heer J. Blanksma op zolder van een achter diens huis gelegen bergplaats, door het aanbrengen van een dakkozijn en een paar houten schotten”. Hier schiep Blanksma licht en hier schilderde hij.

Huurwoning

Johannes Blanksma verhuurde het voorhuis aan Lolke Nijdam. Hij kwam van Bolsward en was besteller bij de Posterijen. Met zijn vrouw Baukje Wierda (kwam van Arum) en hun kinderen Wietske (1939), Froukje (1941) en Jantje (1945) vertrok de

postbode in augustus 1946 naar Leeuwarden.

Blanksma verhuurde het huis daarna aan Cornelis (Kees) Krottje. Hij was vishandelaar en had hier een viswinkel. Hij woonde hier met zijn tweede vrouw Jacoba van der Werf (kwam van Leeuwarden) en hun dochter Aafke, alsmede Klaas, zoon uit het eerste huwelijk. De kinderen vlogen uit en in De Bildtse Post van 10 augustus 1962 verscheen een advertentie: “Door ziekte zijn we gedwongen onze zaak te sluiten. Vishandel C. Krottje.”

Het echtpaar Krottje was nog maar net verhuisd naar een bejaardenwoning in de Hollandse straat, of de volgende huurder stond al op de stoep. Hij luisterde naar de naam van Jakle Reitsma. Hij werd in 1937 geboren te Beetgum en was getrouwd met Trijntje Dijkstra. Reitsma was landarbeider. Het echtpaar woonde hier met hun zoon Sietse slechts drie maanden.

Showroom

In 1963 verkocht Johannes Blanksma het voorhuis met de twee achterhuizen met erf en de helft van de steeg (over de lengte van de bebouwing). Koper was Bauke Postma, monteur te St.-Annaparochie die hier - pas getrouwd - met zijn vrouw Jeltje Beimers kwam wonen. Het echtpaar kreeg twee kinderen, Harmen en Rinske. In 1967 verhuisde het gezin naar St.-Jacobiparochie. Wij komen het echtpaar Postma later op onze Wandeling nog eens tegen (Warmoesstraat 59).

Bauke Postma verkocht de met lekkage behepte bebouwing met erf aan Arjen Hogerhuis, de installateur die noordelijker woonde (Warmoesstraat 15). Dat pand had Hogerhuis drastisch laten verbouwen zodat daar een ruime winkel ontstond, maar in dat pand was nu geen ruimte meer voor de afdeling gas en waterleiding. Die artikelen werden voortaan getoond in het pand dat we nu beschrijven. Hier kwam dus de showroom gas plus waterleiding en er was nog ruimte voor een werkplaats. Vanaf nu was Warmoesstraat 23 een heus bedrijfspand.

Slijterij Wassenaar

In oktober 1974 meldde De Bildtse Post dat “de showroom Hogerhuis onderhands is verkocht aan gebroeders Herman en Johan Wassenaar. Hogerhuis gaat naar het voormalige pand van de Sytagebar.” De gebroeders Wassenaar lieten het pand verbouwen. Het werd een grote slijterij van 40 m². Nu de familie Wassenaar meerdere panden in het bezit had, konden ze samengevoegd worden. Dat geschiedde rond 1978. Warmoesstraat 21 werd een met nummer 37 (de oude winkel van Marten Wassenaar). Het gevolg was dat de steeg 't Achteromtsy kwam te vervallen.

De voormalige showroom van Hogerhuis werd gesloopt en in 1994 verrees de nieuwe AH/Wassenaarwinkel achter de nieuwe, lange voorgevel. Het huis dat we hier besproken hebben, stond (vanaf het noorden gerekend) op de plaats van het tweede vooruitstekende gevelsegment.

Tot zover. Het jaar 2012 is bijna historie en daarom maken wij hier van de mogelijkheid gebruik om de lezer een goede jaarwisseling en een gezond 2013 toe te wensen. Tot volgend jaar.

d.zwart@hetbildt.nl



De voormalige woning is nu onderdeel van Albert Heijn/Wassenaar. (foto: Jan Bonelaas)

van Maartje Feddes.

Huurders kwamen op en huurders gingen af, jaar in, jaar uit. De notaris stierf en de kinderen erfdien het huis. Het stond in 1764 op naam van Barthout Cornelis Wassenaar, een zoon van de notaris. Hij was winkelier op het Oosteinde (Van Harenstraat 34, nu Fixet-midden). Een van de twee woningen werd van 1748 tot 1775 verhuurd aan Fedde Baltus, een zoon van Baltus Feddes en een kleinzoon van Fedde Jobs die hier in 1707 reeds woonde.

Geabandoneerde boedel

Het eigendom ging tussen 1777 en 1781 over in handen van Cornelis Bartouts Wassenaar, een zoon van de winkelier. Hij was advocaat te St.-Annaparochie en tevens tot in de puntjes van zijn haren Oranjegezind. Wassenaar vluchtte met de omwenteling in 1788. De achtergelaten boedel van de advocaat werd nu verkocht. We citeren de koopbrief: “Sjaarde Jelles cum uxore begeren bode en consent op de coop van een huizinge cum annexis staande en geleegeen aan de breede kant van de warmoesstraat in St. Anna hebbende tot naastleegers de heer grietman van Haren ten oosten, de kerkvoogden ten zuiden, de straat ten westen en Marten Tjerk ten noorden, bij Andries Aukes en Anne Gerijts tot den 12 Majj 1789 als huurders gebruikt ijder voor 14 caroliguldens in 't jaar, voorts met alle lasten, profijten, servitutten en geregtigheden als daar toe en aanbehooren. Gekogt van Dr. Willem

Warmoesstraat (nu trottoir ten noorden van Rabobank) naar hier. Hij werd geboren in 1810 te Leeuwarden. Zijn vrouw heette Elisabeth Hartmans Faber. Sannes overleed in 1852 op zeer jonge leeftijd. Hij liet een zoon na. De weduwe hertrouwde met de reeds inwonende verversknecht Willem Fellinging (afkomstig van Leeuwarden). Dit echtpaar woonde in het voorhuis, tot september 1861, toen Elisabeth Faber het volgende adverteerde in de Leeuwarder Courant: “In den vroege morgen van 4 September 1861 werd mijn gemoed hevigh geschokt door het zeer onverwacht overlijden mijns echtgenoot Willem Fellinging, in den ouderdom van 49 jaren en ruim 6 maanden. De treurige daad aan zich zelf gepleegd, stemt mij tot weemoed en leere ons waken en bidden opdat wij niet in verzoeking komen. Dat geve de Heer! Familie, vrienden en begunstigers gelieven deze algemeene als bijzondere kennisgeving aan te nemen. De affaire zal op dezelfde voet worden voortgezet.”

Dat gebeurde, want zoon Hartman Sijtzes Sannes runde nu met zijn moeder het bedrijf. Hij woonde hier bij zijn moeder in, maar trouwde en verhuisde in 1862. In 1871 woonde Hartman Sannes en zijn gezin elders (Warmoesstraat 19, zie vorige Wandeling).

Bouw! Bouw! Bouw!

Het huis bestond rond 1870 uit drie woningen die verhuurd werden aan arbeiders. In het voorhuis echter woonde Barteld Alberts de Grijs. Hij was gardenier.

tussen het erf van het armhuis en de huizen van Verkruijssen.

De timmerman verkocht het huis met de drie woningen, met bleek en erf, groot 1,5 are voor f 1.070,00 aan Johannes Tjeerds Pot, timmerman te St.-Annaparochie. De huurders van de drie woningen waren van voor naar achter nog steeds Barteld Alberts de Grijs, de weduwe Jan Gerrits Krottje en Anne Sjoerds Postma.

Pots steeg

Timmerman Pot woonde in het huis ten zuiden van de steeg die nu spoedig Potsteeg werd genoemd. De hele steeg was namelijk nu zijn eigendom.

In 1894 sloopte Johannes Tjeerds Pot het oude voorhuis en bouwde hier een nieuwe woning. Dit voorhuis werd gehuurd door de weduwe Anne Krap van 1882 tot 1893. Zij heette Tietje Jaspers Keizer. In de periode 1893-1900 was Hendrik Beekman huurder. Hij werd geboren in 1861 te Leeuwarden en was commies bij 's Rijksbelastingen. Met zijn vrouw Rigdje de Boer (kwam van Drachten) en hun drie kinderen verhuisde de commies naar Harlingen. Na het gezin van gardenier Cornelis Leenderts de Bildt en dat van timmerknecht Anne Johannes Pot (zoon van de eigenaar) werd Job Arjens Wassenaar huurder. Hij was schoenmaker en heeft op veel verschillende plekken in St.-Annaparochie gewoond, tot 12 mei 1911 hier dus ook met zijn vrouw Tjitske Martens



Warmoesstraat 21 (derde pand van rechts) geeft uitzicht op Lammetsymet, ± 1960

Wandeling 78: Warmoesstraat 23-33

Zes arbeidershuisjes in Pots steeg en nog vier aan de Cingel

De oudste berichten

Gelooft het of niet. In 1871 stichtte timmerman Jan Jans Verkruijsen zes arbeidershuisjes onder een dak. De tuin van het pand Warmoesstraat 21 was zodoende helemaal, tot aan de Cingel, bebouwd. De bewoners van de huisjes konden via een steeg – noemt het een pad, zowel het Zuidelijke als de Cingel bereiken. Dezelfde timmerman stichtte ook nog vier huizen in het verlengde van de zes onder een dak, aan de oostkant van de Cingel. Het is niet onze bedoeling om alle eigenaars en alle bewoners van de zes plus vier is tien huisjes hier de revue te laten passeren. We doen hier en daar een greep. De namen van de hoofdbewoners vanaf ongeveer 1930 tot aan de afbraak van de huizen, zullen we hier meenemen. De overige huizen aan de Cingel komen later aan bod. De steeg, de straat, de bebouwing werd 't Achterromtsy genoemd, maar toen timmerman Johannes Tjeerds Pot, bewoner van het latere winkelhuis van Marten Jobs Wassenaar (Warmoesstraat 37), het huis ten noorden van de steeg (Warmoesstraat 21) en de zes-onder-een-kap had gekocht, was Pot eigenaar van de gehele steeg en werd dat half verharde straatje Pots steeg genoemd. In overleg met de eigenaar bedong de gemeente Het Bildt dat Pots steeg een publieke weg werd. Als tegenprestatie onderhield de gemeente de steeg.

We wandelen deze week door Pots steeg van het westen naar het oosten. De huizen kregen met de officiële invoering van de straatnamen in januari 1964 de adressen Warmoesstraat 23, 25, 27, 29, 31 en 33. De adressen van de vier huizen ten oosten van de Cingel luiden Cingel 14, 16, 18 en 20.

Warmoesstraat 23

Het eerste huisje werd in 1922 omschreven als "woning met erf, grond, bleekveld, regenbak en privaat, groot 0,4 are met het gedeelte van de straat ten zuiden voorzover langs het huis strekkende." Hier woonde rond 1900 "den aschman" Bauke Dooitzes Dijkstra, die tot aan zijn dood in januari 1906 ook straatveger was. Hij ging getooid in sjofele kledij, maar droeg altijd een wonderschoon bolhoedje. Elke keer als Douwe Smits, meester aan de openbare lagere school, een nieuwe Garibaldi kocht,



kreeg de straatveger zijn oude hoed.

In de jaren 1922 en 1923 woonde hier landarbeider Pieter R. Spoelhof met zijn vrouw Janke van der Wal en drie kinderen. Van 1923 tot in 1933 woonde hier Joeko Ferwerda. Hij was landarbeider en was getrouwd met Rinske Post. Het echtpaar kreeg twee kinderen. Van 1933 tot in 1954 woonden hier de ouders van de vorige bewoner: Jouke Ferwerda en Pietje Faber. Werkman Ferwerda overleed in 1941. Zijn weduwe woonde hier tot in 1954 toen zij verhuisde naar Stiens.

De volgende huurder was Cornelis Riemersma. Hij was groentevever van beroep en later chauffeur. Riemersma woonde hier met zijn tweede vrouw, Elisabeth Petronella Antonia Jeurissen. Zij kwam van Venray. In december 1954 verhuisde het echtpaar met de vijf kinderen naar elders. In 1955 was Tjeerd van der Veen hoofdbewoner. Hij was een zoon van Jisk van der Veen en Baukje de Jong. Van 1955 tot in 1960 woonde Bartele Koopsma hier met zijn vrouw Ilkjen Koster. De laatste bewoner was Grietje de Vries. Zij werd geboren in 1910 te Berlikum, was ongehuwd en op 1 maart 1963 verhuisde zij naar Elandslaagte, St.-Annaparochie. Op 28 mei 1955 was het huis al onbewoonbaar verklaard. In september 1966 kwam klapboom! de slopershamer.

Warmoesstraat 25

Het tweede huisje in de rij van zes werd in 1922 omschreven als "woning met

erf, grond en bleekveld, met een gedeelte van de straat ten zuiden voorzover langs het huis strekkende, alsmede een hok, uitmakende het oostelijk gedeelte met het gedeelte van de straat voorzover langs dit hok strekkende. De woning bevat kamer, gang, kelder, zolder met bedstede en is verhuurd voor f 53,00 per jaar." Het privaat dat bij dit hok hoorde, was ingebouwd in het bovengenoemde hok en was in gebruik en onderhoud massaal met de drie volgende huisjes.

In 1922 werd de weduwe Jelle Feenstra, Klaasje Boterhoek, als bewoonster opgevolgd door werkman Jelle Groeneveld wiens vrouw gedurende 1935-1939 in het krankzinnigengesticht te Franeker bivakkeerde. Het huis werd in 1938 onbewoonbaar verklaard. Jelle Groeneveld overleed in 1947.

De volgende bewoonster – er was woningnood – was Trijntje Rienks. Zij werd geboren in 1890 te Leeuwarden, was ongehuwd en verhuisde in 1959 naar het bejaardencentrum Beuckelaer. Daarna was het huis een hok (en eigenlijk was het dat al jaren) dat gebruikt werd door J. de Bruin die aan de westkant van het Zuidelijke (Warmoesstraat 38) woonde. In september 1966 werd het hok gesloopt.

Warmoesstraat 27

De weduwe Sijbe G. Keizer, Sijske Halma, woonde hier tot in 1925. Zij werd opgevolgd door Tjeerd Folkerts Reitsma. Hij woonde hier met zijn vrouw Hendrikje van der Leij en de kinderen Folkert, Jan en Janke. Het gezin verhuisde in 1935 naar elders te St.-Annaparochie. Daarna kwam Kornelis Rotsma hier wonen. De landarbeider was getrouwd met Antje Buurstra. Het echtpaar vertrok in 1953. Het huis werd in april 1938 onbewoonbaar verklaard en in 1953 werd het huis gedegradeerd tot hok dat in gebruik was bij de gebroeders Westerhuis die oostelijker woonden. In september 1966 werd het hok gesloopt.

Warmoesstraat 29

In 1921 maakte opperman en koopman in Iompen en metalen Jan Boterhoek met zijn vrouw Trijntje Visser en zoon Sikke, plaats voor de nieuwe bewoner Jan Jelles Dijkstra. Hij was getrouwd met Mintje Stolte. Dijkstra was timmerknecht. In

werkman Poorte met zijn drie zonen naar elders in St.-Annaparochie.

Toen verscheen hier Pietje Dijkstra, de weduwe Bauke van Houten, zij het tijdelijk. In juni 1933 werd Worp Westerhuis hoofdbewoner. De Stienzer van geboorte overleed in juli 1942. Zijn vrouw Klaaske Elzenga overleed in september 1951. De zonen Jacob en Joeke Westerhuis woonden hier. Ze waren vrijgezel en verhuisden in januari 1965 van hier naar het oostelijker staande huisje. De gebroeders werden schertsend aangeduid als Nok.

Het huis werd in september 1966 gesloopt.

Warmoesstraat 33

De laatste van de zes. In 1920 woonde hier Sijbren Arjens de Jong. De landarbeider kwam van Berlikum. Hij was getrouwd met Maartje Stevens Wijma. In 1929 verhuisde het echtpaar met de twee kinderen Antje en Arjen. Later zou het

De voormalige Potsteeg met het zicht op het achterhuis van Bauke Postma, ± 1965



Het oostelijke stuk van de steeg die uitkomt op de Cingel met links het vroegere distributiekantoor, 1965

Reed. Waar nu een parkeerterrein ligt en het skelet van het Van Harenshuis staat, stonden behalve de vier eerder genoemde huisjes nog tal van bouwwerkjes. Eerst de vier huisjes in het verlengde van de zes-onder-een-kap die in 1964 als adressen kregen (van west naar oost) Cingel 14, 16, 18 en 20.

Cingel 14

We geven hier slechts de

1957; Lambertus van Zwol (1957-1964); Dirk Postma (1964-1965) en Jacob en Joeke Westerhuis (1965-1970). Het huis werd in maart 1971 afgebroken.

Cingel 16

Anna Halma (de weduwe Sipke Boterhoek; tot augustus 1921); Tjerkje Boterhoek (tot jul 1948); Tjerkje Keizer (de weduwe Dirk Wagenaar; 1948-1949);



hoofdbewoners, want – zeg nu zelf – we behoren te wandelen in de Warmoesstraat en nu dolen we plots in de voormalige tuin van de Van Harens.

Cingel 14: Sjoerd C. Kuiken (tot mei 1921); Anne J. van Loon (tot mei 1926); Dirk de Jong (de mede-oprichter van drukkerij Van Leer & De Jong; tot september 1937); Foppe Schiphof (tot juni 1952); Cornelis Slim (1952-

Waling Smidt (1949-1959); Albert Dijkstra (1959-1963); Geeske Dijkstra (de weduwe Albert Dijkstra; 1963); Albert Dijkstra (1963-1966); Geepkje Bouma (de weduwe Eibert Wassenaar; 1966-1970). Het huis werd afgebroken in maart 1971.

Cingel 18



De situatie nu.

Sjoerd de Bildt (tot november 1924); Jurjen H. Tempel (tot juli 1928); Iltske Dijkstra (tot maart 1954); Trijntje Kuiken (de weduwe S. van Gelder; 1954-1968). Het huis stond bijna drie jaar leeg en werd in maart 1971 gesloopt.

Cingel 20

Berend de Bildt (tot mei 1952); Jacob Wijma (1952-1957); Dirk Wijma (1957-1967) en Pieter Hidma (1967-1969). Het onderkomen werd in maart 1971 gesloopt.

KLMV-garage

Ten zuiden van deze vier huizen, stond ooit de garage van de KLMV (Cingel 12). Dit bouwwerk had eerder dienst gedaan als tramremise te Dokkum. Ten zuiden daarvan stond (Cingel 10) het huisje waarin tot 12 mei 1921 Anne J. van Loon woonde. De andere hoofdbewoners hiervan waren: Eeke Post (de weduwe Jasper Keizer; tot mei 1947); Anne Keizer (1947-1960); Geepkje Bouma (de weduwe Eibert Wassenaar; 1960-1966); Grietje de Jong de Jong (1966-1969). De gemeente kocht het huis voor duizend gulden en het is in september 1971 gesloopt.

Waar tegenwoordig ten noorden van de Hollandse straat het parkeerterrein ligt, stonden vroeger ook huizen. We zullen ze op onze Wandeling na Warmoesstraat 53 tegenkomen als we onder meer de Pôle in kaart brengen.

De latere bebouwing op de plek van Cingel 10 tot en met 22 nemen we niet mee op onze Wandeling.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 79: Warmoesstraat 37

Het vroedvrouwhuis, de bakermat van Wassenaars supermarkt

Het winkelhuis van Wassenaar (tweede pand van rechts), bevrijdingsdag 16 april 1945.



De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1707 was het echtpaar Gerrijt Dirx en Antie Ijsbrands eigenaar van het derde vooruitstekende gevelsegment (vanaf het noorden gerekend) dat wij thans passeren. Zij waren in 1693 in de kerk te St.-Annaparochie getrouwd. Het echtpaar kreeg zes kinderen. Hoe de overgang verliep, is ons onbekend, maar op de plek van het huis van Gerrijt en Antie hadden de diaconie en de kerk- en armvoogden rond 1720 elk een woning in bezit. De diaconie gebruikte de woning als onderkomen voor armlastige lidmaten van de hervormde kerk en de kerk- en armvoogden idem voor de algemene armen en ouden van dagen. Na 1775 is de armvoogdij eigenaar van het gehele huis. Pas in 1872 gaat het pand over in particuliere handen.

Wij moeten echter hier eerst iets uitleggen. Op de plek waar later de winkel van Marten Wassenaar en het huis van Jippe Faber zouden staan, stonden tot 1834 drie huizen! Aan de latere winkel en het verdwenen middenhuis werd in 1834 het een

het Zuideinde woonde (Warmoesstraat 19). Zij heette Lijsbet Johannes Stonebrink. Daar woonde dit echtpaar tot dat Claas Foppes in 1722, dus nog voor zijn vader, overleed. Lijsbet Stonebrink werd eigenaar van dit huis en verhuisde van daar (Warmoesstraat 19) naar hier. Zij overleed en nu erfde Johannes Clazen, een zoon van haar en Claas Foppes, het huis. Deze zoon noemde zich naar zijn moeder, Johannes Clazen Stonebrink. Hij verkocht het huis voor 205 caroliguldens in 1757 aan ene Dirk Pijlters en zijn vrouw.

Doopsgezind armhuis?

Dirk Pijlters was "leeraar der doopsgezinden" te St.-Annaparochie. Hij kwam in april 1754 van Drachten naar hier en deed zijn intrede op 28 juli 1754 in de doopsgezinde kerk alhier (Warmoesstraat 3, kapsalon Groen). Hij was getrouwd met Trijntje Roelofs. Hij verhuurde het huis aan diverse lieden zoals werklieden, maar ook schippers. In 1768 werd het pand gehuurd door 'voogden', waarschijnlijk die van de doopsgezinde gemeente, zodat

kerk- en armvoogden van St.-Annaparochie eigenaar van het verdwenen huis, die nu dus twee huizen op rij (eigenlijk drie want het latere huis van Faber was destijds ook in het bezit van genoemde voogdij) in handen had. In 1834 volgde de al eerder gememoreerde sloop en verbouw en versmolten de beide huizen tot een.

Huis met zes kamers

Zo ontstond het huis met de zes

In 1872 werd er wederom een reorganisatie doorgevoerd in het armwezen. De drie dorpsbesturen fuseerden tot een. Het burgerlijk armbestuur van Het Bildt stootte dat jaar enkele huizen af en ging over tot de verkoop van het huis.

"Een huizinge gekwoteerd nummer 100 hebbende zes woonkamers, alle voorzien van de noodige gerijflijkheden met erf, grond, en verder toe en aanbehooren, ruime steeg ten noorden en bleek ten oosten, staande en gelegen op het zuidend te Sint Anna parochie, bekend in de schifturen van het Kadaster dier gemeente, sectie C nummers 554 ter grootte van veertig centiare, 555 ter grootte van veertig centiare en 556 gedeeltelijk geheel groot drie en dertig centiare, bewoond door Pieter Fijlstra en anderen, hebbende naastlegers ten oosten het stek massaal met den eigenaar aan dien kant, ten zuiden het armhuis, ten westen de voorstraat en ten noorden Jan Verkruijsen. De steeg ten zuiden behoort bij dit perceel doch mag niet betimmerd worden dan met toestemming van den eigenaar van het belendend pand. Zijnde elke kamer voorzien van zolder, ruimte daarboven en massale bleek, secreet en hok."

Verschillende personen boden op de zes kamers, voor in totaal f 1.570,00, maar op de finale verkoping verhoogde een timmerman uit St.-Annaparochie het bod naar f 1.835,00. Johannes Tjeerds Pot was eigenaar.

Verbouw in 1873

Timmerman Pot verbouwde het huis in 1873 tot een winkelhuis met timmerzaak. Er ontstond nu een nog ruimere steeg ten zuiden (die later bebouwd zou worden met het noordelijke gedeelte van het huis van Faber).

Johannes Tjeerds Pot werd geboren in 1846 te St.-Annaparochie. Hij trouwde met Franske Annes Krap die hier de winkel dreef. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. Er woonde ook een dienstmeid bij in. Het pand ten zuiden van Pots steeg bestond in 1889 uit drie woningen. In het voorhuis woonde natuurlijk eigenaar Pot. In het achterhuis woonde Doedenias van der Wal. Hier vond de zaak van Van der Wal/Hager zijn oorsprong!

Johannes Tjeerds Pot bundelde zijn

krachten samen met zijn broer Albert Tjeerds Pot, ook timmerman te St.-Annaparochie. Zij gingen in 1892 een vennootschap aan, firma gebroeders Pot. Voortaan was de bewoner van dit huis "boekhouder in een timmeraffaire". Pot was op latere leeftijd verlamd. Buitenshuis reed hij in een karretje. Hij overleed in 1912.

Vroedvrouwwoning

Het huis vererfde op zijn weduwe en kinderen. De weduwe, Franske Annes Krap, overleed in 1922. De inwonende nicht, Franske Blanksma, bleef hier eerst nog wonen tot in juni 1922. Het winkel- en woonhuis "met ruime winkel, woonkamer, ruime keuken, waschhok, kelder en groote zolder", het achterhuis en het achterachterhuis, beide voor f 26,00 per jaar verhuurd, werd op de veilingdag voor f 4.867,56 gekocht door de gemeente Het Bildt om te dienen als woning voor de vroedvrouw. Zij heette Maria Spanjer en werd geboren in 1888 op Terschelling. De verloskundige verhuisde al in maart 1923 naar Landerum, Terschelling. De nieuwe vroedvrouw was Sietske Annema. Zij kwam van Beetsterzwaag. Zij woonde hier met haar oudere zuster Ike die naastaer was. De zus vertrok in 1924, Sietske in 1925 naar Amsterdam. Ze werd als vroedvrouw opgevolgd door Anna Lummegina de Jager. De toekomstige mevrouw Swerms vertrok in 1927 naar elders in St.-Annaparochie.

Even terug: toen in 1922 de eerste vroedvrouw hier kwam wonen, was daarmee het winkelhuis niet overbezet. Vandaar dat Tjitske van der Ploeg met haar zoon Marten hier ook kwam wonen. Zij dreef de winkel. 'Jobs Tjitske' werd geboren in 1872 te St.-Annaparochie en was weduwe van Job Arjens Wassenaar. In mei 1937 verhuisde Tjitske van der Ploeg en nam zoon Marten Wassenaar de zaak over. Hij werd geboren in 1908 te St.-Annaparochie en was in 1936 getrouwd met Jeltje (Jo) Schotanus (kwam van Follega). Het echtpaar kreeg zes kinderen. Marten Wassenaar kocht huis, hok erf en bergplaats van de gemeente in 1961. In De Bildtse Post werd het volgende geadverteerd: "Een oude sigaar: Het Vosje, in de nieuwe zaak van M. Wassenaar - St. Annaparochie. Ook donkere Brazilië!"

Legde Wassenaar zich aanvankelijk toe op tabak en (losse) sigaren, later werd

zijn zaak een levensmiddelenwinkel. Ook deed Marten Wassenaar zaken in verzekeringen. In 1970 was in dit pand zelfs een kantoor van de Algemene Bank Nederland ondergebracht. Het was geopend op maandag, woensdag en donderdag van 9.00 tot 13.00 uur.

Uitbreidingen

De verbouwingen aan dit pand zijn legio. We noemen ze in vogelvlucht en zien de zaak voor ons geestesoog groeien. In 1950 werd er een hok gebouwd op het erf bij het winkelhuis.

In 1963 werd een spoellokaal achter de woning gebouwd.

In 1967 werd er ruimte gecreëerd voor een assurantie kantoor.

In 1972 verhuisde Herman Wassenaar van hier naar de S. Brandsmalaan. Vanaf nu is het huis daadwerkelijk een bedrijfspand.

In maart 1973 opening van de vernieuwde levensmiddelenzaak. Zelfs Calimero kwam in actie.

In 1975 werd in de voormalige showroom van Hogerhuis (Warmoesstraat 21) een slijterij geopend. De eigenlijke winkel werd dus groter.

In 1978 verhuisde de bejaardensociëteit van het voormalige distributiekantoor naar een onderkomen aan de Cingel nabij de Dordtse Straat. De steeg naar 't Achteromtsy werd nu bebouwd. Warmoesstraat 21 en 37 werden nu echt een pand. Het winkelpand liep nu van de Warmoesstraat tot aan de Cingel.

In 1981 werd Warmoesstraat 41 aan de winkel toegevoegd.

In 1985 werd de zaak uitgebreid en gemoderniseerd.

In 1994 werd de panden Warmoesstraat 19, 21, 37, 39, 41, 43, 45 en 47 verenigd in een nieuwe supermarkt achter een nieuwe voorgevel.

De oude winkel van de de moeder van Marten Wassenaar heeft gestaan (vanaf het noorden gerekend) op de plek van het derde vooruitstekende gevelsegment van de winkel AH/Wassenaar. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Het winkelhuis ten tijde dat het gezin van Marten Wassenaar en Jeltje Schotanus hier vanaf 1936 woonde.

en ander gesloopt en er ontstond een pand, weliswaar met twee huisnummers, bestaande uit zes kamers. Zo onstonden in 1834 ook de brede steeg tussen Warmoesstraat 21 en 37 ('t Achteromtsy of Pots steeg) en een later afgesloten steeg tussen het pand met de zes kamers en het latere armhuis, dat destijds nog niet de breedte had van het huis van Faber (Warmoesstraat 39). Volgt u mij?

Het verdwenen huis

Het verdwenen huis, dus dat in 1834 voor een gedeelte versmolten met de latere winkel van Marten Wassenaar, was in 1682 eigendom van Foppe Clasen. Hij was in 1680 getrouwd met Siouw Douwes. Het echtpaar kreeg zes kinderen. Het gezin Foppe Clasen woonde hier. In 1718 trouwde hij met Lijsbet Ottes. Hij overleed in 1720 en zij in 1723. De weduwe van Claas Foppes, zoon uit het eerste huwelijk, erfde het huis. Claas Foppes was namelijk in 1710 getrouwd met de weduwe Hein Ruirds die noordelijker op

we voorzichtig kunnen stellen dat het huis ooit onderdak bood aan armlastige doopsgezinden.

In 1803 verkocht de dominee en zijn vrouw het huis. We citeren de koopbrief. "Cornelis Jans en Brand Sijberens in qualiteit als kerk- en armvoogden van st. Anna begeren bode en consent op de koop van zekere huisinge bestaande in twee kamers, een gang zampt agter erve en hovinge met boomen en plantage, met alles wat daar om en aan aard, muur, band, spijker en nagelvast is en toebehoort, staande en gelegen aan de brede kant van de Warmoesstraat in st. Anna, bij de koopers en anderen in huur, den 12 Majj 1803 vrij van huiringe, beswaard met vijf en twintig stuivers jaarlijkse grondpact, als meede met het onderhoud van heiningen als van ouds, hebbende de gragt ten oosten, de koopers in qualiteit ten zuiden en noorden en de straat ten westen, voorts met alle lasten, actien, profijtten, servituten en geregtigheden die daar toe en aanbehooren." Voor f 250,00 werden dus de

kamers. We gaan de bewoners niet noemen; het zijn er te veel. Het waren veldarbeiders en werkvrouwen en de sterfgevallen zijn in de periode 1812-1850 niet bij te houden. Toen de armenzorg in de gemeente Het Bildt in 1857 werd gereorganiseerd, werd het zeskamerhuis eigendom van de Oud Bildtse volmachten. In een van de kamertjes woonde Johannes Jans van Loon. Hij werd geboren in 1801 te St.-Annaparochie en was weduwnaar van Rienke Meinderts Zwart die hem in 1849 ontvalen was. Van Loon stond 's zondags met een koekblok op het Noordeinde voor het hek rond de kerk. Op het zogenaamde brede eind, dus vanaf de brug op de hoek gerekend tot aan Stadhoudersweg 8 (Westerhuis), werd destijds - voor de demping van de Zuidervaart - gekaast.

De volmachten van het Oud Bildt verkochten rond 1865 het huis aan het burgerlijk armbestuur van St.-Annaparochie.

Verkoop in 1872



Het pand nu, als onderdeel van Albert Heijn.

Wandeling 80: Warmoesstraat 39 (+35)

Het armhuis van 1819 met een rijke historie tot en met 1908

Het huis waartegen het meisjes leunt, is Warmoesstraat 17 en dat met de vierde dakkapel is het net gebouwde, grote huis van de gemeente-architect (ooit Warmoesstraat 39). Daar ten zuiden van zien we de hoge gevel van het werkhuis annex de turfschuur. In de verte zien we de verlamde Johannes Tjeerds Pot in zijn wagentje, 1910.



De oudste berichten

Geloof het of niet. Vanaf het begin der Bildtse tijden werd er door de dorpsvolmachten belasting geheven over de morgentallen Oud-Bildtland van de drie parochiegebieden. Uit dit Oud-Bildtomslog werden in elke parochie de predikant en de schoolmeester-koster betaald, kerk, school, vaarten, wegen en bruggen onderhouden en de algemene armen onderhouden. Dus de pachters (na 1752 de eigenaars) van het Oud-Bildt onder St.-Annaparochie moesten de zieken, de zwakken, de werklozen en de ouden van dagen door de tijd zien te helpen. De kerkelijke armen – lidmaten dus – werden onderhouden door de hervormde diaconie en de armenverzoekers van de doopsgezinde gemeente.

De kerk- en armvoogden regelden de armenzorg. Ze brachten de armlastigen onder bij burgers die daar een vergoeding voor kregen. Soms kregen de behoeftigen een plekje in een van de armvoogdhuisjes die her en der verspreid stonden in en onder St.-Annaparochie. In de Wijde steeg stond een dergelijk armhuis (goed voor vijf gezinnen) en ook de Warmoesstraat telde menig armvoogd- dan wel diaconiehuisje.

Warmestraat

Wie de gevel van Albert Heijn/Wassenaar aandachtig in ogenschouw neemt, ziet acht vooruitspringende gevelsegmenten. We hebben vorige week geleerd dat op de plek van de winkel van Marten Jobs Wassenaar en het robuuste huis van Jippe Faber, voor 1834 niet twee maar drie huizen stonden. We hebben het noordelijkste

van 't bleekvelt, ook met de gerechtigheid van een vrije watergang na de gragt toe."

Voogdenhuis

"Belast met 14½ stuivers jaarlijkse grondpact en met onderhoud van de gehele straat en wal en geniet de agterkamer op de wal een vrij opslagh, voorts met onderhoud van de heinigen benevens de naburen als van ouds, wijders met actien, servituten en gerechtigheden daar toe en aanbehorende. Alzo verkogt voor de somma van dertigh caroliguldens ijder twintig stuivers doende te betalen in baren en klinkende munte sonder landschapsobligation of toner deses in betalinge te mogen geven."

De kerk- en armvoogden waren nu eigenaar van het hele pand, dat in de boeken omschreven werd als voogdenhuis. Ook de huizen ten noorden en ten zuiden hiervan waren reeds eigendom van genoemde voogden. In het voogdenhuis werden armlastige lieden en ouden van dagen ondergebracht. Ze waren talrijk en daarom noemen wij geen namen

Toen in 1818 het bestuur van de grietienij Het Bildt, hand in hand met de volmachten en de kerk- en armvoogden, overging tot het maken van een plan voor verbetering van het armwezen, werd besloten dat er een heus arm- en weeshuis in St.-Annaparochie moest komen. Door de arme lieden in één tehuis te concentreren, zou, zo werd gedacht, geld kunnen worden bespaard. Bezuinigingen zijn van alle tijden.

Nieuwbouw in 1819

Het oude huis werd gesloopt en er

1814 getrouwd met Wietsche Heeres de Vries. Het echtpaar kreeg zes kinderen. En nu lag Jan op 7 juli 1827, slechts 42 jaar oud, op zijn sterfbed. Hij hoorde gezang en genoot zichtbaar, tot ongenoegen van zijn aanstaande weduwe. Zij vroeg hem of hij geen zorgen had, hoe het straks met het gezin zonder vader in huis verder moest. Jan tilde moeizaam het hoofd van het kussen op en zei, nee declameerde: "Wietsche, jij zult geen armoede kennen." Op zijn zachtst gezegd een boude uitspraak, aangezien het meer dan duidelijk was dat zijn kinderen in het arm- en weeshuis zouden belanden. Of sprak hier de voorzienigheid?

Een paar dagen na de begrafenis kwamen de armvoogden bij de weduwe Hoekstra op bezoek en vroegen haar of zij de nieuwe weesmoeder in het armhuis wilde worden. En zo geschiedde. De zes kinderen belandden dus wel in het armhuis, maar met hun moeder Wietsche in het voorhuis! Wietsche trouwde in 1828 met Sijmen Pieters Schat. Elke zondag liep ze – ze was een lange verschijning, met een bos op haar wangen, met de weeskinderen naar de Van Harenskerk waar ze hun vaste plaatsen innamen. In 1837 overleed ze, in het voorhuis van het armhuis.

Stinksloot

Dat een dergelijk arm- en weeshuis veel onderhoud vergde, blijkt uit het feit dat in 1845 het tehuis wederom aanmerkelijk werd vertimmerd en verbeterd.

In 1871 werd de armenzorg in de gemeente Het Bildt gereorganiseerd. De drie dorpsbesturen werden opgeheven en er kwam één burgerlijk armbestuur. Het gesticht te St.-Annaparochie werd nu

geboren en was nog vrijgezel, maar trouwde spoedig met de nog piepjonge Sjoukje Huizinga. Zij kwam van Beetsterzwaag en werd de nieuwe weesmoeder. Het echtpaar werd opgevolgd door Pieter Reinders Schat en zijn vrouw Tjerke Martens Koning. Zij zwaaiden de scepter tot 1862. De nieuwe zwaamvader en weesmoeder waren Pieter Daniëls Eeringa en Ilkje Jans Postmus. Zij kwamen van Oosternijkerk en vertrokken reeds in 1870 naar Liensens. Hun plaats werd ingenomen door Waling Jacobs Bakker en Eke Folkerts Hogerhuis. Het echtpaar kwam van St.-Jacobiparochie. Weesmoeder Eke overleed in 1879. Toen werd Dirk Klazes Kuiken de nieuwe zwaamvader. Hij en zijn vrouw Maaikje Baukes Keizer verhuisden op 18 november 1908 met de 43 bewoners van het oude armhuis op het Zuideinde naar het nieuwe gesticht voor ouden van dagen aan de Westerdijk (Statenweg, nu Vlaswiek).

Toen de nieuwbouw eenmaal was ingewijd, verkocht het burgerlijk armbestuur het armhuis c.a. aan de gemeente het Bildt en zocht en vond het gemeentebestuur een nieuwe bestemming voor alle bouwwerken van het toch wel omvangrijke armhuiscomplex.

De woning en tuin van het voormalige armhuis werd eerst verhuurd aan Ilpe A. de Vries, die kort daarvoor eervol ontslag had gekregen als weesvader te Vrouwenparochie en per 12 mei 1909 was aangesteld als kok in het nieuwe gesticht voor ouden van dagen. Tijdelijk kon zijn gezin hier wonen.

Warmoesstraat 39

B & W heeft in eerste instantie gestoemd met het idee om het voorhuis van het voormalige armhuis te verkopen aan het Rijk om daar een nieuw post- en telegraafkantoor te stichten. Dat plan ging niet door; spoedig zou het nieuwe postkantoor aan de Westerdijk (Statenweg), tegenover d'Avila verrijzen.

Nu kwam plan B ter tafel. Voortaan zou de gemeente de timmerwerken in eigen beheer nemen. Het voorhuis werd nu verbouwd tot ambtswoning van de nieuwe gemeentearchitect en een gedeelte van het voormalige armhuis werd verbouwd tot de gemeentetimmerwerkplaats. De nieuwe architect Anne Oosterbaan nam in 1911 hier zijn intrek met zijn vrouw Doetje Jongma (kwam van Arum) en twee kinderen.

Anne Oosterbaan werd geboren in 1876 te Tzummarum. Zijn vrouw overleed in 1919. Oosterbaan bewoonde het wit bepleisterde huis met de karakteristieke portiek tot in 1922. De volgende

gemeentearchitect en dus nieuwe bewoner van het huis – het was tenslotte een ambtswoning – was Jan Huitema. Hij kwam van Beetsterzwaag en was getrouwd met Antje Stoker (kwam van Appelscha). Het echtpaar kreeg hier twee kinderen: Albertje (1923) en Clara (1928).

Ambtswoning af

In 1920, toen de gemeentetimmerplaats alsmede de stalling voor de brandweerauto werden overgebracht naar de voormalige groentedorgerij (nu Warmoesstraat 61, de Wereldwinkel), zorgde de oude werkplaats in de tuin van Warmoesstraat 39 voor tijdelijk onderdak voor diverse huisgezinnen. Er was destijds woningnood.

De familie Jan Huitema verhuisde in april 1930 naar elders in St.-Annaparochie. In datzelfde jaar verkocht de gemeente Het Bildt huis, pakhuis en erf aan Pieter Jans Lont, motorschipper te St.-Annaparochie. Het pakhuis was de voormalige timmerwerkplaats die nu spoedig werd gebruikt als garage van de KLMV, want Lont was de L van de KLMV, het vervoersbedrijf dat opgericht werd door De Koe, Lont, Monsma en De Vries. In het huis werd een kamer ingericht als het eerste kantoor van diezelfde KLMV.

Pieter Jans Lont werd geboren in 1900 te St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Reinskje Looijenga (kwam van Berlikum). Het echtpaar kreeg zes kinderen: Jeltje, Jan, Jacob, Reinder, Taeke (jong overleden) en Kinke.

Schade aan schoorsteen

Een ballon van zilverkleurig zeildoek leidde op 7 december 1940 tot consternatie in St.-Annaparochie. We lezen mee in de Bildtse Courant: "Kabelballon gedaald. Vrijdagmiddag half vijf zagen de bewoners van den Westerdijk alhier ten zuiden van den Middelweg een laag drijvende kabelballon uit westelijke richting op de Kade aankomen. De bewoners daar zagen de kabelballon ook naderen en waren enkele oogenblikken in grote angst. Het eerste wat getroffen werd waren de draden der centrale radio bij den voorman S. Postma aan de Kade en tevens werden enige dakpannen vernield.

Geluklijk vervolgde het gevaarte zijn weg tusschen de huizen door tot hij bij P. Lont op het Zuideinde in botsing kwam met diens schoorsteen, waarvan het bord afgeslingerd werd waardoor vele dakpannen en een gedeelte van de lijstgoot werden verbrijzeld. Daarna werd de wed. J. Keizer,

die met een paar huisgenoten in de kamer zat, hevig verschrikt. Een groote ruit werd aan gruis over de kamer gezaaid, dakpannen hoorde men rinkelen."

Tja, het was oorlog.

Jippe Faber

In maart 1961 verhuisde het gezin Pieter Lont naar elders in St.-Annaparochie. Even daarvoor had

Jippe Kornelis Faber huis, garage en erf gekocht. Hij werd geboren in 1923 te St.-Jacobiparochie en was handelaar in aardappels. Hij trouwde met Martha Grietje Postma. Het echtpaar woonde hier met zes kinderen: Sietske, Kornelis, Neeltje, Meindert, Jan en Jokelien. De kinderen verlieten het ouderlijk huis en het echtpaar Faber-Postma verhuisde in januari 1981 naar de Wiebe Boumastraat, St.-Annaparochie. Winkelier en buurman Herman Wassenaar kocht het pand en voegde het bij zijn winkel. Het werd gebruikt als nieuwe entree van zijn winkel en als magazijn. Na de grote verbouwing in 1994-1995 werd het perceel onderdeel van de nieuwe supermarkt Albert Heijn/Wassenaar.

Warmoesstraat 35

Een forse uitbouw van het armhuis stond ten oosten (en dus eigenlijk in de achtertuin) van de winkel van Marten Wassenaar. Het is (we houden een slag om de arm) gebouwd in 1895. Dat bouwwerk bleef intact.

Het was de voormalige grote zaal (nu min of meer de zuivelafdeling van AH/Wassenaar). In verband met het verplicht invoeren van gymnastieklessen of vrije orde-oeeningen zoals het destijds werd verwoord, op de openbare lagere scholen, liet het gemeentebestuur in 1909 de grote zaal inrichten als gymnastieklokaal. Ook de plaatselijke gymnastiekverenigingen (de Oude Oosters (later omgedoopt in Luctor et Emergo, nog later in S.S.S.) en Daam van Haren hielden hier hun oefeningen.

Ook het fanfarekorps Excelsior mocht van de gemeenteraad gebruik maken van het lokaal voor het houden van oefeningen.

Sociëteit Ons Genoegen

In de dertiger jaren van de 20ste eeuw, in de tijd van grote crisis en dito woningnood, werd het gebouw zelf woning. Het gemeentebestuur maakte op 20 mei 1937 bekend dat "wij, om althans een onderdak te verschaffen, moeten besluiten nog enkele gezinnen onder te brengen in het oud-gymnastieklokaal aan het Zuideinde aldaar, eigen aan de gemeente. Zoals u bekend is daarin sedert Mei 1936 reeds een gezin gehuisvest wegens gebrek aan een woning. Met ingebruikneming ook van den zolder zouden daarin in totaal 5 gezinnen ondergebracht moeten worden."

De zolder werd in meerdere woonvertrekken verdeeld. Door stenen muren? Nee. Wanden van hout? Nee, door karton! Iedereen luisterde mee. En keek mee, want deze 'wanden' waren slechts van geringe hoogte. Iemand die op een stoel ging staan, keek mee.

Het gebouw werd later nog gebruikt als distributiekantoor (tijdens de Tweede Wereldoorlog, met 's avonds permanente bewaking), als vergaderkantoor en instructieruimte voor de BB, cursusruimte van de EHBO, noodlokaal voor de plaatselijke scholen, belastingkantoor en vanaf 1964 als de onvolprezen bejaardensociëteit Ons Genoegen.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Overzicht van het voormalige eigendom van het Burgerlijk Armbestuur. We ontwaren de wit bepleisterde gevel van het huis van Jippe Faber, het bankgebouw met de ruime tuin waar ooit de liggenden van het Groen Kruis stonden en de grote zaal van het oude armhuis, 1952.

(Warmoesstraat 37) en het middelste huis (het verdwenen huis) reeds behandeld. Deze week zoomen wij in op het vierde vooruitstekende gevelsegment met de ruimte daarachter gelegen, van de zwenkhekjes tot aan de vleesgerechten.

Het pand was in 1708 verdeeld in twee kamers, twee woningen. De voorkamer was eigendom van de crediteuren van Anne Poulus (hij had dus schulden) en zij verkochten de voorkamer aan Douwe Jans en zijn vrouw. Het achterhuis was eigendom van Feico Cornelis. Hoe de overgang verliep, is ons onbekend, maar in 1730 waren Gerrijt Dirx Krottje en zijn vrouw Houkje Ennes eigenaar van de voorkamer en gingen over tot verkoop.

Verkoop in 1730

Zij, "de egtelieden in Anna Gebuurte, doe cond en bekennen uit ter hand vercoft, cedeerd en overgedragen te hebben, sulx doende mijs desen, aan Boijen Cornelis 't Hoen, en Reiner Clasen in qualiteit als kerk en arme voogden van Anna Parochie een voorkamer staande in voorschreven gebuurte op de brede kant van de Warmestraat, hebbende Foppe Clases wedu en kinderen ten noorden, de copers in hun qualiteit met een mandemuir ten oosten, diaconie van Anna Parochie ten zuiden, de gemene straat ten westen, voorts geseide Foppe Clases wedu en kinderen met de halve agterplaatse bestaande in de oostere helft der hovinge, bomen en plantagie sampt mande gebruik

verrees een armhuis. Dit werd het tehuis voor de armen, de wezen, de gehandicapten en de ouden van dagen. Het armhuis bestond uit een dienstwoning voor de zwaamvader en weesmoeder; een voogdenkamer waar de armvoogdij vergaderde; een drietal kelders; grote zolders; een slaapzaal, een slaapzolder met bedsteden en 15 slaapkribben; een keuken; een grote zaal met 30 stoelen, vijf tafels, oude stoven, twee lampen, een spiegel en drie bedden met toebehoren; een washok en een ziekenkamer. Verder was er sprake van een put, een regenbak en een pomp. De bouw werd gegund aan Dirk Jans Klinkert en Jan Jans Post, meester-timmerman te respectievelijk Engelum en St.-Annaparochie voor f 4.399,=.

N.B. Ten zuiden van het eigenlijke armhuis stonden het werkhuis en de turfschuur. We komen er de komende weken op terug.

Weesmoeder Wietsche

In de voorkamer aan de Warmoesstraat woonde het gezin van de armvader en –moeder. De eerste die we daar tegenkomen, was Sjarde Jelles Visser die getrouwd was met Sjoukje Simens. Hij verichte reeds als bode in dienst bij de volmachten werkzaamheden zoals het schoonmaken van de kerk en het onderhouden van het kerkhof. Tegen 1827 was de vacature vacant.

Jan Jans Hoekstra, een noeste werkmant te St.-Annaparochie, was in

ingericht tot armhuis voor oude lieden. Dat te St.-Jacobiparochie werd opgeheven en dat te Vrouwenparochie werd bestemd voor de wezen. Dit betekende een toename van het aantal bewoners. In 1874 werden er 55 personen in het armhuis verpleegd. Wederom volgde een fikse verbouwing. Vooral de lichtschepingen en de luchtverversing kregen aandacht. Het stonk in het oude armhuis.

En dan was er nog ter hoogte van en evenwijdig aan de huidige Cingel de stinksloot, het laatste restant van de brede gracht die de tuinen van huize Van Haren aan de westzijde beschermde tegen ongenode indringers. Decennialang is er in de gemeenteraad gedelibereerd over de overlast die de sloot veroorzaakte. De gracht werd pas in 1896 gedempt en het armhuis werd aangesloten op het grote riool in het Zuideinde.

En nu wij de gemeenteraad toch hebben genoemd, nog het volgende: in een raadsvergadering van januari 1890 werd besloten "tot het aanleggen van een elektrische bel van den telefoonhouder naar het armhuis te St. Anna Parochie, om telegrambestellers spoedig te kunnen waarschuwen." De kosten waren f 22,50.

Armvaders en weesmoeders

Wietsche werd als weesmoeder opgevolgd door Arjaantje Annes de Vries. Weesvader was destijds Arjen Alberts van der Plaet. Hij werd in 1825 te St.-Annaparochie



De gevel, onderdeel van Albert Heijn, anno nu.

Wandeling 81: Warmoesstraat 41

Mooie klokgevel van Voorschotbank en magazijn Groene Kruis

De woning van de conciërge van de Coöperatieve Voorschotbank, tevens magazijnhouder van het Groene Kruis, ± 1950

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1714 waren de kerk- en armvoogden al eigenaar van dit perceel. Het is goed mogelijk dat sinds de onheugelijkste tijden op Het Bildt de voogdij altijd eigenaar is geweest. Hier woonden dus armen, ouden, manken, zieken, kranken en wezen, voor ons naamloos.

We weten sinds afgelopen week dat het huis ten noorden in 1818 werd gesloopt. Daar werd toen het nieuwe armhuis gebouwd. Het huis dat wij thans beschrijven werd in dat jaar gesticht dan wel ingericht als werkhuis, want ja, de oudjes, de manken en de wezen moesten werken.

De inventaris van het werkhuis en het erf ten oosten omvatte in 1859: "een

als stal voor twee zwartbonte koeien en die moesten worden gemolken. En er stond het baarhuis. Baarhuis? Ja, zolang nog op het kerkhof werd begraven (tot 1875), werden de overledenen hier opgebaard. Hier was sprake van schamels en planken en vanaf hier werden de lijken naar het kerkhof gedragen.

En de koek is nog niet op, want het armhuiscomplex bestond verder nog uit een turfhuis (Warmoesstraat 43), maar nu lopen we een week op de Wandeling vooruit.

We hebben vorige week kunnen lezen dat het nieuwe gesticht voor ouden van dagen aan de Westerdijk (Statenweg) in november 1908 werd geopend en dat de gemeente Het Bildt, die nu eigenaar was geworden van het armhuiscomplex, een nieuwe bestemming voor de vele

overeenkomst aan met de afdeling St.-Annaparochie van Het Groene Kruis omtrent het medegebruik van dat gebouw.

De vereniging Het Groene Kruis had soortgelijke problemen als de bank. Het magazijn was gehuisvest op de zolder van het gemeentehuis (Van Harenstraat 3 en 5) en dat voldeed niet langer. Het bestuur was dus dolblij met het gebaar van de Voorschotbank om ruimte te huren in het nieuwe bankgebouw.

Jan Woudstra, timmerman te St.-Annaparochie bood f 120,00 en mocht het werkhuis c.q. de turfschuur afbreken. J. Nauta, ook timmerman te St.-Annaparochie bouwde het nieuwe onderkomen voor f 3.184,00, dat op in mei 1911 in gebruik werd genomen.



Grote tuin

Tjeerd Pot werd in 1937 opgevolgd door Klaas Hogerhuis, geboren in 1897 te St.-Jacobiparochie. Hij woonde hier met zijn vrouw Tetje Hoekstra en dochter Pietje. Waarschijnlijk tot in 1941.

Op 12 mei 1941 werd de conciërgewoning ingenomen door het gezin van Hendrik van der Ploeg. Hij was arbeider van beroep. Zijn vrouw heette Jannigje Brouwer. Het echtpaar woonde hier met twee kinderen: Aaltje (1928) en Elizabeth (1937). In december 1953 verhuisde het gezin Van der Ploeg naar Altoenastraat 9. Maar er verhuisde meer dat jaar. De Voorschotbank Het Bildt verhuisde naar een nieuw onderkomen aan de Westerdijk (Statenweg). De bank verkocht nu het pand dat wij behandelen, voor f 7.400,00 aan Sijte Boterhoek die tevens van de gemeente Het Bildt de grond kocht. Het werd omschreven als "het voormalig bankgebouw met conciërgewoning en magazijn van het Groene Kruis, met het opstalrecht op de grond, vrije steeg ten zuiden, achterliggende grote tuin enzovoort, groot 8 are en 25 centiare."

Die grote tuin lag achter, dus ten

Cingel drastisch veranderd. Sijte Boterhoek liet in de grote tuin, direct aan de Cingel, een werkplaats met vijf autoboxen bouwen.

Zoon Gerard trouwde in 1967 met Sietske Jansma en nam de zaak over, terwijl Boterhoek sr. naar de Dirk Janszstraat verhuisde. Ook Gerard Boterhoek was koopman. Een advertentie in De Bildtse Post van 1975 maakt duidelijk waarin: "Boterhoek ruimt op. Nog enkele nieuwe salontafels, p. st. f 50,-; Nieuwe slaapkamertafeltjes f 12,50; Z.g.a.n. gashaard f 125,-; Hometrainer f 100,-; Roeiapparaat f 50,-; Prima gebruikte diverse modellen eiken eetkamerstoelen, per 4 stuks f 40,-; Dressoirs vanaf f 25,-"

Het echtpaar Boterhoek-Jansma verhuisde met hun drie kinderen in december 1977 van hier naar Van Harenstraat 22.

Supermarkt Wassenaar

Herman Jan Wassenaar, de winkelier die we al eerder zijn tegengekomen, had zijn winkelhuis in 1972 vervuld met een woning in de S. Brandsmalaan. Zes jaar later verhuisde hij naar het voormalige bankgebouw en kwam zo weer dicht bij



Tussen de tweede en derde boom van rechts ontwaren we de rechtopstaande gevel en de dakpannen van het werkhuis c.q. de turfschuur, 1886

kroodwagen, een mestplank, bezems, luiwagens en ander dagelijks gereedschap van dien aard, een slijpdraaisteen, een hekscheil, een aardappelton, vier tons bakken, een schop, een mesthoop, vier turfkorven, een ladder, een schuifbord, eenige romling. Voorts tien vlasbraken, tien dito slijpen, drie vlasbeukers, acht roepels met banken, een hekel, een platte kroodwagen en eenige ledige vaten."

Baarhuis

Het is duidelijk: in het werkhuis werd door de armen en wezen vlas verwerkt. Nabij het werkhuis stond een hok dat dienst deed

bouwwerken zocht.

Nieuwbouw in 1911

De Coöperatieve Voorschot- en Spaarbank Het Bildt werd in 1898 opgericht, wat in een behoefte voorzorg. Vergaderingen en zittingen werden gehouden in de bewaarschool (Wassenberghstraat, ooit De Schakel) en dat voldeed niet langer. Het gemeentebestuur kwam de bank tegemoet. Het oude werkhuis werd op afbraak verkocht en de grond werd voor f 25,00 per jaar in opstal gegeven aan de Voorschotbank. Het bestuur van de bank liet een gebouw met conciërgewoning bouwen en ging tevens

Conciërgewoning

De eerste bewoner werd Tjeerd Alberts Pot, geboren in 1874 te Vrouwenparochie. Hij was timmerknecht in dienst bij de gemeente, maar hij werd ook benoemd tot conciërge van de Coöperatieve Voorschot- en Spaarbank Het Bildt en hij werd tevens benoemd als bewaarder van het magazijn van Het Groene Kruis!

Tjeerd Pot werd geboren in 1874 te Vrouwenparochie (hij was familie van Tjeerd Johannes Pot, de timmerman en naamgever van Pots steeg). Hij trouwde in 1901 met Taapke Jelles Dijkstra. Het



De panden Warmoesstraat 41 tot en met 47, 1993

echtpaar kreeg drie kinderen: Leen (1903), Janke (1908) en Ida (1919). Behalve de genoemde banen, was hij ook nog werkzaam bij de vrijwillige brandweer.

In de grote tuin ten oosten en zuiden van het bank- c.q. Groene Kruisgebouw was ruimte voor vier en later zes zogenaamde ligtenten. Wie de gevreesde ziekte TBC had, moest uitzieken in zulke houten hokjes, met veel glas voor licht en ventilatie voor frisse lucht. 'Tentje liggen' werd dat destijds genoemd.

oosten van de panden Warmoesstraat 41, 43 en 45.

Familie Boterhoek

Sijte Boterhoek werd geboren in 1902. Hij huwde Fokje Huberts. Zij kregen drie kinderen: Sjouke (1936), Trijntje (1937) en Gerard Douwe (1942). Sijte Boterhoek was koopman op het gebied van woninginrichting en antiek en verder in alles wat los en vast zat.

In 1965 werd het uitzicht vanaf de

de pas verbouwde supermarkt van de gebroeders Wassenaar te wonen.

Toen met de grote verbouwing in 1994-1995 acht panden in de Warmoesstraat zouden opgaan in de nieuwe voorgevel van supermarkt Albert Heijn/Wassenaar, werd besloten dat de historische gevel van de voormalige Voorschotbank en het Groene Kruis bestaan moest blijven. En hij staat nog steeds vier overeind.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Het pand nu, met de fraaie gevel nog in stand.

Wandeling 82: Warmoesstraat 43

Over een turfschuur, nieuwe pekelharing en de V van KLMV

De oudste berichten

Geloof het of niet. Het huis dat we nu zullen bespreken, is wat de oudste berichten betreft, omgeven door mistflarden. Duidelijke bronnen ontbreken. De vaak raadselachtige gegevens spreken elkaar tegen, maar door volharding en het vage begrip intuïtie kunnen we het volgende reconstrueren. In 1707 waren Rienick Bastiaens en zijn vrouw Aefke Beerts eigenaars van "een schone huisinge, schuire en achterplaatse en hovinge met inreede na de schuire, staande in Anna gebuurte in de Warmestraat op de oostkant, hebbende sijn Excellenties Gingel ten oosten en de straat ten westen, vrij van grondpact en huurjaren, voorts met actien, servituten en gerechtigheden die daar toe en aanbehorende."

Koper was ene Jan Hendrick Arjens. Hij verhuurde het huis met de schuur. In 1712 overleed hij. Zijn kinderen Lijsbet, Hendrick, Claasie, Feikje en Ernst werden massaal eigenaar. In 1713 kocht zoon Ernst Jans het viervijfde gedeelte van zijn broer en zusters. Hij telde er 327 caroligulden en 15 stuivers voor neer, kennelijk meer dan de echte waarde. Reeds drie jaar later verkocht hij het huis, nu voor 230 caroligulden. De nieuwe bezitter was Pijter Clazen Boon die hier ook kwam wonen.

"Schoone huizinge zampt hoffie"

Hij was getrouwd met Lijsbet Douwes. Boon leende 200 caroligulden van zijn schoonvader Douwe Pijters. Pijter Boon en Lijsbet Douwes verkochten in 1720 de "schoone huizinge bestaende in twee kamers, voorhuis, groote schuur achterplaatse off hoffie met boomen en plantagie met alles wat daar in, om en aan aard, muir, spijker, en nagelvast is en toebehoort, staande in Anna gebuurte op de brede kant van de warmestraat, hebbende de heer grietman Harens kinderen ten oosten, de voogden en diaconen dezer Parochie ten zuiden, de gemeene straat en vaart ten westen, met de geheele eigendom van de steigh ten noorden van de huizinge tot aan de schuur toe, vrij van grondpact, met onderhout van heiningen en staketten zoo als voor desen is gewest, voorts met actien, servituten en gerechtigheden daartoe en aanbehorende."

Koper was Wilco Andries met zijn



Het Zuideinde met rechts de voormalige brede kant, ± 1940

vrouw Lijsbet Wijgers. Lang heeft dit echtpaar hier niet gewoond, want in 1727 verkochten Wilco en Lijsbet het huis met schuur en boomgaard voor 544 caroligulden aan Cornelis Aris. Het staat vast dat hij in 1738 landbouwer was en op de Bontemantel (Middelweg-West 174) woonde, zodat we voor waarheid kunnen aannemen dat hij of het huis had verkocht of verhuurde.

"Ruime schuur met koehuis"

In 1741 waren Merk Clazen en Vrouwken Clazen eigenaars van de gardenierswoning aan de Warmestraat. Waarschijnlijk waren ze broer en zuster en hebben ze de woning geërfd. Merk Clazen was in 1715 getrouwd met Engeltie Doens en uit dit huwelijk werd een jaar later een zoon Doen geboren. Deze Doen Merkes trouwde in 1741 met Romkje Jans en zij werden in 1750 eigenaar van de "huisinge cum annexis bestaende in een kamer, voorhuis, ruime schuur en koehuis zampt agterplaatse met hovinge, boomen en plantagie."

Vijf jaar later verkochten ze de hele handel al weer. Pijter Migchiels en zijn vrouw Hijke Alles waren de nieuwe eigenaars en bewoners. Het echtpaar kreeg twee kinderen. Moeder Hijke overleed en vader Pijter hertrouwde in 1759 met Grietje Philips met wie hij nog een keer vader werd. In 1763 verkocht Pijter Migchiels het huis aan Doede Willems.

Huurhuis

Doede Willems verhuisde van een

zuidelijker staand huis (Warmoesstraat 49) naar hier, maar overleed spoedig. De meubelen en het verdere huisraad alsmede het zilver en goud werd bij boelgoed verkocht en de curatoren over dode Doede zijn onmondige, minderjarige kinderen verkochten het huis in 1765 aan Enne Ennes en zijn vrouw. Hij was mr. timmerman te St.-Annaparochie en we zijn hem op onze Wandeling al eerder tegengekomen als eigenaar van een huis op het Zuideinde. Enne Ennes verkocht namens hemzelf en zijn vrouw het huis in 1772 aan dr. Henricus Andreae. Hem kennen we ook nog wel. Hij was grietijsecretaris die in het handelen van huizen een tweede inkomstenbron had. De secretaris verhuurde het pand aan Gosse Jacobs (1772), Ijede Jacobs (1773), Waling Gerrijts (1774) en Obbe Daams (1775-1803).

Obbe Daams was weduwnaar van Trijntje Louwrens en vader van drie kinderen toen hij in 1772 hertrouwde met Neeltje Jans. De secretaris, die nu door het leven ging als Henricus Andreae van Beucker, moest zijn baan in de woelige Franse jaren opgeven en verhuisde naar Franeker. Hij verkocht in 1803 het huis met "stallinge en schuurte bij Obbe Daams in gebruik tot 12 mei 1803" aan Pieter Jeltjes en zijn vrouw Baukje Jans.

Melktapper De Vries

Pieter Jeltjes was gardenier aan de Zuiderweg (Hemmemaweg) onder St.-Annaparochie in een gardeniershuis genaamd Pasveer. Het stond ten oosten van de huidige Hemmemaweg, precies op de

hoogte van de vroegere ijsbaan (nu nabij de Woningstichting). Pieter Jeltjes en Baukje Jans verhuisden met hun kinderen van daar naar hier, maar slechts een jaar later werd het huis "waarin twee woningen, koe en paardestallinge, schuurte, wagenhuis en verdere gerijflijkheden" verkocht aan Jan Jans Post. In een van de woningen vertoefde

toegevoegd aan het armhuiscomplex. Wij denken dat de term werkhuis in de kadastrale leggers abus is, want het huis werd in een advertentie in de Leeuwarder Courant in 1828 omschreven als "een huizinge met koestalling, groote tuin en turfschuur."

Het eigendom van de turfschuur ging met de reorganisatie van het armwezen

schutting is afgescheiden".

In 1900 wilde het burgerlijk ambestuur de werkschuur afstoten. De gemeente Het Bildt kocht de grond met de bebouwing. De bebouwing werd vervolgens verkocht aan huurder Feike Krotte die dus nu opstalhouder werd. Hij liet het huis prompt verbouwen door timmerman J. Koldijk voor f 1.173,00. Wat de reden is geweest, weten wij niet (brand?), maar in 1903 werd het huis van Krotte herbouwd.

Feike Krotte dreef hier een winkel. Hij adverteerde in september dat jaar met "Verkrijgbaar! Nieuwe pekelharing, zooveen aangevoerd uit Maasluis."

Ook in 1903 overleed zijn tweede vrouw. De winkelier trouwde niet weer. Er was ruimte te over in het huis en zo werd huize Krotte bij tijd en wijle een pension; het gezin van arbeider Pieter Bosma (vrouw Jeltje Bilstra en dochter Sijke) woonde hier tot 1922 bij in. Vanaf 1927 verbleef het gezin van vishandelaar Jarig Jacob Meijer (vrouw Maartje Schreur en dochter Trijntje) hier. Dit gastgezin vertrok in 1928 naar IJmuiden.

Gerrit de Vries

Op Elanslaagte woonde Gerrit Sijmens de Vries. In 1929 ruilden De Vries en



Het onbewoonde Warmoesstraat 43 zal spoedig worden gesloopt, ± 1993

Obbe Daams nog steeds. Hij overleed hier in 1807. Hij werd bedield door de kerk- en armvoogden.

Jan Jans Post was landbouwer op de afgebrande plaats (nabij Siktaris Brouwerstraat). Hij was getrouwd met Maartje Jans Kuiken en vader van – zoek een stoel – veertien kinderen. Een dochter, Richtsje Jans Post trouwde met Sjoerd Rinzes de Vries en zij kwamen hier nu wonen. De Vries was gardenier en melktapper. De achterwoning werd verhuurd aan diverse werklieden. De melktapper overleed hier in 1814.

Eigenaar Jan Jans Post overleed in 1820 op zijn boerderij en de erfgenen verkochten in 1828 onderhands het huis aan de kerk- en armvoogden van St.-Annaparochie.

Turfschuur

Het woonhuis werd in 1832 afgebroken en in dat jaar stond het pand te boek als werkhuis. De armvoogden hadden in 1818 het nieuwe armhuis laten bouwen met ten zuiden daarvan een werkhuis. Nu zij in 1828 ook eigenaar werden van het perceel dat we nu bespreken, werd ook dit pand

in 1859 over in handen van het burgerlijk ambestuur van St.-Annaparochie en na een soortgelijke verandering in 1871 werd het burgerlijk ambestuur Het Bildt eigenaar.

In de turfschuur die dus ook als werkhuis werd gebruikt, werd een inpandige woning ingericht, in het westerse gedeelte. Het ambestuur verhuurde die woning achtereenvolgens aan timmernecht Jasper Klazes Keizer (1872-1876), veldarbeider Pieter Reinders Schat (1876-1879), werkman Jacob Folkerts Beimers (1879-1881) en Feike Jans Krotte (1881 en verder).

Herbouw in 1903

Feike Jans Krotte werd geboren in 1854 en ondanks dat hij hooghaarlemmerdijks sprak, was hij een echte Bildtster. Hij was werkmans en getrouwd met Reintje Ates Atema. Zij kregen in januari 1883 een zoon Jan, maar die heeft slechts enkele weken geleefd. Reintje overleed in het kraambed. Een jaar later hertrouwde Krotte met Froukje Jans van der Laan (kwam van St.-Annaparochie). Hij huurde voor f 45,00 per jaar de woning die omschreven werd als "het westelijke gedeelte van de daaraan belendende werkschuur zoo als die door een

Krotte van woning. Gerrit Sijmens de Vries werd geboren in 1900 te St.-Annaparochie. Hij was vrachtrijder en later de V van de KLMV. Hij was in 1924 getrouwd met Sjoukje Krol. Het echtpaar kreeg vier kinderen. In november 1985 verhuisde het echtpaar De Vries-Krol van hier naar de Vlaswiek.

In februari 1986 kwam Leentje Smit hier wonen. De gescheiden vrouw verbleef hier zeven maanden. De laatste bewoner van dit pand woonde hier ook kort. Badmeester Thomas Kuiken en zijn vrouw Grietje van der Schaaf woonden hier een jaar met hun twee jonge kinderen. Op 1 september 1987 verhuisde het gezin van hier naar De Keeg.

Winkelier Wassenaar had onderwijl het pand aangekocht en met de grote verbouwing van de supermarkt in 1994-1995 werd het gesloopt.

De plek waar Feike Krotte ooit de pekelharing verkocht, gaat anno 2012 schuil achter het (van het noorden berekend) zede vooruitstekende segment van de voorgevel van de winkel Albert Heijn/Wassenaar (nu de kassa van Etos).

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Nu huist de Etos in het pand (rechts van de ingang)

Wandeling 83: Warmoesstraat 45

Herberg annex slagerij bestond in 1772-1873 uit twee woningen

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1711 was IJsbrand Jans eigenaar van het huis dat we nu gaan doen. Hij was in 1655 voor het gerecht getrouwd met Tettie Annes. IJsbrand was dus doopsgezind. Hij was "holtcoper" van beroep. Later manifesteerde hij zich als timmerman. Hij was eigenaar van meerdere huizen in en onder St.-Annaparochie.

In 1722 was Gerrit Arjens eigenaar namens zijn vrouw. Zij heette Grietje IJsbrands en was hoogstwaarschijnlijk een dochter van timmerman IJsbrand Jans. Twee jaar later was het huis eigendom van de erven Gerrit Arjens.

Tussen 1729 en 1739 werd het huis verkocht aan Machiel Pijters. Hij was in 1723 getrouwd met Trijntje Mensis en zij kregen zes kinderen. Machiel Pijters was "te enemaal verarmt" en wel zodanig dat hij in 1739 geen reëel (onroerendgoedsbelasting) hoofd te betalen. Het huis werd zes jaar later omschreven als vervallen. Machiel Pijters overleed voor 1767. De weduwe die in de boeken voorkomt als pauper, bleef hier wonen met een dochter Trijntje. Moeder Trijntje Mensis overleed rond 1772. Dochter Trijntje Machiels werd eigenaar van het huis, dat wil zeggen van de woning in het voorhuis. Het achterhuis was eigendom van de kerk- en armvoogden. Het zal zo zijn dat de voogdij het achterhuis heeft geclaimd, omdat het gezin van Machiel Pijters armlastig was en (wellicht tijdelijk) onderhouden was door genoemde armvoogden. We volgen nu eerst het voorhuis.

Het voorhuis

Hoe de overgang is gegaan, is in nevelen gehuld, maar in 1781 was Jan Machiels eigenaar van het voorhuis. Hij werd geboren in 1736 te St.-Annaparochie en was een broer van Trijntje Machiels. Jan Machiels woonde hier met zijn vrouw Seeske Tijssen met wie hij in 1764 was getrouwd. Het echtpaar kreeg vier kinderen. Hij was "schuiveorder". In 1808 verkocht



In het tweede pand van rechts woont slager Mientje Ijmkes van Dijk en links daarvan ontwaren we het pitoreske slachthuisje, 1918

Froukje Jans van der Ploeg, dochter van een timmerman te Berlikum. Doede Jans van der Laan was gardenier. Zijn vrouw overleed in 1832 op zeer jonge leeftijd en de gardenier hertrouwde in 1840 met Grietje Gerrits Sloep. Het echtpaar bleef kinderloos. Van der Laan kocht het achterhuis in 1847 van de armvoogdij. Voor- en achterhuis waren vanaf nu weer in een hand verenigd. De eigenaar overleed in 1863. Er werd boelgoed gehouden "ten sterfhuizen van Doede J. van der Laan: meubelen en huusraad, als 1 kabinet, 1 secretaire, 1 beste staartstukklok,

huurder van het achterhuis. De veldarbeider was getrouwd met Anna Clara Romar. In 1858 werd hier een zoon geboren, die ook weer Gerrit Gerrits Bosje was genaamd. Deze kleine Gerrit wilde met de demping van de Zuidervaart van het achterhuis naar zijn grootmoeder lopen, die aan de overkant van de drooggelegde vaart woonde. Hij bleef in de modder steken. De vrouw van Abraham Dijkstra heeft hem uit de blubber getrokken en hem zo van een wisse dood gered.

Herberg

Intussen werd de "hechte huizinge, met twee woonkamers, schuurtje, erf en bleek, en zulks in 2 perceelen met regt van zamenvoeging" te koop aangeboden. Het hele huis werd voor f 853,00 gekocht door Johannes Noordenbos, broodbakker te St.-Annaparochie die ook in huizen handelde. Hij verkocht het huis in 1873 aan Johannes Botes Brouwer, huisverver en rijtuigschilder te St.-Annaparochie. Hij liet de twee bouwvallige woningen slopen en op de plaats ervan verrees een nieuw huis.

Johannes Botes Brouwer werd geboren in Doesburg en was getrouwd met Jacobje Cornelis Visser (geboren te St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg vijf kinderen. De rooms-katholieke Brouwer stichtte hier een herberg waarin een biljard aanwezig was. Hij organiseerde menig biljardpartij. Dus behalve verver was hij ook kastelein en in het achterhuis was ook nog ruimte voor een baardscheerdersvertrek, want in 1874 begon barbiersleerling Jelle Jans van der Wal hier voor eigen rekening te barberen... en te schoenmaken! Een pand vol actie!

Een van zes herbergen

Het huis met erf, groot 1,6 are, werd bij publieke verkoop in maart 1877 voor f 2.853,00 toegewezen aan Jan Speulstra van Ferwerd die hier de nieuwe kastelein werd. St.-Annaparochie had destijds zes cafés. We noemen ze even: 1. Jelle Aarts de Groot aan de Nieuwe Kade (nu Kade 27); 2. Willem Arjens Kuiken (Warmoesstraat 7, ooit lingeeriaak); 3. R.K. de Groot (Van Harenstraat 20, nu Plat); 4. Jelle Terpra (Van Harenstraat 16, nu kringloopwinkel); 5. Weduwe Tjeerd A. Wassenaar (Van Harenstraat 54, nu Piet van Kooten) en 6. Jan Speulstra (Warmoesstraat 45, het pand dat wij thans bespreken).

Jan Jans Speulstra werd in 1847 geboren te Ferwerd. Hij was getrouwd met Meintje Pieters Bloembergen (kwam van Vrouwenparochie). Het echtpaar kreeg drie kinderen. Speulstra hield de barbierszaak

aan en verhuurde die - zij het tijdelijk - aan Uilke Olivier van Leeuwarden. Maar er was meer activiteiten in café Speulstra. Wat denkt u van danslessen onder leiding van dans- en balletmeester H. Stegeman Jzn? En Speulstra beveelde zich aan tot "de levering van manufacturen en als kleermaker, vooral bij de klanten van P.T. Stienstra die nu in zijn dienst is," aldus een advertentie in de Bildtsche Courant in 1878.

Maar Jan Jans Speulstra nam te veel hooi op de vork en zijn zaak ging naar de barbiesjes. Er volgde boelgoed en het "huis en herberg met plaats, bleek, hok en vrije steeg ten noorden, 1 are en 60 centiare groot," werd verkocht.

Emigranten

Voor f 2.025,00 werd Jasper Annes Krap koper. Hij hield de herberg gaande en ook de kapperszaak, waar zaterdag- en zondagmorgens van 6 tot 9 uur de "barbier en baardsnijder" T.J.P. Reitsma de overtollige haren te lijf ging. Jasper Annes Krap werd geboren in 1852 te St.-Annaparochie en trouwde met Everdina-Nathalie Zelle (kwam van Blija). Het echtpaar vertrok met de kinderen Anne, Jeanette en Teunis in maart 1881 naar Noord-Amerika.

De herberg met een vrije steeg, hok en bleek werd gekocht door Pieter Kapersma. Hij was beurtschipper (en bleef dat beroep ook uitoefenen) en nu dus ook herbergier. Kapersma was St.-Annaparochter van geboorte en getrouwd aan Japke Annes Krap, een zuster van de naar Noord-Amerika vertrokken Jasper Krap. Maar het avontuur met de herberg duurde niet lang. In 1882 vertrok het gezin Kapersma-Krap naar... Noord-Amerika. Hij verkocht uit de hand een best onderhouden tjalkschip van 25 ton en ook zijn herberg was te koop. Kapersma verzocht in een advertentie in de Bildtsche Courant van 16 maart 1882 betaling van wat men hem nog schuldig was en hij bood aan "de geheele rekening tegen betaling van het halve bedrag derzelve te kwiteeren." Hij dreigde de namen te publiceren van diegenen die nu nog niet zouden betalen. De man had haast, dat is duidelijk. Op 31 maart werd de grote reis naar Amerika aanvaard.

Nog meer kasteleins

Arend Vlaskamp, winkelier op het Oosteinde (nu Van Harenstraat 24, Zandringa), kocht de herberg voor slechts f 1.007,00 (ja, het was crisis) en verhuurde die aan uurwerkerhersteller Eelke S. de Haan. Hij herstellde, herbergierde en woonde hier met zijn vrouw Jantje Jans van der Vlugt en acht kinderen. In mei 1889 vertrok het gezin naar Drachten.

De herberg, of koffiehuis zoals het nu genoemd werd, werd

verhuurd aan Hans Hilverda. Hij kwam van Dronrijp. Zijn vrouw heette Trijntje Giesing. Ten tijde van Hilverda werd hier in zijn koffiehuis in november 1889 de afdeling St.-Annaparochie van de werkliedenvereniging Broedertrouw opgericht. Tijdens latere vergaderingen van Broedertrouw werd hier op last van de bestuursleden Jac. Boersma, R. Hager, P. Postma, Klaas van Zandbergen en Jippe Bouma niet getapt! In mei 1890 vertrok het gezin Hilverda-Giesing naar Sneek.

De volgende huurder van de koffiehuiswoning was Johannes Jans de Lang die wij ook al in de voormalige lingeeriaak (Warmoesstraat 7) als bierhuishouder zijn tegengekomen.

Herberg annex slagerij

Met zijn vrouw Stijntje Minnes Wassenaar vertrok hij in mei 1894 naar Vrouwenparochie. Gerrit Ijpes de Koe verhuisde nu met zijn gezin van zijn zuidelijker staande slagerijwoning (Warmoesstraat ongenummerd, nu fiets- en voetpad) naar hier. Hij huurde het huis met de herberg en kreeg permissie van eigenaar gemeente Het Bildt om de 0,4 are grond ten noorden van het huis te bebouwen met een slachthuisje. Het markante bouwwerkje met puntdak, voordeur en twee ramen staat op menig oude foto. De Koe - niet een onaardige naam voor een slager - noemde zijn zaak de Bildtsche Slagerij. De gevel was versierd met twee koehoorns. Hij adverteerde wel eens met "Er hangt een koe aan de balk van 1.100 pond schoon aan de haak."

Ondertussen had Arend Vlaskamp in 1895 het huis verkocht aan Dirk Gerbens Visser, herbergier en schilder te Berlikum. Visser verkocht het pand in 1905 aan slager De Koe die zijn schoonzoon was. Huurder werd eigenaar (en opstalhouder van het stuk grond waarop het slachthuisje stond).

Gerrit Ijpes de Koe hield dus de herberg draaiende en ondanks zijn slagerij breidde hij zijn horecawerkzaamheden uit.

Hij opende, toen de vereniging Plaatselijk Belang het weiland Davila huurde en omtoverde tot sportveld, daar een houten biertent. In zijn herberg op het Zuideinde werd op 1 juli 1895 een vergadering belegd door muzikanten en elf dagen daarna werd hier de vereniging fanfarecorps Excelsior definitief opgericht. Historische grond!

Slagerij

Gerrit de Koe werd geboren in 1862 te Berlikum en was getrouwd met Janke Dirks Visser, dochter van Dirk Gerbens Visser. Het echtpaar kreeg vijf kinderen: Ijpe-Harmen, Akke, Dirk, Iltje en Sijbren. Op 12 mei 1911 verhuisde het gezin De Koe naar de smalle kant op het Oosteinde.

Mientje Ijmkes van Dijk vestigde zich nu in de de slagerij en koffiehuiszaak met verlof voor zwakalcoholische dranken. Van Dijk werd geboren in 1885 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Antje Bloksma (kwam van Hallum). Het echtpaar kreeg twee kinderen: Ijmke (1912) en Trijntje (1915). Het gezin Van Dijk-Bloksma verhuisde in 1920 naar het Oosteinde (Van Harenstraat 66, nu J.S. Wijsma). De herberg in dit pand was nu voltooid verleden tijd.

Het winkelhuis met de slagerij werd gekocht door Abraham Ijmkes van Dijk, een broer van Mientje. Bram van Dijk was in 1913 getrouwd met Baukje Sijtzes Sannes, de zuster van de amateur-historicus Hartman. Het echtpaar kreeg twee dochters: Ijke (1914) en Watske (1919). Van Dijk dreef hier een winkel in vleeswaren en andere levensmiddelen. Het slachthuisje ten noorden van de winkelwoning werd nu gebruikt als pakhuis.

Van Dijk

Het gezin Van Dijk-Sannes verhuisde tijdens de Tweede Wereldoorlog, om precies te zijn op 12 mei 1942 naar het winkelhuis op het Oosteinde, naast hotel Van Kammen (Van Harenstraat 12, nu Regiobank).

Nieuwe eigenaar en hoofdbewoner werd Renze Sijmens van Dijk, tuinder en transportarbeider te St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Hinke Zuiderveld (kwam van Gierkerk).

Van Dijk werd na de bevrijding opgepakt vanwege Duitsgezindheid en het huis werd toegewezen aan Jan Rodenhuis. Hij was onderwijzer aan de openbare lager school te St.-Annaparochie (en kaater) en was pas getrouwd met Jantje Kok (kwam van Amsterdam). Met zoon Pieter Jan vertrok het echtpaar in mei 1947 naar Leeuwarden. Nieuwe bewoner werd nu Geert Boonstra. Hij was tuindersknecht in dienst bij Sloep en woonde hier met vrouw Sjoukje Westra en dochter Jeltje. Boonstra overleed een jaar later. In juni 1948 verhuisde Sjoukje Westra met haar dochter naar elders in St.-Annaparochie, toen eigenaar Renze van Dijk weer in zijn huis kwam wonen.

Renze van Dijk overleed in 1984 en de weduwe Hinke Zuiderveld verhuisde in 1988 naar de Dirk Jansstraat.

Met de grote verbouwing van de winkel van Wassenaar in 1994-1995 werd het pand gesloopt. De plaats van de voormalige herberg gaat schuil achter het zevende vooruitspringende segment (vanaf het noorden gerekend) van de lange voorgevel van supermarkt Albert Heijn/Wassenaar.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Op bevrijdingsdag dendert een brencarrier door de Warmoesstraat met rechts Warmoesstraat 45, het huis van de familie Van Dijk, 16 april 1945

hij zijn voorhuis "aan de breede kant van de Warmoesstraat bij verkoopers thans bewoond, bezwaard met de doorgang vooruit en in van de voogdekamers met een mandelige muur hier agter staande" voor 326 gulden en 15 stuivers. Koper was Eelke Eelkes en zijn 18 jaar jongere vrouw Taedske Annes (kwam van Marssum).

Eelke Eelkes was schipper geweest, maar ging nu als rentenier door het leven. Hij werd geboren in 1737 te St.-Jacobiparochie en noemde zich met de verplichte naamsaanmerking in 1811 Eelke Eelkes Toolsma dat weldra verkort werd in Tool. Hij overleed hier in zijn huis in 1813. Taedske Annes bleef hier wonen. Zij noemde zich Boersma. Taedske Annes Boersma hertrouwde in 1818 met de dertien jaar jongere Klaas Bouwes Miedema (kwam van Vrouwenparochie). Haar tweede echtgenoot overleed hier in 1826. In 1829 goedge Taedske Boersma het huis in de verkoop. Doede Jans van der Laan werd voor f 181,00 eigenaar.

Schippershuis

Van der Laan was ook schipper van beroep, de derde op rij na Jan Machiels en Eelke Tool. Hij werd in 1798 geboren te St.-Jacobiparochie en was getrouwd met

2 bedden met toebehooren, 1 spiegel, tafels en stoelen, 2 kanarievogels met kooijen, glas, ijzer en aardewerk enz. en eenig gardeniersgereedschap."

Grietje Gerrits Sloep woonde hier nog negen jaar.

Het achterhuis

We weten dat het achterhuis rond 1772 eigendom was van de kerk- en armvoogden (misschien wel vanwege het feit dat de vorige eigenaar door de voogdij bedield werd). Hier woonden arme werklieden die slechts met behulp van bijstand door de winter konden komen. We noemen geen namen van bewoners, want ze vlogen in en uit; de woning was een duiventil.

In 1847 werd Doede Jans van der Laan eigenaar van het voorhuis en in hetzelfde jaar kocht hij ook de achterstaande woning van de armvoogden. Het hele huis was nu weer in een hand verenigd.

Van der Laan verhuurde het achterhuis onder meer aan Anne Minnes Feenstra. Hij werd Anne Prater genoemd en was zo ongeveer koppelbaas. Het gezin Feenstra woonde hier tot 1873. Daarna was er van de achterwoning geen sprake meer. Maar eerder was Gerrit Gerrits Bosje



Het pand nu, onderdeel van de Etos.

Wandeling 84: Warmoesstraat 47

Van schoenmaker Paulus Velt tot vier generaties De Jong op rij

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1757 was Neentje Jans eigenaresse van dit huis. Zij was twee jaar eerder getrouwd met Feike Jans. Neentje verkocht de "huisinge met schuurtie en hovinge, beswaard met onderhoud van heiningen als van ouds" voor 153 caroligulden aan Fedde Andries die op een of andere manier familie van haar was. Fedde was een jaar eerder gehuwd met Martentje Ruurds. Het echtpaar kreeg zes kinderen. Fedde Andries en Martentje Ruurds overleden beiden in het najaar van 1782. Er werd boelgoed gehouden. Er werden onder andere "drie koebeesten en drie schaapen" verkocht. De vier nog in leven zijnde kinderen erfdien het huis en verkochten het aan dr. Henricus Andreae, de bij ons zeer bekende secretaris van de grietij Het Bildt en eigenaar van talloze huizen in St.-Annaparochie. Ten zuiden van het huis en het schuurtje lag een "plak grond tot berging van mis, zig uitstreckende na zuiden tot aan de noordwesthoek van de geveel van het huis van de heere grietman Aylva en alwaar geen regt tot doorgang van dat huis is." Het hier bedoelde huis van grietman Van Aylva is nu Warmoesstraat 51 en 53. We kunnen

1822 legde hij zelf het loodje. Hij was maar 53 jaar geworden.

Het huis was in 1829 verdeeld in twee woningen. De weduwe Tijs Sijmons Bijlsma woonde in het achterhuis. Haar dochter Jetske verbleef in het voorhuis met haar echtgenoot, de schipper Jentje Gerrits Schuitema. Moeder en dochter waren eigenaar, maar gingen in 1833 over tot verkoop van "de huizinge, bestaande in eene nette voorkamer, eene achterkamer, gang, benevens erve, bleek en verder aanbehooren."

Jan Thijssen de Jong, gardenier en voerman te St.-Annaparochie kocht het huis voor zijn dochter Iljje voor f 356,00.

Drie woningen

Iljje Jans de Jong werd geboren in 1806 en was getrouwd met Jacob Klazes Smidt die wagenmaker en timmerman was. Zij woonden hier met hun zoon Hendrik. In 1869 overleed Iljje Jans de Jong en weduwnaar Smidt verhuisde naar het armbuis. Het huis dat nu uit drie woningen bestond, werd verkocht voor f 917,00 aan Paulus Velt, schoenmaker te St.-Annaparochie.

Paulus Velt werd in 1829 geboren

Harmens Hzn, eigenaresse en in 1912 ging de eigendom van het huis over in handen van Tietje en Rigte Harmens. De gezusters verkochten het huis aan de zoëven aangehaalde bewoner Sijds Heins Hogerhuis. Hij werd geboren in 1872 te St.-Jacobiparochie, was zoals gezegd vrachtrijder van beroep en gaf in februari 1913 opdracht aan Jan Woudstra, timmerman te St.-Annaparochie om het huis te verbouwen; de drie woningen werden een. Het woongedeelte bestond uit een kamer en een keuken met een gang ten zuiden. Ten noorden van de woonkamer bleef de ruimte die omschreven werd als "loods", intact en ten oosten van de keuken was de bergplaats. In de tuin was een privaat. Vrachtrijder Hogerhuis verkocht het huis in 1918 aan Gerrit Teijes de Jong.

Klompenghandel

Gerrit Teijes de Jong werd geboren in 1866 te St.-Annaparochie. Hij trouwde op 27-jarige leeftijd met Neeltje Dirks Kuiken. Het echtpaar kreeg zeven kinderen: Teije (1895), Dirk (1897), Jacob (1904), Willem (1905), Watzje (1908), Hendrikus (1914) en Antje (1917). Gerrit Teijes de



Klompenghandelaar Gerrit Teijes de Jong voor het pand dat reeds in gebruik is als drukkerij van zijn zoon Dirk Gerrits de Jong, 1936

genoegdoening en een spoorslag om op den ingeslagen weg voort te gaan, waarvoor wij de adverteerders dank zeggen. Wij bevelen ons reeds nu voor een volgend nummer gaarne aan. Om den lezer bij het raadplegen der advertentie-kolommen eenige afwisseling te bezorgen, plaatsten wij een paar korte verhaaltjes. De Uitgevers."

Het advertentieblad werd in april 1945 een abonnementskrant. De krant bestaat nog, immers u leest haar nu!

Derde generatie

Nadat in 1948 de drukkerij werd uitgebreid, ruilden vader Dirk de Jong en zoon Gerrit in 1962 van woning. Gerrit Dirks de Jong was getrouwd met Wietske Ganzinga. Het echtpaar kreeg twee tweelingen: Dirk Jan en Reinder Frans (1953) en Anko Gerrit en Frans Jouko (1959). De twee laatstgenoemde waren schoolkameraden van mij.

Gerrit Dirks de Jong werd eigenaar van huis, erf en drukkerij. Zoon Dirk was ondertussen getrouwd en woonde vanaf 1980 in het huis in de Van Loonstraat. Andermaal ruilden een vader en een zoon De Jong van woning. Gerrit Dirks de Jong vertrok naar de Van Loonstraat en Dirk de Jong werd nu hoofdbewoner van het huis dat we nu behandelen.

Albert Heijn/Wassenaar

Dirk de Jong woonde hier met zijn vrouw Hiltje Kikstra en de kinderen Ingrid, Gerard en Johan tot oktober 1991. Ze verhuisden naar elders in St.-Annaparochie. Winkelier Herman Wassenaar had intussen het pand gekocht om het ooit op te laten gaan in een grotere supermarkt. Het huis is mogelijkervrij nog aan een tijdelijke bewoner verhuurd.

Met de grote verbouwing van de winkel van Wassenaar in 1994-1995 werd het pand gesloopt en werd de plaats van Warmoesstraat 47 ingenomen door Etos, als onderdeel van het AH/Wassenaar-complex. Op vrijdag 18 juni 2004 werd de vergrote winkel van Etos hier feestelijk heropend.

De plaats van de voormalige schoenmakerij en de drukkerijwoning gaat schuil achter het achtste en laatste vooruit springende segment (vanaf het noorden gerekend) van de lange voorgevel van supermarkt Albert Heijn/Wassenaar. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Het pand begin jaren vijftig

du stellen dat Warmoesstraat 49 (nu kantoor drukkerij Van Leer & De Jong) nog niet bestond!

Timmerman Bijlsma

Secretaris Andrea verkocht het huis in 1788 aan Sijmon Tjerks en zijn vrouw Gaatske Tijsses. Zij werden de nieuwbewoners. Het echtpaar kreeg vier kinderen, onder wie Tijs. Rond 1796 overleed Sijmon Tjerks en nu kwam zoon Tijs hier wonen. Hij werd tevens eigenaar, want hij stond 400 caroligulden in het krijt bij zijn moeder "ter zake koop van een huis en agtererf aan de brede kant van de Warmoesstraat."

Tijs Sijmons was in 1792 getrouwd met Sijbrigje Martens Swart. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. Tijs was timmerman van beroep en noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming Tjerk Sijmens Bijlsma. In 1814 moest de timmerman in drie maanden tijd twee kinderen naar het kerkhof brengen, slechts acht en tien jaar oud. In

te Leeuwarden en was getrouwd met Trijntje Straatsma (kwam van Reitsum). Het echtpaar kreeg een zoon, Hendricus. De rooms-katholieke schoenmaker overleed al in 1877 te Franeker. Moeder en zoon verkochten het huis met de drie woningen en verhuisden in 1883 naar Vrouwenparochie.

Het "huis bestaende in drie woningen met erf en grond, groot 2,2 are, werd gekocht door Wijger Harmens Hzn. Hij was landbouwer op de later afgebrande boerderij ten zuidwesten van de dorpskom (nu Siktaris Brouwerstraat). Hij verhuurde het voorhuis aan gardenier Jan Doekes Hovinga (1883-1912), aan vrachtrijder Sijds Heins Hogerhuis (1912-1918), aan Folkert Klazes Smidt, ook vrachtrijder, maar eerder koetsier op de paardentram St.-Annaparochie - Berlikum vice versa (1918-1919) en aan ondervijzer Simon Bootsma (1919-1920).

Verbouw in 1913

Bij boedelscheiding in 1890 werd Tietje Abes Reitsma, de weduwe Wijger

Jong was koopman in klompen. Een uit de kluiten gewassen exemplaar hing aan de gevel. De Jong adverteerde geregeld in de Bildtsche Courant, zoals in 1919: "Klompenghandel. Deze week ontvangen een mooie zending Klompen, waaronder de van ouds bekende Franse modellen. Tevens in voorraad bruine- en leertjes-klompen. G.T. de Jong, St.-Annaparochie."

Hij was doopsgezind, wat blijkt uit een artikelje in de Bildtsche Courant: "St.-Annaparochie, 25 April 1922. Zondag vierde de Doopsgezinde gemeente alhier haar 50-jarig bestaan. In een in hoofdzaak uit de notulenboeken der gemeente opgediept historisch overzicht werd allerlei naar voren gebracht omtrent de voorgeschiedenis en daarna de stichting der nieuwe Doopsgezinde gemeente, aanvankelijk met 44 leden, den bouw der kerk in 1872 en even daarna de pastorie. (...) Nog dient vermeld dat aan de broeders Jakle Weidema en Gerrit T. de Jong in verband met beider bijzondere verdienste met een aandenken werden vereerd."

Gerrit Teijes de Jong

En nogmaals: "St.-Annaparochie, 7 Maart 1937. In de Doopsgezinde kerk had een eenvoudige huldiging plaats. Na afloop der godsdienst oefening richtte de leerares Da. C. Boerlage zich tot den heer G.T. de Jong, die afscheid als orgeltrapper der gemeente nam. Gedurende pl.m. 17 jaren heeft de heer de Jong met groote ambitie zijn functie waargenomen. De heer de Jong heeft steeds zijn salaris wederom teruggegeven en op deze wijze de gemeente zeer aan zich verplicht. De heer de Jong kreeg twee interieurfoto's van het kerkgebouw en een fraaie mand bloemen."

In 1939 overleed Gerrit Teijes de Jong. Zijn zoon Dirk Gerrits de Jong werd nu eigenaar. Hij was eerder typograaf bij Hoekstra's drukkerij, maar begon met compagnon Binne van Leer een eigen uitgeverij en drukkerij onder de naam Van Leer & De Jong. In de in 1935 verbouwde werkplaats werd nu De Bildtsche Post gedrukt. Dirk Gerrits de Jong was in 1926 getrouwd met Franziska Scholte (kwam van Katernberg in Duitsland). Zij kregen een zoon, Gerrit die in 1952 trouwde en zich vestigde in de Van Loonstraat nummer 4.

De Bildtsche Post

Op vrijdag 15 maart 1935 zag de eerste editie van De Bildtsche Post het levenslicht. Ter inleiding lasen de Bildtkers het volgende: "Wij zijn overgegaan tot de uitgave van een advertentieblad dat op ongeregelde tijden door meerdere zal worden gevolgd. Wij meenden met deze uitgave in een behoefte te voorzien. Immers, het nut van reclame maken wordt door iedere zakenman wel ingezien, doch vooral in deze crisistijd ziet men er tegen op geld voor dure advertenties uit te geven en bepaalt men zich er heel zelden toe van de advertentiekolommen gebruik te maken, - met andere woorden: het ontbreekt de meesten aan goedkope reclamegelegenheid. Onze aankondiging betreffende deze uitgave viel dan ook bij zeer velen dermate in goede aarde, dat met dit eerste nummer reeds van een groot succes kan worden gesproken. En geen wonder: men wordt thans in de gelegenheid gesteld tegen een laag advertentietarief reclame voor zijn zaak te maken in een blad, dat door de geheele gemeente Het Bildt gratis wordt verspreid, waardoor men er van verzekerd kan zijn, dat vrijwel alle inwoners van Het Bildt worden bereikt. Voor ons is dit succes een



Nu het meest zuidelijke deel van de Etos

Wandeling 85: Warmoesstraat 49

De Drie Aangezichten werd het kantoor van Van Leer & De Jong



Een luchtfoto van St.-Annaparochie uit 1931, met midden en rechts de Warmoesstraat

De oudste berichten

Geloof het of niet. Op de plaats van het kantoor van drukkerij uitgeverij Van Leer & De Jong stond tot ongeveer 1796 niets. Goed, er lag destijds een plak grond dat ook omschreven werd als een singel. Pas in 1805 hebben we enig houvast, toen dr. Henricus Andrae, de secretaris van de grietenij Het Bildt overging tot verkoop. Hij zal wellicht de opdrachtgever zijn geweest van de bouw van het huisje dat hier stond. Pieter de Kuur kocht in november 1805 "een zingeltje met het daarop staande huisje de drie aangezichten genaamd, staande en gelegen aan de breede kant op 't zuideind in St. Anna bij de verkoper gebruikt geweest."

Pieter Luitzens de Kuur zijn we al meerdere malen tegengekomen als koper en verkoper van huizen te St.-Annaparochie. Hij was klerk ter secretarie. Hij verhuurde het huisje aan schipper Dooitze Jans Dijkstra. De schipper werd geboren in 1780 te Tzum en was getrouwd met Tjitske Dirks Kooij (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg acht kinderen.

De Drie Aangezichten

Eigenaar P.L. de Kuur overleed in 1811. Hij werd 63 jaar. Uit zijn derde huwelijk, met Catharina Cecilia Camphuizen, werd dochter Pietje Luitzina de Kuur geboren. Zij ging over tot verkoop en in de Leeuwarder Courant werd aangekondigd dat "notaris J.E. van Loon te St. Anna Parochie, presenteert bij strijk- en verhooggeld aan den meestbiedenden te verkoopen: eene kamer, genaamd de Drie Aangezichten, te St. Anna Parochie, met aanbehoren. Wie gading maakt, kome op zaterdag den 21 Februarij 1824 des namiddags om een uur in de herberg aldaar."

Het bod van f 130,00 werd met de finale verkoop verhoogd door Dooitze Jans Dijkstra. Huurder werd eigenaar. Een prima plek voor de schipper, als we in gedachten zijn schip in de Zuidervaart zien liggen.

Uit de rooilijn

Waarom het huisje de naam De Drie Aangezichten meegekregen heeft, is ons onduidelijk, maar wij krijgen een beeld van... drie aangezichten! Het huis stond namelijk niet in de rooilijn met de huizen ten

noorden en ook niet met het huis ten zuiden. Bij de huizen op het Zuideinde, met als bij alle huizen in St.-Annaparochie, behoorde ook de stoep die tussen de voorgevel en de eigenlijke openbare weg lag. Dit tussen 1796 en 1805 gebouwde huis had geen stoep! De grond waar de stoep behoorde te liggen, was hier bebouwd! We hebben hetzelfde gezien bij het café met de vier pilaren aan het Oosteinde, dat ten opzichte van de overige bebouwing ook een eind naar voren stond. Het gevolg was dat het huisje hier op het Zuideinde een kleine meter uit de rooilijn stond. Misschien dat de benaming de Drie Aangezichten te maken had met deze afwijking die uniek is voor de brede kant van de Warmoesstraat.

Schipper Dijkstra

In 1835 overleed Tjitske Dirks Kooij. Weduwnaar Dooitze Jans Dijkstra overleed hier zes jaar later. Het huis werd nu massaal eigendom van hun kinderen. De oudste, de in 1817 geboren zoon van Dooitze en Tjitske werd hoofdbewoner. Hij heette Jan Dooitzes Dijkstra en was net als zijn vader schipper van beroep. Hij trouwde in 1843 met Heintje Jurjens Tolsma (kwam van Minnertsma).

De kinderen Dijkstra verkochten in 1863 "de huizinge met twee woonkamers, berghok, erf en bleek, genaamd de Drie Aangezichten" aan Rinze Ilges Mulder, herbergier onder St.-Jacobiparochie. Nu klinkt dat "woonkamers, berghok, erf en bleek" heel indrukwekkend, maar begrijp goed dat het verkochte een oppervlakte had van slechts 0,45 are. De voorgevel van het huisje was zwart geteerd.

Mulder was eigenaar van het café in

de zuidoosthoek van de kruising Middelweg-Koudeweg. Hij verhuurde de kamers aan arbeidende weduwen, veldarbeiders en andere werklieden. In 1876 werd het voorhuis bijvoorbeeld bewoond door Cornelis Martens Schat. De werkman van St.-Jacobiparochie was getrouwd met Trijntje Klazes Larooij (kwam van Beetgum). Het echtpaar woonde hier met een kind. In het achterhuis woonde Klaas Jacobs Stroosma, ook werkman. Hij was getrouwd met Neeltje Klazes Larooij, een zuster van Trijntje.

Kruidenierswinkeltje

In 1876 ging Mulder over tot verkoop. Piebe Daams Wassenaar kocht het huis. Hij was timmerman en woonde in het zuidelijker staande huis. We maken volgende week nader kennis met hem. In 1882 was er sprake van bij- en verbouw. Deze aantekening in de kadastrale legger kan te maken hebben met het feit dat timmerman Wassenaar het huis min of meer in een lijn poogde te brengen met de belendende percelen. Voorts is het opmerkelijk dat de benaming van het pand, De Drie Aangezichten, hierna nooit meer voorkomt in bronnen.

Het huis werd verhuurd aan Gerrit Minnes Heerema. Hij dreef hier een kruidenierszaakje. Hij was eerst getrouwd met Jeltje Abrahams Dijkstra, maar zij overleed in 1888. Een jaar later trouwde hij met Maria, een dochter van de St.-Annabuurtster winkelier Jacob Meijer. Het echtpaar kreeg een tweeling, maar die overleed spoedig. In 1893 verhuisde het echtpaar naar de overkant van de straat, naar Warmoesstraat 34 (nu Johannes Huysman). We zullen hem ooit daar weer aantreffen.

Jan Jelles de Groot

De nieuwe hoofdbewoner werd nu Jan Jelles de Groot. Hij werd geboren in 1862 te St.-Annaparochie. Hij was werkman

en slechts een rookleiding.

In 1914 kwam de weduwe Pieter Jans Wierdsma hier wonen. Zij heette Dirkje Cornelis Crap en werd geboren in 1835 te St.-Annaparochie. Haar kleinkinderen Pieter

feestelijks, al zullen Klaas en Bauke Koning, de beide mannen die belast waren van de afbraak van het huis, voorheen bewoond door mej. J. Wierdsma, wanneer zij met het stof en steengruis tussen de tanden en



Rechts de nog altijd uitstekende voorgevel van Warmoesstraat 49, bevrijdingsdag 16 april 1945

en was getrouwd met Aukje Andries de Jong. Zij kwam van Wier en hield zich behalve met de acht kinderen ook bezig met het kruidenierswinkeltje. In 1914 vertrok het gezin De Groot-De Jong naar het Grietmanspad.

Ondertussen was eigenaar en timmerman Piebe Daams Wassenaar in 1892 overleden. Dit huis werd nu massaal eigendom van zoon Daam Piebes Wassenaar (ook timmerman) en zijn zuster Sjoerdje. Die zuster moest op 15-jarige leeftijd trouwen met Frederik Bolman, een knecht van haar vader. Uit dit huwelijk werden onder meer Piebe, Grietje en Sibbeltje geboren. De laatstgenoemde trouwde met Ilde Hendriks de Vries. Zodat in 1900 als eigenaars van het huisje te boek stonden: Piebe Daams Wassenaar (voor 1/2) en Piebe Frederiks Bolman, Grietje Frederiks Bolman en Ilde Hendriks de Vries (elk voor eenzesde gedeelte).

12 personen op 40 m²

Zullen wij rond 1910 het huis eens nader bekijken? De oppervlakte van dit winkelhuisje bedroeg 41 1/2 m² en die van de woonkamer was 16 m². Er was een zolder van 40 m² en een behoorlijk ingericht privaat. In totaal woonden hier 12 personen. Er waren drie slaapplekken, geen regenbak

en Iljje Wierdsma woonden hier bij in. In 1921 overleed grootmoeder Dirkje en werd Pieter Wierdsma hoofdbewoner. Hij was melkventer van beroep, maar hij was slecht ter been. Het melkventen beruste op de schouders van zijn zuster Iljje. Broer en zus waren ongehuwd.

In 1932 kocht Sijbren Bosch het huis en erf van Bolman, Bolman en De Vries. Sijbren Bosch was smid en woonde aan de overkant van de straat (Warmoesstraat 38, nu Jan de Bruin). Hij verkocht huis, erf, grond, bleek en welwaterbak, groot 1 are en 5 centiare aan Pieter Wierdsma. Huurder werd eigenaar. De overdracht vond plaats in 1941. Wierdsma verbleef tijdelijk in het krankzinnigengesticht te Franeker en overleed in 1953. Iljje Wierdsma bleef hier wonen tot april 1955. Het huis zou een bedrijfspand worden.

Nieuwbouw in 1955

Zij kocht het huis aan de fa. Drukkerij Van Leer & De Jong die het liet slopen. Er verrees een modern kantoorgebouw met plat dak (het lage puntdak werd door de schoonheidscommissie als niet gewenst ervaren) en in 1955, met de Bildtse feestweek (450 jaar Bildt), volgde de opening. De Bildtse Post schreef: "Het begin had dus iets

het zweet in grote pels op gezicht en rug, na het werk de moede leden bij moeder de vrouw uitstrekten, daar wel iets anders over gedacht hebben."

In 1977 werd de drukkerij in oostelijke richting danig uitgebreid. Er verscheen nu ook een ingang aan de Hollandse straat.

Brand

"In de nacht van zondag 9 januari 2000 is het oudste deel van drukkerij Van Leer & De Jong volledig uitgebrand. De rest van de drukkerij liep enorm veel rook-, roet- en waterschade op. De in het bedrijf aanwezige computers moesten als verloren worden beschouwd, evenals een snijmachine. Er zijn maatregelen genomen om de hoogdrukpers – een Heidelberg degel – en de drie offsetpersen zover te reconditioneren, dat herstel mogelijk is. De oorzaak van de brand is door de technische commissie, die zondagmiddag onderzoek verrichtte, niet exact vast te stellen. De schade wordt op enige tonnen geschat."

De drukkerij werd in april 2000 weer in gebruik genomen.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Het kantoor van de drukkerij en de Bildtse Post anno 2013

Wandeling 86: Warmoesstraat 51 en 53

Oude tuinmanswoning werd in 1931 een twee-onder-één-kap

De oudste berichten

Geloof het of niet. Tot 1686 liep de bebouwing aan de brede kant van de Warmestraat niet verder tot Warmoesstraat 45 (nu noordelijke gedeelte van Etos). Op de plek waar thans de twee-onder-één-kap (Warmoesstraat 51 en 53) staat, lag een stuk grond, wellicht beplant met bomen, dat bij het toegangspad richting de huidige Cingel, behoorde. Hier hobbelde de koetsen met passagiers richting huize Van Haren (Van Harenstraat 20 en 22, nu Plat en Boterhoek). Het was eigendom van grietman Willem van Haren II.

Toen de grietman in 1708 overleed, werd dit bezit omschreven als "een huisinge met schuure aen 't eijnde van de Warmestraat naest mijn Cingel Homeij, in 1686 staende egte aangekogt en word bij mij selve gebrückt."

Kennelijk was het huis het onderkomen van de tuinman van de grietman. In 1686 woonde hier Pijtter Dircx met zijn vrouw Auck Jacobs. Pijtter Dircx

hielden. De tuinmanswoning stond in de 18de eeuw op de hoek van de korte en de lange Reed.

Du Tour werd als grietman en dus ook als eigenaar van dit huis in 1780 opgevolgd door Hans Willem van Aylva. Hij verhuurde het huis aan Dirk Cornelis Keth. Hij was een zoon van de zopas genoemde Kees Keth en was getrouwd met Baukje Taekes Ferwerda, een dochter van Taekes Hotzes Ferwerda, schoolmeester en organist te St.-Annaparochie. Dirk Cornelis Keth was behalve schilder ook executeur van het Bildtse nedergerecht, en in die hoedanigheid zal hij hier wel hebben gewoond.

Van Aylva was slechts acht jaar grietman en dus ook acht jaar eigenaar van het huis. In 1788 werd Duco van Haren de nieuwe grietman en eigenaar van het huis aan de Warmoesstraat. Kennelijk heeft deze jonkheer hier een nieuw huis laten bouwen.

Verlaten boedel

De laatste grietman die eigenaar

Twee woningen

Dirk Okkes de Pet was getrouwd met Wijske Bennes. Zij woonden hier, maar in 1825 overleed gardenier De Pet en Wijske Bennes verkocht namen zichzelf en haar kinderen de "ruime en sterke huizinge met tuin en aanbehooren" voor f 600,00 aan Tjitske Æbes Boonstra, de weduwe Klaas de Kuur. Het huis bestond nu uit twee woningen. Tjitske Boonstra verhuurde het huis aan diverse personen. In de ene woning woonde Jan Fekkes Dekker. Hij was werkmans van beroep. In de andere woning kwamen de mensen op een ietwat meer interessante manier aan de kost. Daar woonden van 1829 tot 1840 "vleeschhouwer Eildert Eilderts Posthumus, baardscheerder Pieter Hendriks Wagenaar, winkelier Johannes Oepkes Monsma en tappersche Antje A. Wassenaar. Het zoveelste kroegje op het Zuidende.

Tjitske Æbes Boonstra was ondertussen hertrouwd met Evert Allerd Bekius en hij verkocht namens zijn vrouw huis en erf voor f 650,00 aan Jan Jelles de Groot.



Het is een kale boel na het rooien van de iepen. Uiterst rechts het brede pand van Piebe Frederiks Bolman, 1918



Rechts de twee-onder-één-kap, bevrijdingsdag 16 april 1945

overleed in 1694. In 1707 woonde hier Lijsbet Wijgers en vier jaar later Rinske Doedes. Voor 1719 woonde hier Janck Ilpes, de weduwe Pijter Salvis. Zij overleed in 1721. Welke relatie de vrouwen hadden met eigenaar Van Haren is ons onbekend.

Grietmannen

Het eigendom ging in 1703 over van Willem van Haren II naar Adam Ernst van Haren, een kleinzoon van een broer van Van Haren II. Deze grietman stierf in 1717 op 33-jarige leeftijd en zijn kinderen waren nu massaal eigenaar.

Willem van Haren IV werd in 1728 geïnstalleerd als de nieuwe grietman van Het Bildt. Hij werd nu ook de nieuwe eigenaar van dit huis. Deze grietman, die graag dichtte, stierf in 1768, maar hij had vijf jaar eerder zijn ambt al overgedragen en zijn bezit op Het Bildt verkocht aan de nieuwe grietman alhier, Jacob Adriaan du Tour, "vrijheer van Warmenhuijzen, Crabbendam en Schoorlham." Het bezit omvatte "een huisinge aan het eind van de Warmoesstraat."

De in bronnen voorkomende gebruikers van het huis waren Willem Geerts (1716), Janck Ilpes (1719-1720), Jacob Jans (1722-1727), Enne Ennes en zijn vrouw Magdalena Petersdr Struijs (1729-1741), Jan Jansen (1745-1748), Jan Pijters (1749-1750), Doede Willems (1753-1763), Gauke Everts (1765), Obbe Daams (1767) en Kees Keth (1770-1777).

Woning van executeur

We hebben hier allang niet meer te maken met tuinmannen die de omvangrijke tuin, zeg maar lusthof, die bij de grietmans woning behoorde (nu Beuckelaer), op orde

van dit huis was, vluchtte voor de Fransen met de omwenteling in 1795 en hij stierf in 1801 in ballingschap. Maar al in 1796 werd het bezit van de ex-grietman door notaris Petrus Wierdsma, "in qualiteit bij den Hove geautoriseerde curator over de verlaten boedel van Duco van Haren", verkocht. Ene Maurits Folkerts kocht de "de nieuwe huisinge op 't Zuidende bij Dirk Ket cum uxore in huur tot mei 1796." Uit de koopbrief blijkt dat "de hieminge bezwaars is met een vrije in en uitreede voor de plantage van den heer Van Haren." De koper betaalde 588 caroligulden.

Maurits Folkerts noemde zich met de verplichte naamsaanneming in 1811 Bouma. Hij was van oorsprong landbouwer op het Nieuw-Bildt onder St.-Jacobiparochie, nabij de Zwarte Haan, maar nu was Bouma gardenier en hovenier. Hij had in 1795 met het huis ook twee boomgaarden in de tuin van Duco van Haren en ruim een morgen land uit de boedel van de gewezen grietman gekocht.

Verkoop in 1819

Gardenier Bouma en zijn vrouw Jannigje overleden in mei 1816 in dit huis, in twaalf dagen tijd. Hun kinderen Folkert en Baukje erfdien het huis, de twee boomgaarden met vruchtbomen en het land. Ze verkochten in 1819 "de huizinge met tuin en erve" voor f 1.400,00 aan de echtgenoten Job Jans Andringa en Tjitske Dirks. Dit echtpaar ruilde drie jaar later met Dirk Okkes de Pet van woning. Job Jans Andringa werd, na bijbetaling van f 2.000,00, eigenaar van de woning met bierbrouwerij op de smalle kant van het Oosteind (Van Harenstraat 13, nu terStal-oost) en De Pet werd gardenier in de Warmoesstraat.

De Groot werd geboren in 1803 te St.-Annaparochie en trouwde in 1829 met Froukje Johannes de Vries (kwam van Engelum). Hij was schipper. De tweede woning werd, zoals we al wisten,

verhuurd. Jan en Froukje kregen hier vier zonen van wie er twee op zeer jonge leeftijd overleden. Jan Jelles de Groot verkocht in december 1839 de "hechte en ruime huizinge" voor f 970,00 aan Piebe Daams Wassenaar.

Timmerwinkel

Piebe werd geboren in 1801 te St.-Jacobiparochie. Hij trouwde op 30-jarige leeftijd met Grietje Sjoerds Fenstra (kwam van Stiens). Het echtpaar kreeg twee kinderen: Sjoerdje (1834) en Daam (1836).

Piebe Daams Wassenaar was timmerman en stichtte hier een timmerwinkel. Het woonhuis werd uitgebreid en ten oosten van het huis, dus in de tuin verrees een timmerschuur. Deze schuur stond niet wat je noemt haaks op de Warmoesstraat. De noordelijke muur volgde de zuidwest-noordoostlopende scheiding tussen de tuin van Warmoesstraat 51-53 en de noordelijker gelegen tuin.

Maar daarmee was de gehele tuin nog niet volgebouwd. Om het perceel nog meer te gelde te maken, bouwde Wassenaar vier huysjes die hij verhuurde (we komen er op terug).

Frederik Alberts Bolman was vaste timmerknecht bij Wassenaar. Hij trouwde op 26 april 1849 met een vijftienjarige, een voor die tijd bijna ongehoorde situatie daar in de Warmoesstraat. Zij heette Sjoerdje – maar werd Sjutje genoemd – en was de dochter van zijn baas! Op 18 mei dat jaar werd een zoon Piebe geboren. In de timmerschuur vond meer plaats dan slechts timmeren. Het gezin Bolman-Wassenaar kwam hier nu bij inwoners.

Brand!

In 1865 werd het dorp St.-

Annaparochie opgeschrikt door vuur en vlam. In het jaarverslag van de gemeente Het Bildt lezen we: "De eenige ramp door brand had in den vroegen morgen van den 31 Augustus plaats bij den timmerman Piebe Daams Wassenaar te St. Anna-parochie, tengevolge eene onbekende oorzaak, waarbij de met hout voorziene timmerschuur eene prooi der vlammen geworden is, terwijl het aan de goede diensten, door de brandweer bewezen, mag worden toegeschreven, dat het daaraan grenzende voorhuis en de belendende gebouwen gespaard zijn gebleven. De deswege door den Raad uitgereikte premien en belooningen beliepen f 193,59."

De timmerschuur werd herbouwd. Het gezin van Piebe Daams Wassenaar en dat van Frederik Alberts Bolman woonden in het huis, maar er was ook nog een kamertje – kennelijk met de verbouwing na de brand gemaakt. Hier woonde eerst Anneke Schottmans. Zij was naaister en werd in de volksmond Anna Wever genoemd en dat is opmerkelijk omdat de familie Schottmans, toen die rond 1790 op Het Bildt neerstreek, oorspronkelijk een weversfamilie was. Na de naaister werd het kamertje bewoond door Jtzen Annes Feenstra en zijn stiefmoeder. Feenstra was kleermaker.

Bolman

Schoonzoon Frederik Alberts Bolman overleed in 1866, slechts 51 jaar oud. In 1892 overleed de oude timmerbaas en drie jaar later zijn weduwe. Het bezit alsmede de timmeraffaire gingen over in handen van de kinderen.

Het timmerbedrijf werd voortgezet door Piebe Frederiks Bolman. Hij was ongetrouwd en woonde hier. In de andere woning – het kamertje was ondertussen

vervallen – verbleef IJsbrand IJsbrands Bouma die getrouwd was met Elske Jelles de Groot. Het echtpaar kreeg twaalf kinderen. Bouma was werkmans en overleed hier in 1908. De weduwe hertrouwde in 1924 met timmerknecht Sijds Pot en hij werd nu hoofdbewoner. In 1931 verkocht eigenaar en medebewoner Piebe Bolman huis, schuur en erf aan Sijbren Bosch, smid te St.-Annaparochie. De bewoners verhuisden en het huis werd nu gesloopt.

Warmoesstraat 51

Er verrees een nieuw pand met twee woningen onder een kap. We zoomen in op de noordelijke woning. De eerste bewoner heette Jan de Jong. Hij was aardappelhandelaar. Met zijn vrouw Jantje van der Hem (kwam van Leons) en de drie kinderen vertrok hij in 1933 naar Spannum.

De volgende bewoner heette Tjalke Arends Bouma. Hij werd geboren in 1901 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Hanskje Boorma (kwam van Ternaard). Met hun kinderen Arend en Grietje verhuisde het echtpaar in 1939 naar Franeker. Toen kwam Jan Arends Bouma hier wonen, een broer van Tjalke. Hij was getrouwd met Tjette Pietersma (kwam van Gierkerk). In november 1941 verhuisde het echtpaar met vijf kinderen naar de overkant van de straat (Warmoesstraat 42; reeds lang geleden afgebroken) en de eigenaar van de dubbele woning, Sijbren Bosch verhuisde van daar naar hier. Hij was kort tevoren weduwnaar geworden en overleed in 1947. Een dochter van Sijbren Bosch, Grietje, trouwde dat jaar met Rinse de Valk (kwam van Minnertsgra). Het echtpaar woonde hier tot dat het in 1951 verhuisde naar St.-Jacobiparochie.

Nu kwam Dirk Kuiken hier wonen. Hij was getrouwd met Trijntje Kuiken en was de vader van de befaamde kaatser Klaas Kuiken. In 1962 overleed het echtpaar. Latere hoofdbewoner was onder andere Sipke Boersma.

Warmoesstraat 53

Nadat het oude woonhuis in 1931 was gesloopt, verrees er een nieuw pand dat uit twee woningen bestond. In de zuidelijke woning kwam in april 1932 de weduwe Wiepke Sangers te wonen. De oud-gemeenteveldwachter was pas overleden. Zij heette Antje Bouma (kwam van Burgwerd). In 1933 verhuisde ze naar Kampen.

Nu kwam Binne van Leer hier wonen. Hij was de compagnon van Dirk Gerrits de Jong en richtte met hem drukkerij Van Leer & De Jong op. Van Leer werd geboren te Lippenhuizen in de gemeente Opsterland en was getrouwd met Gerritje-Johanna Mol (kwam van Bolsward). Het echtpaar kreeg twee kinderen: Trijntje (1927) en Willem (1931). In 1970 overleed de oud-letterzetter. De weduwe overleed in 1976.

Nu kwam Hendrik Folkert Tuninga hier wonen met zijn vrouw Dieuwertje Vis (kwam van Hilversum). Tuninga werd geboren te Baarn. Hij overleed in 1984, waarna de weduwe naar elders verhuisde. Latere hoofdbewoners waren Marten Dijkstra en Frans Michael Verhagen.

Tot zover. Tot volgende week.



De beide huizen anno 2013.

Wandeling 87: Hollandse Straat

Koterhuisjes nabij de Koem en afgekeurde krotten op de Pôle

De oudste berichten

Geloof het of niet. We wijken deze week af van ons pad. De Wandeling voert ons vandaag in oostelijke richting: de Hollandse straat.

Met de omwenteling in 1795 werd de politieke kaart van het toekomstige Nederland opnieuw ingekleurd. Ook in St.-Annaparochie had dat verregaande gevolgen wat betreft de plattegrond van het dorp. De bezittingen van de gevluchte grietman Duco van Haren werden op last van het Hof van Friesland publiek verkocht. Huize Van Haren werd afgebroken en de "plantage, in een moderne smaak aangelegd, in cingels, vijvers, bosjes, wandelingen en Engelse tuinen, met schoone keukentuin, allerbeste vruchtbomen en veel vreemd heestergewas voorzien," werd in gedeelten verkocht.

Aan de (lange) Reed werden nu spoedig huizen gebouwd en ook nabij de huidige Hollandse straat ging de bouwschep in de grond. Aan de loop van die Hollandse straat en de zuidelijke tak van de Beuckelaerstraat mogen we de contouren van de grietmanstuin herleiden.

Eerste nieuwbouw

De westerse cingel behelste de grond tussen de huidige Dordtse straat, Cingel, Hollandse straat en (de bijna vervallen) Wassenaarstraat. Jan Jans Hoekstra en zijn echtgenoot Antje Jippes kochten in 1796 die westerse cingel, destijds omschreven als "een plak grond en gedeelte hovinge, groot 400 roeden, hebbende Maurits Folkerts ten zuiden en westen [Warmoesstraat 51 en 53] en met een vrij reed na 't zuiden op en van de weg en na 't noorden met vrij gangpad na de reed, voor 800 gulden."

Op het zuidelijkste gedeelte van de cingel, liet Jan Jans Hoekstra een huis bouwen. Tijdens de bouw verkocht hij het in 1798. We citeren de koopbrief: "Jan Jansen Hoekstra, guardianer en Antje Jeppes egtelieden te St. Anna gebuurte verkoopen aan Pieter L. de Kuur, procureur postulant en Antje Claasen de Vries egtelieden te St. Anna gebuurte een plak gronds groot 40 roeden, zijnde het zuiderse deel van de Westersingel, behoord hebbende tot de buitenplaats van D. van Haren, gelegen aan St. Anna gebuurte met de daarop nieuw gebouwd wordende woning en bouwmaterialen, loopende de grond van de Kom af tot aan de door deze coopers gekogte grond ten noorden hiervan gelegen, met vrij reed over de grond van Maurits Folkerts na en van de weg en met een vrij gangpad na Noordersingel langs de Reed."

Hollandse straat 1

We hebben in de vorige Wandeling gelezen dat de afgebrande timmerwinkel van Piebe Daams Wassenaar in 1865 in vlammen opping. De timmerschuur werd herbouwd,



Links de vier 'woningen' van de Pôle en rechts daarvan het alleenstaande huisje nabij de Koem met daar tussenin het dak van de gemeentewerken (ooit stoomoliefabriek, nu wereldwinkel) en van Warmoesstraat 59 (nu Bauke Postma), 1955

nu groter. Via schoonzoon Frederik Alberts Bolman die het timmerbedrijf overnam, kwam de schuur in handen van diens zoon Piebe Frederiks Bolman. In 1931 verkocht oud-timmerman Bolman de schuur aan Sijbren Bosch die hem in 1942 verkocht aan de kooplieden Sjoerd Bontekoe en Haring Meerstra, respectievelijk te St.-Annaparochie en Menaldum. Zij verkochten de schuur direct door aan Hendrik Tulner, de brandstoffenhandelaar die aan het Oosteinde (Van Harenstraat 116, nu Paulus Akkerman) woonde. Hij gebruikte de schuur voor opslag.

In 1958 werd de schuur te koop aangeboden en werd de firma Johannes Bijlsma en zoon eigenaar. Loonbedrijf Klaas Bijlsma was gevestigd aan de Warmoesstraat (daar komen we nog op terug) en gebruikte de schuur voor opslag van werktuigen. In 1968 verhuiste het bedrijf Klaas Bijlsma naar de Hemmeweg en werd de gemeente Het Bildt eigenaar van de schuur. Hij werd gesloopt en er staan nu een drietal garages.

Hollandse straat 5

In 1964 met de invoering van de officiële adressen, hield het gemeentebestuur rekening met de ruimte ten westen van het dubbele huis Hollandse straat 5-7. Een perfecte bouwkvavel? Nee dus. Het adres Hollandse straat 3 heeft nooit bestaan.

Op de noordwesthoek van de Hollandse straat en Cingel bouwde timmerman Piebe Daams Wassenaar in 1847 vier koterhuisjes. Het eigendom daarvan volgde dezelfde weg als de timmerschuur: van Wassenaar, naar Bolman, via Bolman jr. naar Sijbren Bosch. De huisjes werden in 1938 gesloopt en smid Sijbren Bosch liet hier een nieuw huis bouwen met twee woningen, elk met een stenen hok. De hoofdbewoners waren: Jan Herrema, Johannes van der Meulen (tevens eigenaar; tot 1953) en Sijbren Arijns de Jong. De laatstgenoemde werd ook eigenaar van het huis. Hij overleed in 1959, waarna zijn weduwe, Maartje Wijma,

hoofdbewoonster was. Zij overleed in 1967. Nu werd zoon Steven de Jong eigenaar en hoofdbewoner.

De Jong die in de volksmond gekscherend Steven Hanaei werd genoemd, overleed. De woning is in 2001 gesloopt en is nu parkeerterrein van de supermarkt Albert Heijn/Wassenaar.

Hollandse straat 7

Deze woning volgt dezelfde koers als Hollandse straat 5. Vanaf 1847 stonden hier twee huisjes. Op de bewoners gaan we niet nader in. We hebben zopas gelezen dat eigenaar Sijbren Bosch in 1938 nieuwbouw pleegde. Er verrees een twee-onder-een-kap. In de oostelijke woning woonden: Jan Bijlsma (tot in 1939), Fedde Benedictus van der Feen (tot in 1970) en daarna de gebroeders Jacob en Joeke Westerhuis. De laatste hoofdbewoner was Anne Hiemstra. De Bildtse Post berichtte in september 1999: "Wassenaar koopt dubbele woning Hollandsestraat 5 en 7, ten oosten van drukkerij Van Leer & De Jong. De panden werden en worden bewoond door nu wijlen de heer Steven de Jong en de familie Anne Hiemstra. Het is de bedoeling dat de ETOS-afdeling en Albert Heijn worden uitgebreid."

Eerste nieuwbouw

In de noordoosthoek van de huidige Hollandse straat en Cingel, waar nu dus parkeerterreinen liggen, werd in 1796 het eerste huis gebouwd in de voormalige grietmanstuin. We hebben zonet al gelezen dat het onaffe huis inclusief bouwmaterialen in 1798 werd verkocht. Het werd afgebouwd, want in 1811 woonde hier werkmans Dirk Gerrits Buurstra. Het huisje werd eigendom van timmerman Willem Botes Timstra. Hij bezat hier rondom de Koem (komen we op terug) meer grond en stichtte menig huisje. Het huis uit 1798 werd vertimmerd dan wel uitgebreid tot vier woningen, later

gereduceerd in twee. In de zuidelijke woning woonden de volgende hoofdbewoners: Dieuwke Rodenhuis (de weduwe Klaas Koster; tot in 1933), Gerrit Boonstra (tot in 1937), de weduwe Dirk Kuiken (tot in 1938) en Klaas Tuinstra. Deze laatste bewoner verliet de bouwval op 26 februari 1958. In juli dat jaar werd het huis gesloopt.

In de noordelijke woning vertoefden: Homme Lont (tot in 1922), de weduwe Jan J. Post (overleden in 1939), Tjitske van der Ploeg (de weduwe Job Wassenaar, overleden in 1951) en Douwe Bouwknecht. Hij verhuisde in juni 1954 naar elders in St.-Annaparochie. De woning verviel en werd in juli 1958 afgebroken.

Wesseling

Ten noorden van de vier, later twee huisjes, stond nog een huis met een hok. Hierin woonde Anne Pieters Wesseling die tevens eigenaar was. Ten oosten van zijn schamele onderkomen stond een hok dat hij gebruikte als timmerwerkplaats. Wesseling was blind. Bij hem in woonde de weduwe Johannes Kool, een huishoudster. Zij heette Neeltje de Vries. In 1949 overleed Anne Wesseling. De huishoudster bleef hier wonen tot 15 oktober 1958. Een zuster van Anne, Hendrika Wesseling (de weduwe Eeuwe Oostr) verkocht huis en erf voor f 1.700,00 aan de gemeente Het Bildt.

Drie-onder-een-kap

In de noordwesthoek van de huidige Hollandse straat en Wassenaarstraat stond een langwerpig huis, met van noord naar zuid drie woningen. Dit pand werd in 1879 gebouwd door Geert Riewald, timmerman te St.-Annaparochie, die de woningen natuurlijk verhuurde. Latere eigenaren waren Ouwe Willems Koning en Jochem Jans Kortje (ieder de helli; 1893-1900), Dirk Klazes Kuiken (1900-1917) en Klaas Dirks Kuiken (de timmerman van Warmoesstraat 11; 1917-

1955). In 1955 verkocht timmerman Kuiken de drie woningen aan de gemeente Het Bildt voor f 1.350,00.

In de zuidelijke woning verbleven Jan K. Kuiken (tot in 1929), Sjoerd C. Kuik (tot mei 1939), Jelle Klok (tot januari 1950), Halbe Plantinga (overleden mei 1950) en daarna zijn weduwe. Zij heette Sijke Ennema. In 1955 had de gemeente Het Bildt het huis onbewoonbaar verklaard. Sijke Plantinga verliet dit onderkomen op 24 september 1957. Het krot werd in april 1963 afgebroken.

De zopas genoemde Halbe Plantinga had een vergroeiende rug. De gehandicapte man was onder meer schoonmaker in het postkantoor. Op een morgen kwam een St.-Annabuutster het postkantoor binnen. Hij had het ongemak met een half dichtgeknepen oog door het leven te gaan. Hij ontwaarde Plantinga met een veger en vroeg bruut:

f 3.500,00. In juli 1957 werd het huisje afgebroken.

De eigenaars De Vries, Andringa en Roersma hebben er allen gewoond. De laatste bewoner was Jan Reitsma. Hij verbleef hier van januari 1955 tot 12 juni 1957. In juli dat jaar werd het huisje afgebroken.

Hollandse straat 6 en 8

Op de huidige plek van Hollandse straat 6 en 8 stonden ooit vier huisjes. Ze werden in 1844 gebouwd door timmerman Willem Botes Timstra. Bauke Ringma, tabakhandelaar te Leeuwarden, kocht de huisjes, waarbij ook nog evenveel hokken stonden die – zoals de bronnen ons doen willen geloven – ook nog bewoond zijn geweest! Mensonterende toestanden daar op het einde van de 19de eeuw. Herke Theunis Stuit, landbouwer onder Goutum,



De drie 'woningen' in de noordwesthoek van de Hollandse straat en de Wassenaarstraat, 1955

"Zeg Bult, is het postkantoor nog niet open?" Waarop de schoonmaker verontwaardigd, maar met de nodige humor zei: "Nee, het is nog vroeg, want u hebt nog een luik dicht!"

In het middelste onderkomen woonden Gijsbert ('Giep') Tulner (tot in 1935) en Trijntje Telnr. Zij verhuisde op 21 januari 1963 van hier naar bejaardencentrum Beuckelaer. Deze woning werd gesloopt in april 1963.

In de noordelijke woning verbleven Klaas Tuinstra (tot februari 1938), Geertje Post (tot februari 1951), Aaltje van Loon (de weduwe A. Banga; tot april 1956) en Cornelis Rotsma. Hij verliet dit pand in oktober 1957. Het werd in april 1963 afgebroken.

De Koem

Dan stond er nog ten westen van de Wassenaarstraat, midden in de huidige Hollandse straat ter hoogte van de putdeksel aldaar, een alleenstaand huisje. Hierbij behoorde een ruim erf en een grote tuin en... een zoetwaterkom! Deze vijver werd door de Bildtkers de Koem genoemd. Hij was 5,3 are groot. Werkman Rinse Theunis de Vries stichtte het huisje in 1878. Hij woonde hier zelf. In 1882 verkocht hij huis, erf en waterput aan Dirk Everts Siderius, landbouwer te St.-Annaparochie. Het bezit vererfde op dochter Hiltje Siderius. Zij overleed in 1902. Nu werd haar echtgenoot, landbouwer Jacob Gaeles Hoekstra eigenaar. Hij verkocht het in 1910 voor f 1.050,00 aan Dirk Roelofs de Vries, werkmans te St.-Annaparochie. Hij verkocht "de huizinge met gang, bergplaats en zolder en met hok, cementen regenbak, erf met vruchtbomen en met bijgelegen flinken tuin met zoetwaterput bij De Koem, groot 13,75 are" aan IJde Sjoerds Andringa voor f 1.863,00." Andringa dempte de Koem in 1941.

In 1951 werd Johannes Roersma, arbeider onder St.-Annaparochie eigenaar van huis en erf. Hij verkocht de hele handel in 1954 aan de gemeente Het Bildt voor

erfde huizen en hokken en verkocht ze aan Jouke Pieters Schat, koopman en gardenier te St.-Annaparochie. De hele boel vererfde op Pietje Joukes Schat en zij verkocht in 1917 vier huizen, erven en hokken aan Douwe van der Leij, werkmans te St.-Annaparochie. In 1951 kocht het burgerlijk ambestuur van Het Bildt de hele handel, liet de onderkomens bewonen door armlastigen en in 1955 werd de gemeente Het Bildt eigenaar. De krotten waren reeds of werden nu onbewoonbaar verklaard en ze werden in 1961 gelukkig afgebroken.

Bewoners

We noemen de bewoners vanaf ongeveer 1920.

In het westelijkste krot dat al in 1936 onbewoonbaar werd verklaard, waren hoofdbewoners: Trijntje Kuiken, de weduwe Renze Kuik (tot 1921); Jan Dijkstra (tot 1924); Gerrit Bouma (tot 1926); Johannes Bosma (tot juni 1939); Jelle de Bruin en als laatste Rintje Tiesnitsch. Hij verhuisde in september 1949 naar elders te St.-Annaparochie.

In het volgende huisje woonden Douwe van der Leij (overleden in 1954) en zijn weduwe, Klaasje de Vries. Zij verhuisde in okt 1954 naar Menaldumadeel.

In het volgende huisje woonden Klaas de Jong (tot 1929), Sijtze de Jong (tot 1930), Douwe Bijlsma (tot 1938), Bauke van der Beek (tot in 1949) en Dirk van der Meulen. Hij verhuisde in januari 1954 naar St.-Jacobaparochie.

In het oostelijkste krot woonden Jan H. Smidt (overleden in 1943); zijn weduwe, Sijtske Dijkstra (tot in 1949), Bauke van der Beek (tot in 1951) en Broer Vrij. Hij verhuisde in januari 1955 naar elders.

Zoals gezegd werden in 1961 deze krotten gesloopt.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



Wandeling 88: Warmoesstraat 55 en 57

Van zes krotten en een remise van de paardentram der NTM

De oudste berichten

Geloof het of niet. In den beginne van Het Bildt stond hier niets. Er was een pad, de toegang tot de westersingel (nu Cingel) die in noordelijke richting direct leidde naar de achterkant van huize Van Haren (nu Plat en Boterhoek). Dat pad liep niet zoals nu de Hollandse straat, haaks op de Warmoesstraat, nee het liep in oostnoordoostelijke richting. Er zat een knikje in. Ten zuiden van dat pad – met in het verlengde daarvan de zuidersingel (nu ongeveer de Hollandse straat) lag land. Het was in de 18de eeuw in bezit gekomen van de familie Van Haren en het behoorde bij de omvangrijke tuin. Na de omwenteling werd alles anders. De bezittingen van Duco van Haren werden publiek verkocht. De koper van het brede huis (Warmoesstraat 51 en 53) was Maurits Folkerts, zoals we reeds weten. De gardenier kocht ook het stuk land ten zuiden van het bovengenoemde pad. Het mat 661 roeden oftewel 1 morgen en 61 roeden. Maurits Folkerts noemde zich in 1811 Bouma. Hij stierf vijf jaar later. Zijn kinderen verkochten "het gardeniersland direct aan de Buurt" aan Bote Hanes Timstra en zijn vrouw. Hun zoon, Willem Botes Timstra, de timmerman die wij al eerder hebben ontmoet, bouwde hier, ten zuiden van en direct aan het pad, in 1841 twee huizen. Het behelsde drie woningen onder een kap, noordzuid staande, evenwijdig aan de Zuiderweg en in rooilijn met de huidige wereldwinkels, plus drie woningen ten oosten van de vorige, min of meer oostwest staande en ten noorden van en evenwijdig aan het pad (ooit Hollandse straat, nu tuintje tussen Warmoesstraat 55 en de huidige Hollandse straat).

"Woonkamer met vuurplaats"

In april 1857 verkocht Willem Botes Timstra de beide huizen met elk drie woningen, in zes percelen. Boekhouder Cornelis Clazen Post en gardenier Hendrik Martens Wagenaar, beiden te St.-Annaparochie, kochten elk een perceel. De overige vier woningen werden aangekocht door Christiaan Wijnands, zonder beroep te Leeuwarden.

We citeren uit de koopakte: "twee huizen met erf en aanbehooren staande op het Zuideinde te St. Anna-parochie waarin elk drie woonkamers ieder voorzien van een vuurplaats, twee bedsteden, kast, zolder en kelder. De schuttingen op de zolders des 6 woningen, tot afscheiding dienende, moeten door de belanghebbende worden onderhouden voor massale rekening. Bij deze zes woningen wordt gevoegd het daarachter liggend vierkant tuin en bleek, groot naar raming ruim vier roeden in dier voege als het thans is afgepaald. De koopers zullen die grond onderling verdeelen en dezelve in de aangewezen richting afschutten door een haagdoornhaag te planten voor den zestiende der volgende maand. Op deze grond mag geen mest, asch, stroo, afval of vuilnis, of iets dergelijks verzameld of geplaatst worden."

Onbewoonbaar verklaard

De woningen werden rond 1860

bevolkt door de gezinnen van werklieden en door weduwen en door veechatter Arjen Santhuizen. Wij gaan hier niet alle bewoners in kaart brengen, gewoonweg doordat het moeilijk is te achterhalen wie waar woonde. De vier woningen "met grond en bleekje op den Zuiderhoek" van de Leeuwarder Christiaan Wijnands werden in 1905 aangekocht door Pieter van der Maen, muziekonderwijzer te Leeuwarden. Nooit en te nimmer was er enig onderhoud gepleegd aan de woningen, want in 1911 – 70 jaar na de bouw – werden ze alle onbewoonbaar verklaard. De overige twee huisjes, die Van der Maen ook wist aan te kopen, werden een jaar later niet langer geschikt geacht voor bewoning. In 1912 verscheen er een boekwerk over oude krotten en nieuwe woningen in Friesland, naar aanleiding van het tweede lustrum van de Woningwet van 1902. Voor het boek werden de zes armetierige woningen op een fotografische glasplaat vereeuwigd.

Sloop en nieuwbouw in 1921

In 1918 verkocht de muzikleraar "twee blokken elk van 3 afgekeurde arbeiderswoningen, thans dienende als bergplaats, met erven en bleek cum annex op het Zuideinde" aan de firma Bontekoe & Tulner. Deze firma was eigenaar van de groentedorgerij (Warmoesstraat 61, nu



Nog meer onbewoonbaar verklaarde woningen aan de latere Hollandse straat, 1912

Wereldwinkels) en de afgekeurde huizen werden dus gebruikt als loodsen, hokken, voor opslag zullen we maar zeggen. In 1919 woedde er een brand in de groentedorgerij. Een jaar later werd het bezit van de firma Bontekoe & Tulner te koop aangeboden. In december 1920 kocht de gemeente Het

Bildt niet alleen de drogerij, maar ook de voormalige zes woningen. De woningen (lees loodsen) werden met de grond gelijk gemaakt. Het was tijd voor nieuwbouw.

De Woningstichting in de gemeente Het Bildt liet in 1921 in totaal 24 nieuwe woningen bouwen, waarvan 12 te St.-

Annaparochie. Er verzezen tien woningen op Davila (Stadhoudersweg 7 tot en met 25) en twee identieke woningen hier op de Zuiderhoek (Warmoesstraat 55 en 57). We komen er zo op terug.

De grintbak

De westelijke gevel van de drie

eerdergenoemde noordzuidstaande woningen, stonden niet in de rooilijn van de voorgevel van de huizen aan de oostkant van de Warmoesstraat. De drie woningen stonden veel meer oostelijker met slechts een smal tuintje ten westen. Ze stonden in rooilijn met de huidige wereldwinkels en Warmoesstraat 59. Op het punt waar de Warmoesstraat overging in de straat van de Zuiderhoek versprong de straat enorm. De grond tussen het smalle tuintje en de vertreklijnen was eigendom van... Niemand wist het. Toen in 1832 het Kadaster elke vierkante meter van Nederland in kaart had gebracht, werd het ongenummerde perceel, het stukje niemandsland, ten einde raad maar toegewezen aan de gemeente Het Bildt die het eind 19de eeuw gebruikte als opslagplaats van grint. De gemeente had her en der zulke bakken met grint staan (Langhuisterweg, Koudeweg), dat aangesproken werd als de openbare wegen om onderhoud vroegen.

De remise

In 1900 zou de paardentramlijn St.-Annaparochie-Berlikum van de Nederlandsche Tramweg Maatschappij (NTM) worden aangelegd. Een jaar eerder had de gemeenteraad met zeven stemmen tegen zes besloten om de lijn niet door te laten lopen tot het einde van het Oosteinde (Van Harenstraat 146), maar dat het eind- of beter gezegd keerpunt van de lijn op de Zuiderhoek moest komen. Raadslid Klaas van Zandbergen wilde "de tram volstrekt niet langs 't Zuideind hebben, want dan hebben de vrouwtjes daar geen plaats voor hun linnenrekken!" Ook "schippers, voerlui, Zuideindsters, wagenmakers, smeden die opslagplaatsen op den wal hebben" hadden bezwaar tegen een tramlijn door de kom van het dorp. Maar veel zakenlui, meest wonende op het Oosteinde, hadden daar

De drie noordzuid staande krotten op de Zuiderhoek. Ten zuiden zien we het hoge dak plus een flinke pijp van de stoomloefabriek, 1912

weer bezwaar tegen. Ondertussen was men in januari 1900 te Berlikum met de aanleg van de tramlijn richting het Bildtse hoofddorp begonnen. De raad stemde in maart dat jaar in met het B&W-besluit om vergunning te verlenen voor "het tijdelijk plaatsen van een houten gebouwtje aan den weg bij de gemeentelijke opslagplaats op het Zuideinde te St. Annaparochie, voor berging van een tweetal rijtuigen ten behoeve der exploitatie van den paardentramweg Berlikum – St. Annaparochie en in verband daarmee tot het leggen van sporen in den weg daar ter plaatse." Er stond dus een heuse remise aan de Zuiderweg.

Draaimolens

Op 15 april 1900 reed de paardentram voor het eerst. De rit duurde 20 minuten. De tram reed zeven keer heen en terug ('s zondags vier keer). De vertrektijden in St.-Annaparochie waren 5.25, 7.20, 8.55, 9.45, 11.30, 15.05, 17.10 en 20.10 uur. Lang heeft de remise niet op de Zuiderhoek gestaan, want spoedig maakte de directeur van de NTM bekend dat de lijn zou worden doorgetrokken tot het einde van het Oosteinde. Zo kon de plek met de kermis van St.-Annaparochie weer worden gebruikt door de grotere attracties zoals de onvolprezen draaimolens en de grote wafelkraam van C. van Dam. De paardentramlijn (met koetsier Folkert Smidt - vanaf mei 1903 en conducteur Titus Nieuwenhuis) heeft tot 1 januari 1917 dienst gedaan. De rails vervielen aan de gemeente Het Bildt, werden opgeruimd en goed verkocht; staal was duur in de Eerste Wereldoorlog.

Warmoesstraat 55

We hebben gelezen dat de Woningstichting in de gemeente Het Bildt (de latere Woningstichting Noordwest Friesland) hier in 1921, dus op de plek van de grintbak en de remise, een huis met twee woningen liet bouwen. De eerste bewoner van de noordelijke woning kreeg de sleutel op 25 september 1921. Hij heette Bauke van Dijk. De andere hoofdbewoners waren: Johannes Jan ten Kate (1922-1926); Willem Reitsma (1926); Johannes Makkinga (1926-1929); weduwe Pieter Th. Postma (1929-1932); Hiltje van der Ploeg (1932-1947); Rijkele de Boer (1947-1948); Jentje Westra (1948-1961); Tiete Pieter de Jong (1961-1973) en Pieter H. Norbruis.

In 2006 werd de woning gesloopt in verband met het verleggen van de Hollandse straat.

Warmoesstraat 57

De hoofdbewoners van de zuidelijke woning waren: Jan Geerts (1921-1926); Sjouke van der Leij (1926-1934); Jan Bijlsma (1934-1938); Sijmen Hoekstra (1938-1959); Gelt de Jong (1959-1994); de weduwe G. de Jong (1994-1996). De laatste hoofdbewoner was Halma.

Ook deze woning werd in 2006 gesloopt om ruimte te maken, nodig voor het verleggen van de Hollandse straat. Vanaf nu was Warmoesstraat 59 het nieuwe hoekhuis. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Rechts tussen Warmoesstraat 53 en 59 het Woningstichtingshuis met twee woningen, ± 1940



Het hoekhuis anno 2013

Wandeling 90: Warmoesstraat 61 - 65 (1)

Stoomoliefabriek De Kinkhoorn van fa. P.P. Tanja & Compagnie

De oudste berichten

Geloof het of niet. Het stuk bouwland dat in 1832 aan de Westerdijk lag, beklemd tussen Warmoesstraat 59 (Bauke en Jellie Postma), de zuidelijke grens van de tuin van de familie Hamstra en de denkbeeldig doorgetrokken Wassenaarstraat, was eigendom van Willem Botes Timstra, de timmerman die wij al eerder zijn tegengekomen op onze Wandeling.

Het was eerder eigendom van de grietmannen van Het Bildt, want het noordelijke deel van het perceel (met de Koem) behoorde in de 18de eeuw bij de omvangrijke tuin van huize Van Haren (Van Harenstraat 20 en 22, Plat en Boterhoek). Nog eerder was het bouwland en zal het bij de boerderij aan de Westerdijk (Hemmemaweg 30, nu Hessel Bijlsma) hebben behoord.

Het bedoelde stuk bouwland behoorde in 1795 tot de verlaten boedel van de gevluichte grietman Duco van Haren. Een jaar later werd Maurits Folkerts, de gardenier

stichtte hier in 1867 een stoomoliefabriek met een inpandige woning. Tanja woonde hier niet (we zijn hem lang geleden tegengekomen als bewoner van het hoekhuis Van Harenstraat-Reed (nu Piet van Kooten) dat hij liet vertimmeren met afbraakmateriaal van huize Oostenburg). De Boer woonde hier ook niet, want ook hij woonde o.a. in het hoekhuis Van Harenstraat-Reed. Nee, hier op de Zuiderhoek woonde olieslagersknecht Ælse Jans Sinnema. Hij werd geboren in 1804 te Stiens en was getrouwd met Trijntje Durks Vollenga (kwam van Hoorn). Hij zal voorman zijn geweest. In 1870 vertrok het gezin Sinnema-Vollenga naar Deinum. De volgende olieslagersknecht die hier woonde, was Jacob Ruijter. Hij werd geboren in 1830 te Zaandam. Met zijn vrouw Antje Blees (kwam van Koog aan de Zaan) en zes kinderen verhuisde hij in 1875 naar Franeker.

De Kinkhoorn

Het elektron was nog niet ontdekt. De



De Zuiderhoek met de prominente gevel van de voormalige stoomolie-fabriek, 1933

Johannes Wilkes Rooda

De zaak breidde zich steeds uit. We hebben reeds eerder op onze wandeling de zeepziederij besproken, die in 1877 ten noorden van de stoomoliefabriek werd gebouwd. Ippe Dirks Groenhout was nu mede-vennoot. Hij was koopman te St.-Jacobiparochie.

Johannes Wilkes Rooda werd in 1848 geboren in St.-Jacobiparochie. Hij trouwde dus met een zuster van mevrouw Tanja. Zij overleed in december 1869 aan de gevolgen van de geboorte van een zoon. In 1871 trouwde hij met Sjoerdje Wijtzes de Boer

Pier Pander

We gaan even een aantal jaren terug. We citeren de Bildtsche Courant. De krant van drukkerij en uitgeverij Kuiken (nu Hoekstra drukkerij uitgeverij) citeerde in juni 1893 een intrigerend bericht in de Nieuwe Rotterdamsche Courant: "Bericht uit Sint Anna-Parochie. De 28-jarige Fries, Pier Pander, van Drachten afkomstig, is te Rome met goud bekroond voor ingezonden bas-reliefs. Schipper Jacob Hendriks Pander van Drachten lag in den winter van 1879/80 te Sint Anna-Parochie ingevoren met een lading lijnzaad voor de oliefabriek van

gegaan." Het schijnt moeilijk uit te maken, wie de ware stootgever is geweest tot Panders beeldhouwersloopbaan.

Graanmaalderij

In februari 1884 berichtte de Bildtsche Courant dat "de heeren J.W. de Boer en Co., olieslagers te St. Anna-Parochie, voornemens zijn in hun richting ook een maalderij voor graan aan te brengen." In augustus dat jaar draaide de nieuwe loot aan de Bildtse industriële boom, als een trein. Olie, zeep, graan – we kunnen met recht zeggen dat hier het eerste Bildtse industrieterrein ontstond. En de fabriek was goed bereikbaar – zij stond nabij de Zuidervaart en er was trouwens volop ruimte op de Zuiderhoek. De grote kermisattracties die niet in de buurt konden staan (weiland Davila was nog niet als zodanig in gebruik), vonden een plaats bij de oliefabriek zoals het "Acrobatentheatre Hart" in 1893 en de "draaimolen met acht paarden en het Theatre Gymnastiek van de Gebr. Swaabe" op 20 en 21 mei 1899.

Na het gezin van Jacob de Ruijter dat in 1875 naar Franeker toog, werd Sijmen Jentjes Schuitema de nieuwe bewoner van de inpandige woning. De olieslagersknecht werd geboren in 1835 te Grootegast en was in de gemeente Het Bildt getrouwd met Trijntje Jans Balt (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg vier kinderen. In 1889 verhuisde het gezin naar elders in St.-Annaparochie.

De nieuwe bewoner was de nieuwe mede-eigenaar van de fabriek: Jan Wijtzes de Boer. Hij werd geboren in 1857 te Wieuwerd en was getrouwd met Akke Attes Wiglama, dochter van de mede-vennoot en het echtpaar kreeg drie kinderen.

Jan Wijtzes de Boer

Jan Wijtzes de Boer was met Tjeerd Pieters Schat, hovenier in 't Bosch, kerkvoogd van de Nederlandse hervormde gemeente te St.-Annaparochie en raakte door het feit dat er ineens twee verschillende kervoogdijen waren, vervikkelt in een ingewikkelde en langdurige machtsstrijd die voor het gerecht uitgevochten werd, de zogenaamde "kerkekwees". Lang verhaal kort: hij draaide voor de torenhoge proceskosten op die hij weigerde te betalen. Er werd beslag gelegd. We lezen even mee in de Bildtsche Courant: "Maandagmorgen 12 October 1896 verscheen een deurwaarder met een groote verhuishagen en de noodige helpers te St. Anna-Parochie om de meubelen in te laden van de heeren Schat en De Boer, waarop beslag was gelegd, wegens niet-betaling der gerechtskosten inzake het kerkvoogdenproces (pl.m. f 1.100). De verschijning van den wagen etc. bracht aanstonds een massa volk op de been. Tal van landarbeiders hadden door het regenachtige weer, al den tijd. Eerst ging het naar den Zuiderhoek. In 't bijzijn van een zeer sterke gewapende macht en nadat de wagen nog bijna in de vaart was gereden, had hier de inlading een vrij kalm verloop. Daarna werd koers genomen naar 't Bosch."

Bauke Tijnstra

De stoomolie- en meelfabriek werd in 1899 gekocht door Pieter Jan Pieterzen, landbouwer te St.-Annaparochie, met wie de niet zo erg berooide Jan Wijtzes de Boer

opnieuw een vennootschap aanging.

Vanwege de hitte die het vergt om olie uit zaden te winnen, was een oliefabriek niet zonder gevaar. Op 22 december 1894 kon "een begin van brand door verhitting der rookleiding in de olieslagerij van J.W. de Boer tijdig gebluscht worden."

In 1902 gingen de fabriek met burgerhuis en drie arbeiderswoningen (dat zijn de drie huisjes ten oosten van Warmoesstraat 59, Bauke en Jellie Postma) in eigendom over aan Bauke Sijbrens Tijnstra.

Hij werd in 1852 geboren te Witmarsum en was getrouwd met Jitske Sijbes Hoekstra (kwam van St.-Jacobiparochie). Tijnstra was tevens eigenaar van de korenmolen op 't Hoeky onder St.-Jacobiparochie. Evert Tiesnitsch was werkmans in Tijnstra's stoomoliefabriek. Toen hij 90 jaar oud was, vertelde hij zijn levensverhaal in De Bildtse Post van 6 juni 1952: "Vijftien jaar lang was ik sjouwerman bij Bouke Tijnstra. Dat betekende sjouwen en nog eens sjouwen, eens met 90 kilo sojabonen op de nek. Sommige mannen hadden door het schuren van de zakken het etter in de nek. Maar ja, ik verdiende hier f 4,50 per dag mee, tegen anders f 1,00 bij de boer. Dus wat doe je dan?"

In 1909 werkten er in de fabriek van Tijnstra 19 mannen en de nieuwe stoomketel beschikte nu over 45 p.k.

"Elken dag gelegenheid tot het malen van voedergranen, rogge, enz. Iederen Donderdag gelegenheid tot afhalen en bezorgen er van door de gehele gemeente," adverteerde de firma B. Tijnstra nu in 1916.

Inpandige woning

Een dochter van de directeur, Sijtske Tijnstra trouwde met Pieter Cornelisz Ferwerda. Hij was een telg uit de koopmansfamilie Ferwerda die een winkel op het Oosteinde hadden (Van Harenstraat 31, keurslagerij Schreiber) en een broer van en even dik als de bij ouderen nog wel bekende Feike Ferwerda. Hij was mede-vennoot. In 1917 verkocht Pieter Cornelisz Ferwerda de fabriek met de inpandige woning, het erf en de drie arbeidershuisjes aan de firma Bontekoe & Tulner.

We hebben kunnen lezen dat firma J.W. de Boer & Co. de fabriek in 1902 verkochten. Mede-vennoot Jan Wijtzes de Boer verhuisde nu van de inpandige woning naar het Oosteinde van St.-Annaparochie. De volgende inpandige bewoner was Jan Pieters Wesseling. Hij was machinist, niet op een of andere trein, maar hier in de stoomoliefabriek. Hij werd geboren in 1863 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Elisabeth Reinders Kindersma (kwam van Achlum). Het echtpaar woonde hier met zes kinderen en verhuisde in 1913 naar een pand op het Zuideinde waar Wesseling een winkel opende (Warmoesstraat 28, schoenzaak Wassenaar-noord).

Mink Bijlsma

In 1913 werd Mink Tjerk Bijlsma als de nieuwe machinist benoemd. Bijlsma werd geboren in 1887 te St.-Annaparochie. Hij was in 1911 getrouwd met Trijntje Dijkstra (kwam van Murmerwoude). Het echtpaar kreeg hier vier kinderen: Tjerk, Tjibbe, Tjeerd en Klaas. Toen de fabriek in maart 1917 overging in andermans handen en bovendien als groentedorgerij werd ingericht, bleef Mink Bijlsma hier werken en wonen. Hij was zaakwaarnemer van de nieuwe firma. In mei 1921 verhuisde het gezin Bijlsma-Dijkstra naar elders in St.-Annaparochie.

Tot zover. De beschrijving van Warmoesstraat 61, 63 en 65 wordt in Wandeling 91 voortgezet. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl



De Wereldwinkel.

die in het zuidelijkste huis op het Zuideinde woonde, eigenaar voor f 1.305,-. In 1832 was timmerman Timstra dus eigenaar van het nog steeds onbebouwde stuk land. In 1866 verkocht hij ongeveer 85 are aan Piebe Piers Tanja, een man met grote plannen.

Stoomoliefabriek

Piebe Piers Tanja werd geboren in 1831 te St.-Annaparochie. Hij was koopman van beroep. Hij trouwde met Saakje Tietes de Jong. Het echtpaar kreeg zes kinderen. Onze Tanja ging in juni 1866 een vennootschap aan met Pieter Reinders de Boer, ook koopman te St.-Annaparochie. "tot het drijven van een stoomoliefabriek en handel in olie en lijnzaden, lijn- en raapkoeken onder de firma Tanja & De Boer." De firma

mensheid verkeerde nog in het stoomtijdperk. De fabriek verkreeg haar energie van een stoomketel met een vermogen van 18 p.k. (een paardekracht is ongeveer 746 Watt) en bood werk aan vier mannen. In 1868 trok Pieter Reinders de Boer zich uit de vennootschap, maar Pier Piebes Tanja ging voor eigen rekening verder met de zaak. In 1869 werd zijn zwager mede-vennoot. Hij heette Johannes Wilkes Rooda en was in 1868 getrouwd met Aaltje Tietes de Jong, een zuster van mevrouw Tanja. De firma P.P. Tanja & Compagnie ging echter in 1872 al uiteen; Tanja kocht een windoliemolen aan de Harlingervaart bij Leeuwarden en Rooda bekommerde zich voortaan alleen om de stoomoliefabriek in St.-Annaparochie, die toen De Kinkhoorn werd genoemd.

(kwam van Wieuwerd).

Net als de eerdere directeuren Tanja en De Boer woonde hij niet bij zijn fabriek. Rooda kocht in 1874 een bouwkaavel op Davila (nu De Waaije) en liet een riant herenhuis bouwen (Statenweg 6, J.L. Bieringa). In 1884 verhuisde hij naar Deventer, maar later vertrok hij naar Chicago, Verenigde Staten van Amerika. Daar overleed hij op 20 januari 1900, niet eens 52 jaar oud.

In 1881 verkochten Rooda en Groenhout de zaak aan Jan Wijtzes de Boer, een broer van mevrouw Rooda. Jan Wijtzes de Boer en zijn schoonvader Atte Wiglama waren de vennoten van firma J.W. de Boer en Co. Ondertussen verschaftte de fabriek aan 13 mannen werk.

Rooda. De toen 15-jarige Pier deed aan houtsnijden, waarop de aandacht viel van F. Ferwerda, die de ouders aanspoorde om den knaap naar Amsterdam te zenden, waar hij door bemiddeling van eenige predikanten voor beeldhouwer werd opgeleid. Steeds bleef hij den heer Ferwerda erkentelijk, die de onmiddellijke aanleiding was, dat hij zijn schreden mocht zetten op het gebied der kunst, waarin hij reeds als knaap zijn ideaal had gezien."

Het schijnt dat dit verhaal op papier mooier is dan in werkelijkheid. In latere publicaties in de NRC werd de rol van winkelier Feike Ferwerda (de grootvader van de dikke koopman) door Pier Pander weggewuifd. Hij schreef dat hij niet "door de bemoeiingen van den heer Ferwerda, hoe vriendelijk overigens ook, naar Amsterdam is

Wandeling 91: Warmoesstraat 61 - 65 (2)

Groentedrogerij, timmerwerkplaats en noodslachtplaats



Het gasfabriek-complex met links daarvan het dak en de pijp van Tijnstra's stoomoliefabriek, 1912

Groentedrogerij

Remmert Bontekoe en Hendrik Ritskes Tulner hadden in 1916 al een fabriek aan de Van Harensweg (nu Van Burmaniastraat) opgericht "voor het drogen door heete lucht van vruchten en groenten" en verbouwden nu de olieslagerij op de Zuiderhoek in een groente- en aardappeldrogerij.

In 1918 verzocht Mink Tj. Bijlsma namens "de fa. Bontekoe & Tulner dat hij voornemen is om een inrichting te mogen maken tot het fijnmalen van gedroogde groente (een maalderij) in een lokaal naast de machinekamer, welk lokaal thans als bergplaats dienst doet. Ze willen op een stelling een paar maalstenen plaatsen."

Gemeente-architect A. Oosterbaan had geen bezwaar. Bij de verbouwing werd gebruik gemaakt van de 65 iepen die het Zuidende hadden gesierd en die in maart 1918 waren gekapt.

De Eerste Wereldoorlog mocht dan zijn beëindigd met de capitulatie van Duitsland, de schaarste aan van alles en nog wat was dat niet. In december 1918 moest de firma Bontekoe & Tulner als gevolg van brandstofgebrek de groentedrogerij te St.-Annaparochie stopzetten. Tussen de 50 en 60 werklieden kwamen daardoor tijdelijk zonder werk te zitten. Misschien was het een voorbode op de ramp die vijf maanden later plaatsvond.

Angstwekkende brand

Timmerwerkplaats

Op maandag 22 november 1920 werden in café Van Kammen drie percelen verkocht: "1. het fabrieksgebouw met woning, erf, grond en aanbehooren, voorheen geëxploiteerd als groentedrogerij; 2. de drie arbeiderswoningen met erf en grond ten noorden van en aan perceel 1; 3. het terrein ten noorden van en aan perceel 2 (opslagplaats) en uitkomende aan de Zuiderhoek tegenover het Zuiderhof." Bij finale verkoop twee weken

door het fanfarecorps Excelsior. Om vier uur zette de stoet zich vanaf het schoolplein aan het Noordeinde (nu Stadhoudersweg) in beweging. We lezen verder in de Bildtsche Courant.

"Gevolgd door een groot aantal inwoners vertrok men voor een rondgang door het dorp. Men was weer op de plaats van vertrek waar de stoet ontbonden zou worden, maar dit laatste behoefde niet meer te gebeuren. Terwijl de fanfare de laatste marsch speelde, de kinderen zongen,

was weer in huis toen de familie Boonstra werd gewaarschuwd, dat er brand was. De vonken en vlammen kwamen al uit het dak. Albert Boonstra die even thuis was, haalde fluks een ladder uit de werkplaats, toog er met water heen, nog meer water werd aldus aangebracht, totdat de brandspuit dit zoo verdienstelijke werk overnam. Later bleek dat het hout verbonden aan de nog ouderwetsche schoorsteen, verkoold was, zoodat juist op tijd het dreigend gevaar werd bezworen."

Een der spuitgasten werd, toen de motor enkele oogenblikken op volle kracht werd gezet, tegen den grond geworpen. Hij was niet in staat de slang te houden. Na deze demonstratie werd de nieuw gebouwde garage voor deze brandspuit, naast het gemeentelijk timmerbedrijf, bezichtigd."

Warmoesstraat 63

Het hoofd van de gemeentelijke timmerwerkplaats overleed in november 1939. De weduwe verhuisde op 1 mei 1940 naar elders in St.-Annaparochie. Zoon Gerrit verhuisde nu terug naar zijn vroegere ouderlijk huis; hij was ook timmerman in gemeentedienst. Gerrit Boonstra werd geboren in 1907 te St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Willelme van der Kooi (kwam van Bergum). Het echtpaar kreeg drie kinderen. Na Gerrit Boonstra (verhuisde in 1970 naar elders), heeft IJsbrand Gerrit Boonstra hier nog een jaar gewoond. Hij was een zoon van Albert Boonstra en een kleinzoon van Jacob IJsbrands Boonstra. Er hebben dus drie generaties Boonstra in dit huis gewoond. Hij was getrouwd met Saakje Maarjtje Schottmans. Het echtpaar vertrok met twee kinderen in november 1971 naar Zwolle. Einde inspanning woning en einde Warmoesstraat 63.

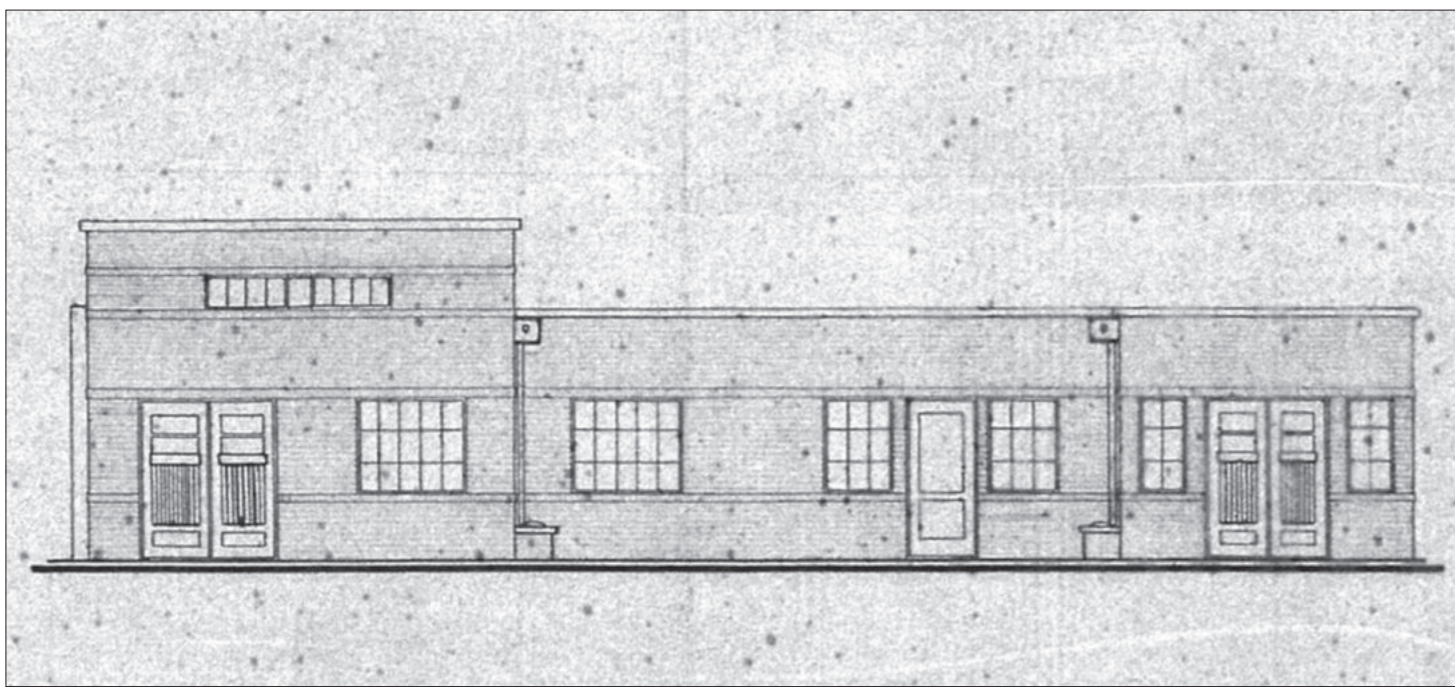
N.B. De timmerwerkplaats kreeg in 1964 met de invoering van de officiële straatnamen Warmoesstraat 65 mee als adres. Dit huisnummer is later ook vervallen.

De Wereldwinkel

In 1999 werd de voormalige

Brandweergarage

In de voormalige stoomoliefabriek was dus ook plaats gemaakt voor de garage van de brandweerauto. In een uitgave van De Noordwesthoek (de Bildtsche, Harlinger en Franeker Courant in een) worden we meegenomen naar die garage: "St. Annaparochie, 22 februari 1943. Hedenmorgen is door B en W onze gemeente een nieuwe auto-brandspuit in ontvangst genomen. Door de firma Berger uit Heiligerlee is deze door verbouw van een Packert-personenauto geplaatst vóór de motor, waardoor de pompen verward worden door het koelwater der machine, zoodat deze bij vriezende weer vorstvrij blijven. Deze motor heeft een vermogen van 120 P.K. Zij kan zoo nodig in één minuut 4000 liter door zes slangen uitwerpen. In de vierdeurs-wagen is plaats voor acht man personeel, chauffeur inbegrepen. Deze brandspuit is thans een der grootste uit Nederland. De demonstratie, welke plaats had bij de Herv. kerk, beantwoordde aan de hoge verwachtingen. Het water werd zeer spoedig over het haantje geworpen.



Bouwtekening van de noordzijde van de noodslachtplaats, 1929

"Zondagmorgen 25 mei 1919 in de vroege werden wij opgeschrikt door de brandklok. De groentedrogerij fan de firma Bontekoe en Tulner bleek der vlammen offer te zijn. De brand was zeer zeker ontstaan in het ketelhuis, vermoedelijk in een hoop turf in de nabijheid van de vuurhaard. Omstreeks 5 uur ontdekte de melkrijder onraad en wekte den bedrijfsbaas die het voorgeedeelte van het fabrieksgebouw bevoont en met zijn gezin in diepe rust lag. Het vuur nam intusschen in omvang toe - ketelhuis, machinekamer en de eigenlijke drogerij waren dra volledig aan de vlammen ten prooi. Het door een brandmuur gescheiden voor-gedeelte met bewaarplaatsen der afgewerkte producten bleef behouden. Van de drie knechtswoningen onder één dak naast de fabriek kreeg één vrij wat brandschade.

Tegen 7 uur had de brandweer het vuur onder controle en was alle verdere gevaar geweken. Gelukkig was het nagenoeg stil. Zo'n brand met de gasfabriek als naaste buur op weinige meters afstand aan den eenen kant en een volkrijk dorp schier onmiddellijk aan den anderen kant heeft iets bijzonder angstwekkends. In een bijstaand hok zijn een geit, een konijn en een paar hoenders omgekomen."

De brand betekende het einde van de groentedrogerij.

later werd de gemeente Het Bildt eigenaar van perceel 1 en 3 bij samenvoeging voor f 8.503,00.

Eerder had het college van B & W voorgesteld om het fabrieksgebouw met erf te bestemmen tot werkplaats en bergplaats voor het gemeentelijk timmerbedrijf en tot bergplaats voor de motorbrandspuit en de daarin aanwezige woning tot woning voor een der werklieden van dat bedrijf. De gemeenteraad ging accoord en zo kon de timmerwerkplaats verhuizen van de loods ten oosten van het huis van de gemeentearchitect (Warmoesstraat 39, ooit woning Lippe Faber) naar het voormalige fabrieksgebouw.

Jacob Ijsbrands Boonstra was gemeentetimmerman. Hij was de eerste hoofdbewoner van de inspanning woning. Boonstra werd geboren in 1880 te St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Dirkje Gerrits Meijer (kwam van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar woonde hier met de kinderen IJsbrand (1904), Gerrit (1907), Albert (1909), Hendrik (1913) en Trijntje (1919). In november 1939 overleed het hoofd van de gemeentelijke timmerwerkplaats.

Beatrix en brand

Op 1 februari 1938 werd in verband met de geboorte van prinses Beatrix 's middags een optocht gehouden door de kinderen van de beide scholen, voorafgegaan

werden de groteren verschrikt door de mededeeling: er is brand in de gemeentetimmerwerkplaats!

In een oogenblik was daar een groot aantal menschen aanwezig en werd ingezien dat ons dorp ernstig bedreigd werd door een groot gevaar. In de timmerwerkplaats, de voormalige olieslagerij, staande op de Zuiderhoek, was een betrekkelijk groote houtvoorraad. Een zeer sterke Zuidwestenwind stond er. Onze motorbrandspuit die onder het zelfde dak als genoemd timmerbedrijf is ondergebracht, werd zeer vlug uitgereden en gelukkig liep het daarmee vlot van stapel, deze gaf direct water. Onze burgemeester telefoneerde terstond de brandspuiten van St.-Jacobiparochie en Vrouwenparochie; ook deze waren in minimum van tijd aanwezig, maar gelukkig hoefden zij geen dienst te doen. Het groote gevaar werd beheerscht door de waterstralen van onze spuit."

De oorzaak

"De vrouw van den gemeente timmerman Jac. Boonstra, wier woning ook onder het zelfde dak is dan de timmerzaak, maakte een opmerking: wat een leven in de schoorsteen. Men oordeelde, er was juist bezoek, dat het wel van de wind zou komen. Het werd evenwel erger, men ging eens zien. Er werd niets ontdekt, maar men



De Wereldwinkel

Wandeling 92: Warmoesstraat 67 + 69

Gemeentegasfabriek in februari 1945 beschoten door Engelsen

Een van de gashouders vergt reparatiewerk; met het zicht op de boomgaard van Sloep, ± 1940.



De oudste berichten

Geloof het of niet. Het terrein van de voormalige gasfabriek was ooit onderdeel van het stuk bouwland dat wij twee weken geleden hebben besproken. Het lag in 1832 beklemd tussen Warmoesstraat 59 (Bauke en Jellie Postma), de zuidelijke grens van de tuin van de familie Hamstra en de denkbeeldig doorgetrokken Wassenaarstraat. Het was destijds eigendom van Willem Botes Timstra, de timmerman die wij al eerder zijn tegengekomen op onze Wandeling. Ook hebben we reeds kunnen constateren dat dit stuk bouwland gaandeweg de 19de eeuw werd bebouwd met huizen en fabrieken.

Aankoop gemeente

Tussen de stoomoliefabriek (Warmoesstraat 61, Wereldwinkel) en de cichorei-eest (ooit Warmoesstraat 71, nu tuin Hamstra) lag in 1884 52 are grond. Het was eigendom van Johannes Wilkes Rooda en Ane Gorter gebruikte het als landbouwgrond. De halve hectare werd gekocht door Arend Vlaskamp, burgemeester van Het Bildt. In

Steenkolengas

Na lange, lange, lange discussie in al dan niet besloten raadsvergaderingen was de kogel dan eindelijk door de kerk. Maar nipt. Met zeven stemmen voor en zes tegen besloot de raad op 21 maart 1911 in een acht uur durende vergadering tot de bouw van de gasfabriek, die werd gegund aan Gerben Smits, timmerman te St.-Annaparochie voor f 13.754,00. Op 24 december 1911 berichtte de Bildtsche Courant dat de gasfabriek gereed was. De levering van gas was een dag eerder begonnen. Het nieuwe licht brandde!

In het begin van de 20ste eeuw had het westelijk halfrond de beschikking over acetyleen en steenkolengas. Acetyleen kon alleen worden gebruikt voor verlichting. Steenkolengas werd vervaardigd door steenkolen in ovens te verhitten zonder dat er zuurstof bijkwam. Het was geschikt voor verlichting en verwarming en de fabricage van gas leverde bovendien de bijproducten cokes en ammoniak op.

Er werd 11 km buis aangelegd. St.-Jacobiparochie, St.-Annaparochie en Vrouwenparochie deelden in de vreugde.

architect A. Oosterbaan. Ten oosten van de fabrieksgebouwen stond de gashouder. Inhoud: 600 m³. Diameter: 12 meter. Er waren ruimtes met generatorovens, luchtcondensoren, ammoniakscubbers, natte en droge zuiverkisten, hijsinrichtingen, regulators, pompen, teerkelders, waterreservoirs. Het klonk destijds al als abacadabra. Het was science fiction voor de meeste Bilkerts.

Vier mensen vonden werk in de gasfabriek: de chef-fitter, twee stokers en een hulpstoker en er werd een boekhouder aangesteld. Er waren aan het eind van 1912 al 492 aansluitingen. Te veel voor de kleine fabriek. De capaciteit werd danig opgeschroefd. Er werden grotere ovens geïnstalleerd en er verscheen, weer ten oosten van de fabriekshallen, een tweede gashouder. De prijs per m³ was toen f 0,08. De steenkool werd per schip aangevoerd. Losser was ondermeer Tjeerd Reitsma.

Groei

Het gasverbruik over het eerste



De gasfabriek en de woning van de chef-fitter, weerspiegeld in de Zuidervaart, 1930

1910 verkochten de erven Vlaskamp "een perceel bouwland gelegen tussen de oliefabriek en de burgerhuizinge, aan den Zuideweg. Dit perceel is vrij van weg, rij- en voetpad en moet uitweg nemen op den weg. Dit perceel is krachtens huurcontract tot 15 October 1914 in huur bij Dirk Roels de Vries voor f 32,-; Klaas van der Veen voor f 31,- en Klaas de Groot voor f 16,-." Koper was de gemeente Het Bildt voor f 1.381,00.

Op 25 mei 1910 besloot de gemeenteraad op voorstel van de SDAP-ers Klaas van Zandbergen, Jan Geerts en Jakkie Weidema in beginsel tot oprichting van een gemeentelijke steenkolenfabriek. In de volgenderaadsvergadering werd dit voorstel aangenomen. Maar het zou nog heel veel voeten in de aarde hebben voordat de schop in de grond ging.

Oudebildtzijl deed niet mee.

Opening

De officiële opening vond plaats op 13 januari 1912. Het was die dag tergend koud. De fabriek alsmede de woning van de chef-fitter ten zuiden ervan, werden ontworpen door gemeente-

exploitatiejaar 1912 bedroeg 172.042 m³. Het verbruik steeg in 1916 tot 256.100 m³.

In 1931 werd overgegaan tot bestrating van het fabrieksterrein, het bouwen van een ruime cokesbergplaats en de aanschaf van een transporteur voor de cokes. In 1932 kreeg de gasfabriek een moderne laadmachine. In 1933 werd het bestaande toestellenlokaal belangrijk vergroot, terwijl

betere toestellen in het nieuwe lokaal zijn aangebracht. In 1936 werd besloten een nieuwe cokesbreker met sorteerinrichting en transporteurs aan te schaffen en het fabrieksterrein verder uit te breiden.

Personeel in 1936

Met het 25-jarig bestaan van de fabriek schreef de Bildtsche Courant: "De chef-fitter Loos is van 30 Juli 1911 als zoodanig werkzaam geweest. Met het jubileum van de fabriek viert ook de heer Loos dan ook zijn jubileum. Klaas Kuiken, een der oudste stokers, in functie sedert 1 Mei 1913, overleed op 30 September 1934. Het overige personeel bestaat uit: Sjoerd Brouwer, fitter; Meindert van der Kerk, hulp-fitter; Klaas Boterhoek, stoker; Hendrik Keizer, stoker; Sijds Bouma, stoker; Willem Olie, terreinwerker en den boekhouder Johannes Schottmann."

Voor de fijnproevers: Willem Olie kwam uit Limburg en hij bezigde altijd de ietwat vreemde woorden: "Alle kramdraden door de hoop en de pentyl is ook nog lek."

De genoemde Johannes Schottmans was tevens meteropnemer. Zijn zoon Douwe Schottmans volgde hem later op.

Bezetting

In het najaar van 1944 lazen de Stannabuurtsters de volgende 'Bekanntmachung'. "De kolenpositie aan de gasfabriek maakt het noodzakelijk dat tot verdere beperking van de gasvoorziening wordt overgegaan. Ingaande Maandag 30 Oktober a.s. zal alleens 's avonds van 6½ - 7 uur gasvertrekking plaats vinden. Teneinde te voorkomen dat men geheel den dag zonder warm eten zou moeten stellen, zullen noodkeukens worden ingeschakeld. Ter voorbereiding en verdere uitvoering van dit doel zijn plaatselijke commissies ingesteld terwyl de Distributiedienst met het uitreiken van keukenkaarten en het innemen van de gelden is belast. De voorzitter van de Noodkeuken in Het Bildt is de heer Sj. Swart."

Beschieting

Het was op 9 februari, een vrijdag, in het laatste oorlogsjaar. Het was toen al de gewoonte dat de geallieerde vliegers met jachtvliegtuigen schoten op alles wat op wielen stond. En ook energiebronnen werden onder handen genomen; de bezetter dwarsbomen heette dat, maar de bevolking leed er ook onder.

Een dagboekschrijver schreef: "Hedenmiddag omstreeks drie uur werd ons dorp opgeschrikt door hevig geratel van vliegtuigmitrailleurs en hebben enkele Britse jagers in duikvlucht een aanval gedaan op onze gemeentegasfabriek."

Toen onze piloot de gasfabriek van St.-Annaparochie in het vizier kreeg, dook hij onder de telefoondraden door en richtte zijn boordkanon op

de gashouders. De eerste kogels sloegen in op het wegdek van de Zuiderhoek. Modder, steen en brokken teer spatten alle kanten op. Harke van Piet Kuiken raakte aan het hoofd gewond. Een gashouder werd geraakt. Het water spoot naar alle kanten!

Grote verbouwing

In 1954 is de fabricage van steenkolengas gestaakt. Op 14 december dat jaar geschiedde de omschakeling op aardgas. Nu had de dienst van gemeentewerken in de voormalige stoomoliefabriek te kampen met gebrek aan ruimte, dus wilde het gemeentebestuur – twee vliegen in één klap – de meeste opstallen van de voormalige gasfabriek verbouwen tot onderkomens voor een gemeentelijke schilderswerkplaats, een brandspuitgarage, een garage voor de afdeling Wegen en Reiniging en een schaftlokaal. De verbouw werd gegund aan aannemer A.J. Stienstra voor de somma van f 33.875,00.

Voor in het gebouw, achter de twee grote deuren was de nieuwe brandveerkazerne gesitueerd, achterin was het domein van gemeentewerken. Het gebouw heeft zo vele jaren dienst gedaan. Maar zoals al eerder gebeurde in andere gemeentes, zo zou ook het voormalige terrein van de gasfabriek te St.-Annaparochie gesaneerd worden. Uit de vele bodemproeven bleek dat de grond op enkele plaatsen was vervuild. De gebouwen van de gemeentewerken werden in het najaar van 2001 gesloopt.

Hier verrees nu in 2003 een complex met zeven appartementen. Het wordt Hemmemastate genoemd.

Warmoesstraat 69

Ten zuiden van de gasfabriek verrees in 1911 een woning voor de chef-fitter. Het huis werd gebouwd door J. Woudstra, timmerman te St.-Annaparochie. Tot chef-

fitter werd benoemd Jan Loos. Hij werd ook wel als gasmeester aangeduid. Loos werd geboren in 1882 te Meppel. Hij woonde hier met zijn vrouw Grietje Ruardi (kwam van Sneek) en twee kinderen: Wieger Remmelt (1909) en Anna Jantina (1911). Loos' vrouw overleed in maart 1944. De gewezen chef-fitter verhuisde in 1947 naar Nijveen.

Op vrijdagmorgen 27 februari 1920 maakte het gezin Loos het volgende mee: "Geweldig wind' - St.-Annaparochie. Tegen elf uur passeerde uit het Noordwesten een zware bui, natte sneeuw, voortgejaagd door een geweligen wind. De zeer krachtige winddruk, een hoos of wat daarmee overeenkomt, had het bijzonder begrepen op gemeente-eigendommen. Van de gasfabriek werd het middendak van vrij veel pannen beroofd en de daarnaast staande woning van den chef-gasfitter kreeg verlies aan dakpannen en schoorsteenmateriaal."

Tot slot

De volgende hoofdbewoner van het niet onaardig ontworpen woonhuis was Sjoerd Brouwer. Hij was gasfitter van beroep. Hij werd geboren in 1905 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Boorsma (kwam van Franekeradeel). Het echtpaar had drie kinderen: Cornelis, Simon en Annie. De kinderen vlogen uit en in 1973 verhuisde het echtpaar naar elders te St.-Annaparochie.

De derde hoofdbewoner was en is nog steeds Anne Hamstra. Hij was opzichter van de gemeentelijke buitendienst. De familie Hamstra beschikt over een ruime tuin ten zuiden van de woning. Daar stond ooit een cichoreidrogerij die wij in de volgende Wandeling zullen bespreken.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbild.nl



Warmoesstraat 69 met links de gasfabriek, 1912



De woning van de chef-fitter, nu bewoond door Anne Hamstra

Wandeling 93: Warmoesstraat 71

Een cichoreidrogerij, de bakermat van loonbedrijf Bijlsma & Zn.



Schilderij van Johannes Blanksma van de voermanderij van Johannes Klazes

De oudste berichten

Geloof het of niet. De oergeschiedenis van de grote tuin ten zuiden van de woning van Anne Hamstra is gelijk aan die wij in de vorige Wandelingen hebben verteld. In 1832 was timmerman Willem Botes Timstra eigenaar van het bouwland en later was dat olieslager Johannes Wilkes Rooda.

In 1874 stichtte de eigenaar van de stoomoliefabriek hier een uit de kluiten gewassen cichorei-eest. Tegen de zuidelijke muur, in de rooilijn van de eest, werd een woning gebouwd, een soort van aanleunwoning.

De scheiding tussen dit nieuwe perceel en het nog onbebouwde stuk land ten noorden liggende (daar kwam in 1911 het huis van de gas-fitter te staan) bestond in "een haag, welke voor gemeenschappelijke rekening van de eigenaars der perceelen is gepland, langs den oost- en noordkant en voor het vervolg massaal tot aller genoegen moet worden onderhouden."

We zijn op onze Wandeling in 2011 als eens eerder een cichoreidrogerij tegengekomen (Van Harenstraat 126, Piet Cuperus), maar we leggen het hier toch nog even in het kort uit: cichoreiwortels leenden zich om surrogaatkoffie van te maken. De gesneden wortels werden verhit en daardoor ontstond een caramellachtige smaak. De Bilkerts noemde cichorei 'sukkerai'.

Tjeerd Lieuwes Wiersma

In 1876 verkocht Johannes Wilkes Rooda de cichoreidrogerij aan Atte Jarigs Wiglama en Tjeerd Lieuwes Wiersma. Wiglana kennen we reeds. Hij was met zijn schoonzoon Jan Wijtzes de Boer venoot van de firma J.W. de Boer & Co. die eigenaar was van de stoomoliefabriek op de Zuiderhoek.

Tjeerd Lieuwes Wiersma was eerst landbouwer op Maria sathé (Middelweg-Oost 157, Piet Wiersma), maar legde zich later uitsluitend toe op het drogen van cichorei. Wiersma werd geboren in 1831 te Holwerd en was getrouwd met Trijntje Lieuwes Hesseling (kwam van Blija). In 1878 was Wiersma alleen eigenaar van de drogerij.

De aanleunwoning

In de aanleunwoning die 27 m² groot was, bivakeerde Harmen Pieters Postma. Hij was werkmán en hoogstwaarschijnlijk in dienst bij Wiglana en Wiersma. Hij werd geboren in 1845 te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn vrouw Sjoukje Cornelis Visser (kwam van St.-Annaparochie), vier kinderen, de 72-jarige schoonmoeder en twee "onechte" kinderen van een dochter. Rond 1900 vertrok het gezin Postma-Visser naar Duitsland. De volgende bewoner was Frederik Gerrits Buikstra. Hij werd geboren

in 1872 te St.-Jacobiparochie en was getrouwd met Antje Annes Postma (kwam van St.-Annaparochie). Met hun dochter Maartje vertrok het echtpaar in 1911 naar elders in St.-Annaparochie. Daarna was de aanleunwoning de thuisbasis van Pieter Regnerus Kuipers. We komen zo op hem terug.

Nieuw voorhuis

In 1903 verbouwde Gerben Smits, timmerman te St.-Annaparochie op verzoek van eigenaar Tjeerd Lieuwes Wiersma het voorreind van de cichorei-eest tot een woning. Een zoon van de eigenaar kwam hier nu wonen. Hij heette Lieuwe Tjeerds Wiersma. Hij werd geboren in 1859 te Blija. Hij was koopman van beroep en trouwde met Sjoerdje Beerts Wassenaar (kwam van St.-Jacobiparochie). Of zoon Lieuwe de cichorei-eest nog draaiende hield, lijkt ons dubieus. We worden in die gedachte gesterkt door het feit dat Lieuwe graanhandelaar van beroep was.

In januari 1907 overleed eigenaar Tjeerd Lieuwes Wiersma. Het gezin van de zoon bleef hier eerst nog wonen, maar in 1910 verkaste het echtpaar Wiersma-Wassenaar. In datzelfde jaar kocht Regnerus Theodorus Kuipers, veeschipper te St.-Annaparochie de cichoreifabriek met het nieuwe voorhuis plus wat wij de aanleunwoning noemen voor f 2.785,00. Kuipers werd geboren in 1885 te Franeker en was getrouwd met Tetje Wijbes Wieling (kwam van Wier). Het echtpaar kreeg vijf kinderen van wie de laatste postuum ter wereld kwam. Vader Regnerus Theodorus Kuipers overleed hier in maart 1919. Moeder en kinderen verhuisden in januari 1920 naar Leeuwarden.

Pieter Regnerus Kuipers

We lazén net dat Pieter Regnerus Kuipers in 1910 in de de aanleunwoning

kwam wonen. Hij was een broer van de nieuwe eigenaar. Hoelang en of de gebroeders de cichoreifabriek nog draaiende hielden, is ons onbekend.

Pieter Regnerus Kuipers werd geboren in 1881 te Franeker en was getrouwd met Geertje Velsen (kwam van Oosterbieum). Het echtpaar kreeg geen kinderen. Schoonmoeder Antje Hibma woonde er een tijdlang bij in. Toen zijn broer en eigenaar in 1919 overleed en alles werd verkocht, bleef landarbeider Kuipers hier wonen. Geertje Velsen overleed in 1931. Kuipers overleed op 30 september 1940. Het is mogelijk dat de aanleunwoning in de Tweede Wereldoorlog nog is verhuurd.

Johannes Klazes Bijlsma

In 1920 verkocht Tetje Wieling, de weduwe Regnerus Theodorus Kuipers, het onroerendgoed dat omschreven werd als fabriek, huis en huis aan Johannes Klazes Bijlsma. Hij was voerman te St.-Annaparochie. In de Bildtse Courant werd in mei 1920 het volgende wereldkundig gemaakt: "Met dank voor het gedurende een reeks van jaren genoten vertrouwen bericht de Wed. K. Bijlsma-Stroosma dat zij de Voermanderij met ingang van heden heeft overgedragen aan haren zoon Johs. K. Bijlsma." De voermanderij verhuisde nu van het Oosteinde (ooit Van Harenstraat 132, nu Nassastraat 106) naar hier.

Johannes Klazes Bijlsma werd geboren in 1894 te St.-Annaparochie. Hij trouwde in maart 1920 met Grietje Koning (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg twee kinderen: Klaas (1921) en Ouwe (1923). Bijlsma begon hier dus een voermanderij, maar hij bracht ook predikanten en veeartsen op de plaats van hun bestemming. Bijlsma verhuurde paarden en ruituigen en hij was hengstenhouder, dat wil zeggen dat hij stamboekhengsten (de vereniging Het Bovenlandsche Paard) ter dekking had staan. Boeren van heinde en

verre kwamen bij Bijlsma om hun merries te laten dekken. Ook handelde hij in paarden. N.B. Wanneer de voermanderij van



Het tijdelijke (Intermetso) woonhuis van Leendert Ferwerda en Nel Bil, 1971

de familie Bijlsma uiteenzette, is bij ons niet geheel duidelijk, maar we weten uit een oude advertentie in de Bildtse Courant dat de weduwe K. Bijlsma in maart 1918 voor het ploegen met drie paarden f 60,- per morgen vroeg. Dus de eigenlijke bakermat van het loonbedrijf Bijlsma en Zn is de verdwene boerderij op het Oosteinde (ooit Van Harenstraat 132, nu Nassastraat 106).

Paarden

Johannes Klazes Bijlsma was een paardenmens. Hij had al in zijn jeugd jaren een flinke kennis van paarden vergaard en hij kon met zijn stem bij deze dieren meer bereiken dan een ander met een zweep. We laten Bijlsma hier zelf aan het woord. "n Peerd mot je anfoele. Je motte wete at 't norig is at-y 'n wandsy op 'e bilg hè mot en je motte ok wete at 't norig is om 'm 'n kloppy op 'e skoft te geven. Maar 't wandsy op 'e bilg is 't belangrykste. Ik hew wel smerlappen fan peerden had, biters en slaanders, maar ik worde se altyd de baas, omdat se op 't lést wel anfoelden dat ik de baas waar.

(...) Paarden hè altyd myn lust en leven weest. As Gryt sundegoffens na de Menniste kerk gong, dan most ik de melkeamer skoan make, de irpels skille en de koffy brún hewwe. Maar faak en feul gong ik so in 'e peerden op, dat d'r niks klaar waar at se út 'e kerk kwam. Dan saai ik: Och maisy, is 't al weer soa laat? En at ik op de peerden foeterde en d'r niet sokke mooie woorden over myn lippen kwammen, dan saai se

altdy: Jehannes, dyn arme sie, dyn arme sie. Seumerdâg had ik soms 16, 17 peerden, der't dan 'n gedeelte fan in 'e ongetiid gong."

Paard op hol

Ook met het ongemotoriseerde verkeer in vroeger tijden was het oppassen geblazen! We lezen mee in de Bildtse Courant: "St. Annaparochie. Zaterdagmiddag 22 Juni 1942 werd de rust in ons dorp plotseling verstoord door een hollend paard van onzen dorpsgenoot Joh. Bijlsma. De voerman Jac. J. van der Ploeg, die op de wagen was, was niet bij macht het paard te houden, want dit draaide zich in de rondte met de wagen, waardoor hij zich genoodzaakt voelde van de wagen te springen, hetwelk hem goed lukte. Het paard sloeg daarna op hol, met de wagen achter zich. Deze slingerde een paar maal tegen een boom, waardoor deze al gauw kapotgeslagen

eind ten zuiden van de nieuw aan te leggen Nassastraat. In januari 1968 verhuisde het gezin Bijlsma van hier naar Hemmemaweg 26. De gemeente het Bildt werd nu eigenaar van het huis, de schuren en het erf aan de Warmoesstraat.

Warmoesstraat 71

Rein Albert Ferwerda werd geboren in 1945 te St.-Annaparochie. De musicus trouwde in 1968 met Dirkje Boonstra. De jonggetrouwden woonden hier. Niet lang echter, want in oktober 1969 vertrok het echtpaar met hun zoon naar Kollum.

De gemeente het Bildt verhuurde het pand toen aan Jan Tulner. Hij werd ook geboren in 1945 en ook te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn vrouw Fokje Blokland van november 1969 tot juli 1970. Jan en Fokje versierden het huis met de naam In den Klinte. Toen verscheen Leendert

Ferwerda hier als hoofdbewoner, een broer van de eerder genoemde Rein Albert. Hij verhuisde met zijn vrouw Neeltje (Nel) Bil van Van Harenstraat 112 naar hier. Ze woonden hier tijdelijk, want de oude woning in de Van Harenstraat was gekocht door de gemeente het Bildt en zou gesloopt worden. Leendert Ferwerda had bedongen dat hij en zijn vrouw weer terug zouden mogen keren naar het nieuwgebouwde Van Harenstraat 112. Dat gebeurde op 14 oktober 1972, met zoon Bert.

Namen

We komen nog even terug op de naam van het huis, want Jan Tulner was niet de eerste en ook niet de laatste die de woning van een naam voorzag. Musicus Rein Ferwerda schilderde Prelude op de voorgevel, want het was tenslotte zijn eerste woning. Toen broer Leendert Ferwerda er kwam wonen, veranderde hij de muziekterm in Intermezzo (of beter gezegd: in het Bildtse Intermetso). Immers, hij zou er slechts tussentijds wonen...

In juni 1973 was het pand al vervallen tot een ruïne, die nodig opgeruimd moest worden. Wanneer weten we niet, maar het is later gesloopt. De grote tuin ten zuiden van het huis van Anne Hamstra herinnert anno 2013 aan de plek waar het pand ooit heeft gestaan.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 94: Warmoesstraat 73

De gardenierswoning van Pier Wassenaar, gebouwd in 1849

De oudste berichten

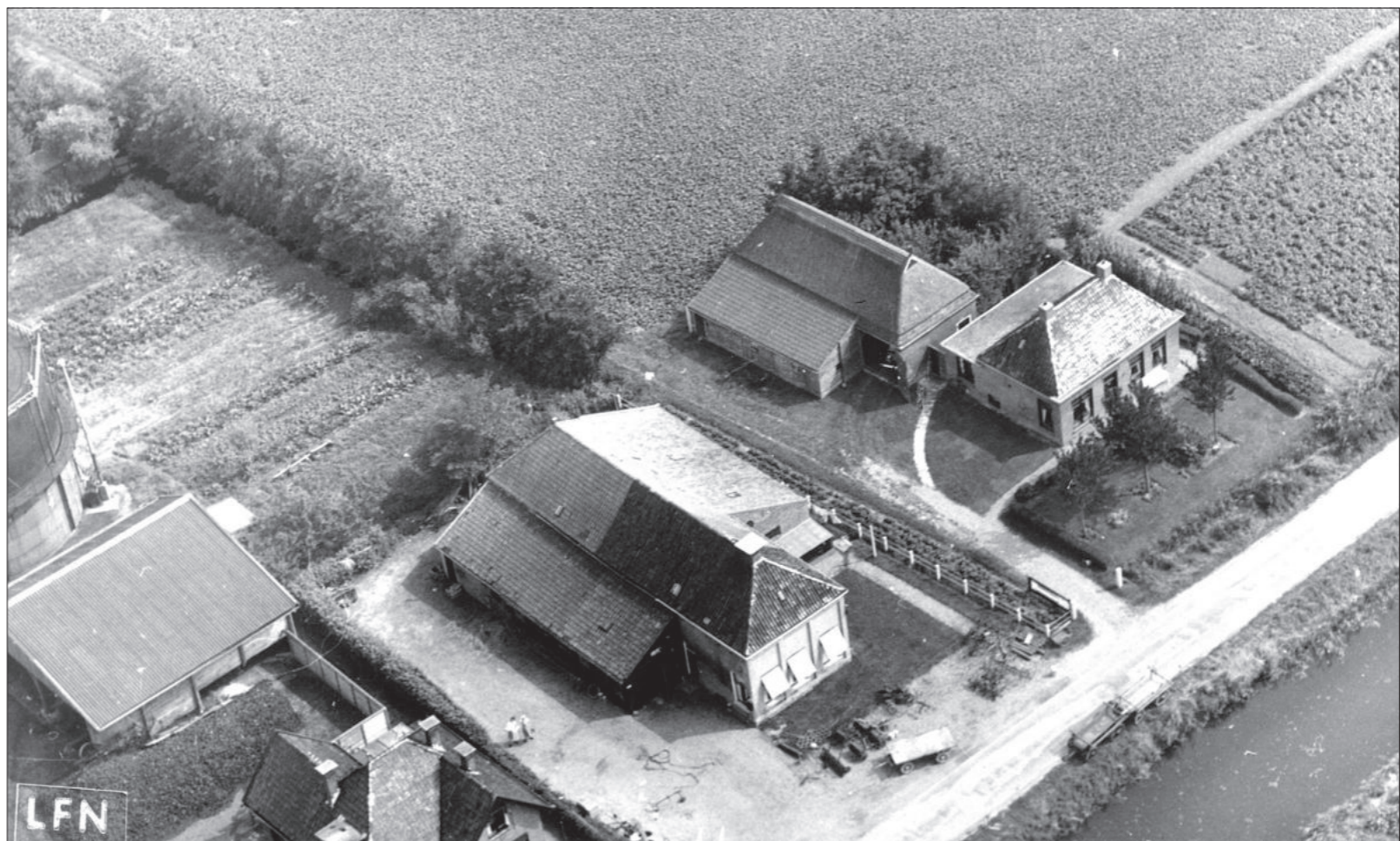
Geef het of niet. Net als het pand dat wij in onze vorige Wandeling hebben bezocht, bestaat de woning die we deze week doen, niet meer. Er staat nu de hoekwoning Nassaustraat 1. In 1832 lag er een vreemdvormig stuk land dat in het westen werd begrensd door de Zuiderweg, in het noorden door de zuidgrens van de grote tuin van Hamstra en in het zuiden door de boomgaard en de tuin ten noorden van en behorende bij de boerderij het Gele Huis (Hemmeweg 30, Hessel Bijlsma), dus waar nu het politiebureau staat. Dat vreemdvormige perceel was destijds bouwland en eigendom van Hendrik Jurjens de Jong, gardenier te St.-Annaparochie. Eerder was dit perceel eigendom van de grietmannen van het Bildt, want het behoorde bij huize Van Haren.

Hendrik Jurjens de Jong was eigenaar en bewoner van een huis op het Oosteinde (Van Harenstraat 18, ooit Toering en Van der Meer) en verder bezat de gardenier een stuk bouwland met een boomgaard van ruim 1 hectare dat heden ten dage min of meer overeenkomt met het vierkant Willem Lodewijkstraat-Hollandse straat-Albertine Agnesstraat-Nassaustraat. Hendrik

Schatten

De ongehuwde neef Bauke vertrok naar Menaldumadeel (waar hij ongehuwd overleed) en verkocht huis en erf (en een enkel stuk bouwland van 80 are) aan Trijntje Sjoerds de Groot. Zij was de weduwe van Roelof Foppes van der Meij, de voormalige landbouwer op het al eerder aangehaalde Gele Huis. De weduwe Van der Meij verhuurde nu het voorhuis aan Rinze Jans Schat. Hij was hovenier van beroep en werd geboren in 1841 te St.-Annaparochie. Hij trouwde met Geertje Annes Krap (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg vier kinderen: Jan, Else, Anne en Tietje. De bewoners van het achterhuis waren nog steeds Sijske Dirks Kerkstra met haar zoon Roelof Dirks Andrae die intussen getrouwd was met Klaasje Reimers van Slooten, en acht kleinkinderen. In 1894 verhuisden de Andraes naar elders te St.-Annaparochie. Nu werd het achterhuis bewoond door de zoon des huizes, Jan Rinzes Schat die getrouwd was met Ida Johannes Bruinsma (kwam van Minnertsgea). In 1896 verhuisden Jan en Ida en hun twee kinderen naar elders te St.-Annaparochie.

De volgende bewoner van het achterhuis was Arjen Dirks Blanksma. Hij



Rechts woning, erf en schuur van Pier Wassenaar, 1952.

landbouwer te St.-Annaparochie. Jacob Jans Lont werd nu hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1874 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Mietje Hendriks Bouma (kwam

Mietje Bouma

Jacob Jans Lont overleed in 1927. De weduwe bleef hier wonen tot ze in

(Hemmeweg 30, Hessel Bijlsma). Nu werd huis, schuur en erf verhuurd aan Ane van Dijk. Hij werd geboren in 1897 te St.-Annaparochie. Hij trouwde in 1929 met Rinsje Balt. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Baukje (1930) en Pieter (1933). Ane van Dijk was gardenier en koopman van beroep. Het echtpaar Van Dijk-Balt verhuisde in maart 1941 naar elders te St.-Annaparochie. Nu verhuisde de eigenares Mietje Hendriks Bouma weer terug van de boerderij naar hier. Ze overleed hier in 1950.

Tussentijds, van juni 1944 tot augustus 1945, woonden bij haar in Jan Johannes Natte, zijn vrouw Cornelia Jacoba Zomer en vier kinderen. Hij echtpaar kwam van Zeeland (wellicht evacuees).

Ook Anne Hager woonde hier. De hulppolitie werd geboren in 1919 te Vrouwenparochie. Hij trouwde twee dagen na D-Day met Jeltje de Bildt. Het echtpaar woonde hier met dochter Anneke.

Het huis verierde in 1950 op Jan Jacob Lont en Anne Lont, zonen van de eerder genoemde Pieter Jans Lont en Maaïke van Wijngaarden. Zij verkochten huis, schuur en tuin in 1961 aan de gemeente het Bildt.

Pier Wassenaar

Pier Pieters Wassenaar was veehouder. Hij werd geboren in 1893 te St.-Annaparochie. Hij trouwde in 1920 met Gretske Jans Wijma. Zij werd geboren te Beetgum. Pier en Gretske kregen drie kinderen: Pieter (1921), Jantje (1923) en Wijske (1927). Het echtpaar verhuisde in juli 1950 van de Reed naar hier. Zoon Piet trouwde een maand later en vestigde zich als hoofdbewoner in zijn ouderlijk huis aan de Reed. In november 1963 verhuisde het gezin Piet Wassenaar naar de boerderij nabij de Pruilhoek (Middelweg-Oost 117). Pier Wassenaar werd in 1966 op die Pruilhoek overreden door een wagen bestuurd door een Wassenaar. Een vreemd detail.

De weduwe woonde hier tot 6 juni 1968. Ze verhuisde die dag naar De Vlaswiek.

Nassaustraat 1

Nu werd het pand spoedig afgebroken en bouwde timmer- en aannemersbedrijf Brouwer te St.-Annaparochie een ambtswoning voor de predikant van de Nederlands hervormde gemeente alhier, op precies dezelfde plek, maar nu gelegen aan de nieuw aangelegde Nassaustraat. Op 2 juni 1969 verhuisde Gosse van der Meulen van Leek naar Nassaustraat 1.

Hulp

We zijn aan het einde van de Warmoesstraat beland. Deze Wandeling is ten einde. Als we ons omdraaien, overzien we 300 jaar geschiedenis van een straat in St.-Annaparochie: het Zuideinde. Een straat van minder allure dan het Oosteinde, dat mag duidelijk zijn. We hebben gewandeld langs de doopsgezinde vermaning, de Barak, langs timmerwinkels en door Pots steeg. We zijn cafés gepasseerd en een supermarkt, het armhuis, het werkhuis, het baarhuisje, een drukkerij, de onbewoonbaar verklaarde krotten op de Pöle, de Koem, de zeepziederij, om maar wat te noemen. Vertwijfeld denken we aan de mensen die daar woonden en werkten, aan de vreugde, aan de misère, de armoede, de blijdschap, aan ziekten en plagen, maar ook aan feesten, aan Lammetsmet, eigenlijk aan alles.

We hebben een verhaal verteld over een straat, over huizen, over mensen en dat konden wij niet zonder hulp. Hulp die wij mochten ontvangen in de vorm van informatie en foto's. Wij bedanken Marie Bijlsma-Katsma, Alfred Blanksma, Arend Bosma, Arjen Dijkstra, Jan Faber, Leendert Ferwerda, Ilme de Grijs, Arjen Hogerhuis, Gerrit Katsma, Sytse Keizer, Harm Miedema, wijlen Sjoerd Postma, Klaas Visser, Tjepco Vrieswijk en de medewerkers van het Bildts Dokumintasynterum in het algemeen en Jitske Dankert-van Dijk in het bijzonder.

Tot slot

We keren zo spoedig mogelijk terug met een kuier langs de huizen aan de smalle kant, de westkant van de Warmoesstraat. Daar echter krijgen we ook te maken met de huizen aan de 150 jaar geleden aangelegde Kade, want die staan per slot van rekening op het westelijkste gedeelte van de tuin achter de huizen aan de smalle kant van de Warmoesstraat. En dan hopen we dat we niet verdwalen in de stegen tussen de Kade en de Warmoesstraat, de Kneppelstaig, de Spinnestaig, de Lommertstaig met de schier onmogelijk te tellen kamertjes.

Tot zover. Tot ziens.

d.zwart@hetbildt.nl



Uiterst rechts het woonhuis van Pier Wassenaar, 1954

Jurjens de Jong werd in 1795 geboren te Vrouwenparochie en was getrouwd met Aafke Jukes Borger, die een winkel dreef in de genoemde woning op het Oosteinde. In 1832 stierf De Jong kinderloos. Hij was slechts 37 jaar geworden.

Gardenierswoning

Zijn weduwe Aafke Jukes Borger erfde de genoemde landerijen. Zij trouwde een jaar later met Lolke Jans Mulder. Hij was olderman van beroep, een functie die het regelen van beurten en vaarten van de veerscheppen behelsde. In 1849 lieten Lolke en Aafke een huis op het vreemdvormige stuk land aan de Zuiderweg bouwen en ze vestigden zich hier nu. Bij hen in woonde de beroeploze Bauke Arjens Santhuizen. Hij was een neef van de oud-olderman die nu door het leven ging als gardenier en veehouder. Mulder werd geboren in 1798 te Dokkum. Toen zijn vrouw Aafke Jukes Borger in 1861 overleed, kwam dienstbode Dirkje van der Weide hier bij inwonen (zij kwam van Wier). Lolke Jans Mulder erfde huis en erf.

Het achterhuis werd verhuurd aan de weduwe Andrae. Zij heette Sijske Dirks Kerkstra en woonde hier met haar zoon Roelof Dirks Andrae. Met de weduwe en zoon was nog niet alle woonruimte opgesoupeerd, want in de gardenierswoning woonde rond 1870 ook nog veldarbeider Schelte Jacobs Penninga. Hij stierf hier in 1877. De eigenaar en bewoner van het voorhuis, Lolke Jans Mulder overleed een jaar eerder. De inwonende neef Bauke Arjens Santhuizen erfde het huis.

werd geboren in 1874 te Minnertsgea en was getrouwd met Tietje Johannes Pot. Hij was destijds vader van Franske (1894) en van Johannes (1897), de latere melkboer. Voor 1900 verhuisde het gezin Blanksma.

Lonten

Rinze Jans Schat overleed in 1906. De weduwe, Geertje Annes Krap woonde hier een tijdje alleen. Haar oudste dochter Elseke was in 1900 verhuurd toen ze trouwde met Sijsds Anes Kas. Ze werd moeder van twee kinderen. Sijsds Kas overleed al in 1904. Nu kwam Elseke Rinzes Schat met haar kinderen Ane en Sijsds Kas bij haar moeder inwonen. In 1909 verhuisden moeder, dochter en kleinkinderen naar elders in St.-Annaparochie.

In het achterhuis woonde na 1900 Anne Rinzes Schat, zoon van Geertje Annes Krap. Werkman Anne Schat was getrouwd met Maria Christiaans Wassenaar. Renske Wassenaar woonde bij het echtpaar in.

De laatste hoofdbewoner van het achterhuis was Harm Hilvers. Hij werd geboren in 1878 te Nieuwe Pekela. Hij woonde hier met zijn vrouw Annechien Drok (kwam van Oude Pekela) en zes kinderen. Harm Hilvers was stoker bij de gasfabriek. Omstreeks 1911 werd het achterhuis onbewoonbaar verklaard.

We hebben net gelezen dat Trijntje Sjoerds de Groot eigenares was van het huis dat we nu behandelen. In 1886 was huis en erf vererfd op een minderjarige kleindochter. Zij heette ook Trijntje de Groot. Zij verkocht in 1910 huis en erf aan de gebroeders Jacob Jans Lont en Pieter Jans Lont, beiden

van Vrouwenparochie). Het echtpaar was kinderloos.

1930 verhuisde naar de boerderij die ietwat zuidelijker stond, het Gele Huis

